

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет культури і мистецтв
Кафедра музичного мистецтва**

АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ

КАФЕДРИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет культури і мистецтв
Кафедра музичного мистецтва

АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ
КАФЕДРИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Херсон

2014

Затверджено
Вченою радою ХДУ
Протокол № 5 від 25.11.2013 р.

Погоджено
на НМР ХДУ
Протокол № 2 від 20.11.2013 р.

Розглянуто на засіданні кафедри музичного мистецтва
(протокол № 3 від «8» жовтня 2013 р.)
Схвалено НМР факультету культури і мистецтв
(протокол № 2 від «28» жовтня 2013 р.)

Укладачі:

Марцинковський Святослав Леонтійович – заслужений працівник культури України, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Марцинковська Інна Миколаївна – старший викладач кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Щедролюсева Катерина Олександрівна – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Старюченко Наталя Анатоліївна – кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Петров Костянтин Валерійович – старший викладач кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Суслова Марія Володимирівна – викладач кафедри музичного мистецтва Херсонського державного університету

Рецензенти:

Яцула Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор

Димченко Станіслав Сергійович – заслужений працівник культури України, професор

Авторські програми кафедри музичного мистецтва. – Херсон:
МПП «Видавництво ІТ», 2014. – 165 с.

ЗМІСТ

МАРЦИНКОВСЬКИЙ С.Л. ІНСТРУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТУВАННЯ.....	5
СУСЛОВА М.В. ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ.....	22
СУСЛОВА М.В. СПЕЦІАЛЬНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ.....	34
МАРЦИНКОВСЬКА І.М. ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ.....	45
ПЕТРОВ К.В. АНСАМБЛЬ.....	53
МАРЦИНКОВСЬКА І.М. КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИЙ КЛАС.....	70
СТАРЮЧЕНКО Н.А. ТЕОРІЯ МУЗИКИ.....	77
СТАРЮЧЕНКО Н.А. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ТА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ.....	90
СТАРЮЧЕНКО Н.А. ГАРМОНІЯ.....	113
СТАРЮЧЕНКО Н.А. ПОЛІФОНІЯ.....	127
МАРЦИНКОВСЬКИЙ С.Л., ЩЕДРОЛОСЄВА К.О. ПРАКТИКУМ ЗА КВАЛІФІКАЦІЄЮ.....	137
ЩЕДРОЛОСЄВА К.О. НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	144
ЩЕДРОЛОСЄВА К.О. НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН: МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ.....	157

УДК 78.022
ББК 85.31
М 30

С.Л. МАРЦИНКОВСЬКИЙ

**ІНСТРУМЕНТОЗНАВСТВО
ТА ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТУВАННЯ**

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Інструментознавство та основи інструментування” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо – кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичне засвоєння та використання у концертній практиці музичного інструментарію і практичні навички інструментування для симфонічного оркестру, оркестру українських народних інструментів та інструментальних ансамблів.

Міждисциплінарні зв’язки: дисципліна узагальнює матеріал, що об’єднує курси теорії музики, аналізу музичних форм, гармонії, поліфонії, оркестрового класу та практикуму керування оркестром і враховує досвід викладання циклу спеціальних та музично-теоретичних дисциплін у підготовці фахівців освітньо – кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інструментознавство як складова частина української музичної культури.
2. Інструментальний склад оркестру українських народних інструментів, симфонічного оркестру та інструментальних ансамблів. Партитурна система.
3. Загальні основи оркестрового письма. Оркестрові функції.
4. Основні прийоми інструментування .
5. Оркестровий план та оркестровий ескіз.
6. Клавір. Особливості інструментування для оркестру українських народних інструментів та народних ансамблів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “ Інструментознавство та основи інструментування» навчити майбутнього викладача музики, керівника та диригента оркестрового колективу або ансамблю самостійно опрацьовувати партитуру творчого колективу, як от симфонічного або народного оркестру, інструментальних ансамблів, а також здійснювати переклад акомпанементу вокальних та хорових творів. Постійна потреба у

розширені та оновлені репертуару дозволить диригенту здійснювати інструментування та переклади для оркестрових колективів і ансамблів різних складів та розширити їх художньо – виконавські можливості.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Інструментознавство та основи інструментування» є:

Теоретичні:

- засвоїти конструкцію та звукотехнічні можливості музичних інструментів, їх стрій, діапазон та регістри;
- знати аплікатуру та позиції;
- засвоїти динаміку, штрихи та особливі прийоми гри тощо.
- оволодіти методикою оркестрового письма та оркестровими функціями: мелодія, бас, гармонічна фігурація, оркестрова педаль, контрапункт;
- набути навичок у викладі мелодії та оркестрового акомпанементу.
- вивчити основні прийоми оркестрування: дублювання, темброві, динамічні та регістрові контрасти, варіанти викладу тематичного матеріалу, оркестрове tutti тощо.
- оволодіти записом оркестрового плану та оркестрового ескізу;
- використовувати особливості інструментування для українського народного оркестру та народних ансамблів.

Практичні:

- здійснювати запис партитурних систем;
- інструментувати твори для ансамблів народних інструментів;
- інструментувати твори для українського народного оркестру
- інструментувати твори для симфонічного оркестру;
- інструментувати акомпанемент для вокальних та хорових творів;
- здійснювати переклади та аранжування фрагментів та окремих частин симфонічних та оперних творів для народного оркестру, хорів та ансамблів.

Залікові творчі студентські роботи з інструментування подаються на кафедру в завершеному друкованому вигляді, набраному в одній з комп'ютерних нотних програм та на електронному носієві.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- строї та діапазони музичних інструментів;
- основні системи класифікації, музичних інструментів;
- методологію вивчення музичних інструментів;
- історію українського народного ансамлево – оркестрового виконавства;
- правила запису партитури народного та симфонічного оркестрів, народних ансамблів та хорів.
- формування оркестрового репертуару народного оркестру та народних ансамблів;
- інструментальний склад українського народного та симфонічного оркестрів;
- загальні основи оркестрового письма;
- оркестрові функції;
- типи оркестрової фактури;
- основні прийоми оркестровки;
- оркестровий план та оркестровий ескіз.

вміти:

- відбирати, аналізувати та оркеструвати музичний матеріал;
- творчо обґрунтовувати завдання з інструментування;
- планувати завдання з діяльності по практичному інструментуванню;
- планувати завдання для роботи з оркестровими колективами;
- вміло організовувати самостійну роботу у вивченні предмету «Інструментознавство та основи інструментування».
- проводити музично - теоретичний аналіз оркестрових партитур композиторів- класиків та сучасних авторів;
- вдосконалювати методи самоосвіти та наукової діяльності;
- прогнозувати та використовувати новітні методи дослідницької роботи у галузі музичного мистецтва;
- засвоїти новітні комп'ютерні технології в музиці.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 години/ 5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

II курс

Змістовий модуль 3. Інструментознавство як складова частина української музичної культури.

Тема 1. Історичний огляд українського народного музичного інструментарію. Органологія та органофонія. Музичні інструменти та інструментальна музика Київської Русі. Основні історичні джерела з вивчення українських народних музичних інструментів. Праці М.Лисенка, П. Сокальського, Ф.Колесси, О.Сластіона, М.Грінченка, А.Гуменюка у галузі народної інструментальної музики. Діяльність Г.Хоткевича, В.Комаренка., Л.Гайдамаки, по створенню оркестру українських народних інструментів. Відродження та вдосконалення музичного інструментарію у 50-70 роках ХХ ст. (цимбали, бандура, сопілка, сурма, козацька труба, кобза та інші.). Перспективи розвитку українських народних інструментів.

Тема 2. Першоджерела та процес розвитку українського народного ансамблево-оркестрового виконавства. Традиції ансамблево-інструментальної гри на народних інструментах, музичні цехи. Ансамбль «Троїста музика». XII Археологічний з'їзд у м.Харькові (1902р.) – перша спроба створити національний український оркестр. Масові форми самодіяльної творчості у 20-х роках ХХ ст., перші ансамблі та капели бандуристів. Оркестри народних інструментів під керівництвом Л.Гайдамаки, Л.Собецького, В.Комаренка, В.Зуляка та інших. Оркестр народних інструментів музично – хорового товариства України 1970р.(Я.Орлов, В.Гупал). Аматорські оркестрові колективи та оркестри народних інструментів навчальних закладів у 70 – 80 рр. ХХ ст. Сучасний оркестр українських народних інструментів та його інструментальний склад.

Тема 3. Еволюція та основні етапи розвитку симфонічного оркестру.

Функції диригента в епоху «генерал - баса». Розквіт симфонічного оркестру в епоху віденського класицизму та романтизму: Й.Гайдн, В.Моцарт, Л.Бетховен, Г.Берліоз та Р.Вагнер. «Великий трактат про сучасне інструментування та оркестровку» Г.Берліоза. Ф.Мельдесон–Бартольдї - засновник Лейпцігської диригентської школи. Російська диригентська школа: П.Чайковський, С.Рахманінов, А.Малько, Є.Мравінський, Є.Світланов., Г.Рождєвственський. Європейський симфонізм ХХ ст.: А.Тосканіні, Ш.Мюнш, Л.Стоковський, Ю.Орманді, Г.фон Караян, Б.Вальтер. Сучасна диригентська школа України.

Тема 4. Класифікація музичних інструментів. Основні сучасні методи вивчення музичних інструментів: історико – морфологічний, музично – стилістичний, структурно – типологічний, системно - етнофонічний.

Музичний інструмент як предмет наукових досліджень. Перші класифікації музичних інструментів. наукові праці по систематизації європейських музичних інструментів(Ф.Гевард).

Класифікація народних та професіональних музичних інструментів у новітньому інструментознавстві (К. Закс, Е. Хорнбостель). Класифікація українських народних інструментів(М.Лисенко, Г.Хоткевич, В.Комаренко, А.Гуменюк, П.Іванов, М.Лисенко - Дністровський). Сучасна класифікація українських народних інструментів (С.Марцинковський).

Змістовний модуль 4. Інструментальний склад оркестру українських народних інструментів, симфонічного оркестру та інструментальних ансамблів. Партитурна система. Інструментальний склад оркестру українських народних інструментів.

Тема 1. Загальна характеристика групи духових інструментів. Флейтові народні інструменти. Конструкція духових інструментів та принцип звукоутворення. Лабіальні, лінгвальні та амбушурні духові інструменти. Основні виконавські штрихи та прийоми гри. Загальний звуковий діапазон групи, її роль в оркестрі народних інструментів та ансамблях. Сопілка.

Конструкція інструмента та її різновиди. Принцип звуковидобування, діапазон та регістри, нотація, прийоми та штрихи гри, динамічна шкала, використання в народному оркестрі та ансамблях.. Оркестрові сопілки (піколо, прима, альт, тенор, бас).Свиріль. Конструкція інструмента та прийоми гри, використання в народних ансамблях та оркестрах.

Язичкові народні інструменти. Баян. Амбушурні музичні інструменти. Сурма та її різновиди (прима, альт, бас). Конструкція інструмента та принцип звуковидобування, діапазон та регістри, нотація, штрихи, динамічна шкала. Роль сурми в українському оркестрі та ансамблях. Баян.Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, нотація лівої та правої клавіатур. Штрихи та прийоми гри, динамічна шкала, використання в оркестрі та народних ансамблях. Готово – виборний багатотембровий баян. Особливості лівої клавіатури, діапазон та регістри. Козацька труба. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та прийоми гри, динамічна шкала, використання в оркестрі та народних ансамблях. Трембіта. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Використання в оркестрі та народних ансамблях..

Тема 2. Загальна характеристика групи оркестрових кобз. Оркестрові кобзи (прима, альт, тенор, ритм, бас, контрабас). Конструкція оркестрових кобз М. Прокопенка, В.Зуляка, М.Лисенка – Дністровського. Принцип звуковидобування, основні виконавські штрихи та прийоми гри. Позиції, подвійні ноти та акорди. Загальний звуковий діапазон групи, її роль в оркестрі народних інструментів.

Оркестрові кобзи: прима, альт, тенор ритм, бас, контрабас. Їх стрій, діапазон, регістри, динамічна шкала, нотація. Гра в позиціях, подвійні ноти, акорди.

Використання в оркестрі та народних ансамблях.

Тема 3. Бандура. Оркестрові бандури (прима, альт, бас, контрабас). Концертні цимбали. Оркестрові цимбали (прима, альт, бас). Малі або гуцульські цимбали. Конструкція бандури І.Скляра та В.Герасименка, принцип звуковидобування. Діапазон, нотація, регістри, основні прийоми гри

та штрихи, динамічна шкала, використання в оркестрі, капелах бандуристів та народних ансамблях. Оркестрові бандури: прима, альт, бас, контрабас. Їх стрій, діапазон, використання в капелах бандуристів. Концертні цимбали конструкції В. Зуляка. Принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Прийоми гри та штрихи. Динамічна шкала. Використання в оркестрі та народних ансамблях. Оркестрові цимбали конструкції О. Незовибатька: прима, альт, бас. Їх конструкція та звуковий діапазон, використання в ансамблях, капелах бандуристів та народних оркестрах.

Малі або гуцульські цимбали. Їх конструкція, діапазон, динамічна шкала, використання в народних ансамблях.

Тема 4. Епізодичні музичні інструменти інструментальних ансамблів та оркестру українських народних інструментів . Ріг, ріжок, окарина, мала та велика флюяра, теленка, коза (дуда.). Конструкція інструментів, принцип звуковидобування, нотація, використання в народних ансамблях та сольному виконавстві.

Гудок, ліра, козобас, бугай. Конструкція інструментів, принцип звуковидобування, використання в народних ансамблях.

Дримба, трещітка, рубель. Конструкція інструментів, принцип звуковидобування, використання в народних ансамблях.

Тема 5. Інструментальний склад симфонічного оркестру подвійного складу.

Загальна характеристика групи смичкових інструментів. Смичкові інструменти (скрипка, альт, віолончель, контрабас). Конструкція смичкових інструментів. Принцип звуковидобування, основні виконавські штрихи та прийоми гри. Позиції, подвійні ноти та акорди. Загальний звуковий діапазон групи, її роль в оркестрі.

Смичкові інструменти: скрипка, альт, віолончель, контрабас. Їх стрій, діапазон, нотація, регістри, динамічна шкала. Гра в позиціях, подвійні ноти та акорди, флажолети, використання в оркестрі та ансамблях.

Тема 6. Духові інструменти симфонічного оркестру.

Флейта. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Прийоми гри та штрихи. Динамічна шкала. Використання в оркестрі та народних ансамблях.

Гобой. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала. Використання в оркестрі.

Кларнет. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала. Використання в оркестрі та народних ансамблях.

Фагот. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала, використання в оркестрі.

Валторна. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала. використання в оркестрі.

Труба. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала, використання в оркестрі та ансамблях.

Тромбон. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала. Використання в оркестрі та ансамблях.

Туба. Конструкція інструмента та принцип звуковидобування. Діапазон, регістри, нотація. Штрихи та динамічна шкала. Використання в оркестрі.

Загальна характеристика групи ударних інструментів. Мембранні ударні інструменти (литаври, великий барабан, малий барабан, бубон). Конструкція ударних інструментів.

Принцип звуковидобування, нотація. Основні виконавські штрихи та прийоми гри. Динамічна шкала, використання в оркестрі та ансамблях.

Самозвучні ударні інструменти (трикутник, тарілки, дзвіночки).

Конструкція інструментів, принцип звуковидобування, нотація. Основні виконавські прийоми гри та штрихи. Динамічна шкала. використання в оркестрі та ансамблях.

Тема 7. Партитурна система. Закономірності запису партитурної системи. Запис партитури симфонічного оркестру, оркестру українських народних інструментів та ансамблів. Музичні ключі: скрипковий, басовий, альтовий, теноровий. Транспонуючі музичні інструменти.

III курс

I. Змістовий модуль. Загальні основи оркестрового письма.

Оркестрові функції.

Тема 1. Оркестрові функції. Горизонтальний аналіз партитури. Основні компоненти вертикального викладу оркестрової фактури. Складові частини оркестрової фактури т.з. оркестрові функції: мелодія, бас, фігурація (гармонічна, мелодична, ритмічна), гармонічна педаль. контрапункт.

Мелодія: одноголосна, подвоєна в унісон, подвоєна в октаву або декілька октав, мелодія викладена паралельними голосами, акордовий виклад мелодії тощо.

Тема 2. Бас. Бас – основа гармонічної структури акорду. Різновид басової функції – фігурований бас, переміщення фігурованого баса по акордових звуках гармонії. Basso – ostinato – одна з варіаційних форм басової функції. Викладення баса простими або ламаними секстами та октавами, басова функція та ударні інструменти.

Тема 3. Три види фігурації.

Гармонічна фігурація – переміщення звуків по тонах акордів.

Ритмічна фігурація – повторення окремих звуків, інтервалів або акордів у різноманітних ритмічних співвідношеннях.

Мелодична фігурація – рухливий голос оркестрово – гармонічної фактури, який використовує допоміжні, прохідні та неакордові звуки. Взаємодія фігурації в оркестрі

Тема 4. Оркестрова педаль. Витримані гармонічні звуки оркестрової фактури з тривалим та зв'язним звучанням утворюють оркестрову педаль. Функціональне значення оркестрової педалі. Розміщення оркестрової педалі в оркестровій партитурі. Звуковисотне положення цієї оркестрової функції. Органний пункт як різновид оркестрової педалі

Тема 5. Контрапункт. Мелодична лінія яка має самостійну роль та тембрально виділена серед інших оркестрових функцій. Напрями мелодичного руху контрапункту. Основні види контрапункту: канонічна імітація теми, побічна тема яка звучить одночасно з основною. Мелодизований контрапункт, фігурований контрапункт, контрапункт та темброві контрасти.

II. Змістовий модуль. Основні прийоми інструментування.

Тема 1. Дублювання. Дублювання точні (унісонні, октавні, черезоктавні). Дублювання неточні (фоноорнаментальні, підкреслюючі і т.ін.).

Інструментувати мелодію (24т.) прийомом однотембрового та змішаного дублювання в унісон, в октаву, декілька октав у різних групах інструментів.

Тема 2. Ярусний виклад музичного матеріалу. Переплетення мелодичних ліній та оркестрових голосів. Зміна та чергування тембрів. Фактурно – динамічні утворення. Оркестрове tutti.

Інструментувати музичний фрагмент (24т.) використовуючи фігуральний та остинатний бас, зміну та чергування тембрів, фактурно – динамічні утворення.

Тема 3. Типи оркестрової фактури.

Одноелементна фактура. Мелодія та акомпанемент. Триелементна фактура: перший та другий голос, акомпанемент. Багатоголосий виклад оркестрової фактури. Контрапунктична фактура. Акордова фактура. Складна фактура.

Тема 4. Одноелементна фактура. Мелодія та акомпанемент.

Триелементна фактура: перший та другий голос, акомпанемент.

Інструментувати музичний фрагмент (26т.) використовуючи різні види оркестрової фігурації: ритмічної, гармонічної, мелодичної та триелементну фактуру: перший та другий голос, акомпанемент.

Тема 5. Багатоголосий виклад оркестрової фактури.

Контрапунктична фактура.

Інструментувати музичний фрагмент (48т.) для українського народного оркестру, використовуючи багатоголосий виклад оркестрової фактури та контрапунктичну фактуру.

Тема 6. Акордова фактура. Складна фактура.

Інструментувати оркестровий фрагмент 42 т. для симфонічного оркестру подвійного складу використовуючи акордову та складну фактуру.

III. Змістовий модуль. Оркестровий план та оркестровий ескіз.

Тема 1. Оркестровий план. Вибір музичного твору. Аналіз придатності фактури твору для інструментування. Визначення тональності твору. Визначення інструментального складу оркестру.

Горизонтальний виклад тематичного матеріалу, вертикальний виклад тематичного матеріалу. Детальний аналіз музичної форми твору, основні й додаткові мелодичні лінії. Поділ мелодії на фрази, речення, періоди. Основний тематичний план, темброва стратегія окремих музичних інструментів та певних оркестрових груп.

Тема 2. Оркестровий план та оркестрові контрасти.

Основою оркестрового плану є чітке визначення оркестрових функцій: баса, мелодії, фігурації, оркестрової педалі та контрапункту. Оркестрові контрасти є невід'ємною ланкою кожного оркестрового плану.

Основні оркестрові контрасти це: темброві, динамічні, регістрові, теситурні, фактурні, штрихові утворення.

Тема 3. Запис оркестрового плану музичного твору для українського народного оркестру (36-40т.).

Тема 4. Запис оркестрового плану музичного твору для симфонічного оркестру(36-40т.).

Тема 5. Оркестровий ескіз. У певній мірі є скороченим, дещо стислим записом оркестрової партитури. Ззовні він дещо нагадує виклад твору для фортепіано, але зважаючи на те, що ми здійснюємо стислий запис оркестрового твору, тому з-за великої кількості додаткових голосів є необхідність запису оркестрового ескізу на трьох або чотирьох нотних станах. Запис в оркестровому ескізі усіх елементів оркестрової фактури за дійсним звучанням музичних інструментів.

Тема 6. Інструментувати оркестровий ескіз музичного твору для ансамблю народних інструментів (30 т.).

Тема 7. Інструментувати оркестровий ескізу музичного твору для українського народного оркестру (42 – 48т.).

Тема 8.Інструментувати оркестровий ескіз музичного твору для симфонічного оркестру (42 – 48т.)

IV. Змістовий модуль. Клавір. Особливості інструментування для оркестру українських народних інструментів та народних ансамблів.

Тема 1. Клавір. Спільні характеристики, які об'єднують фортепіанну та оркестрову фактуру. Слуховий аналіз клавіру. Спрощення та скорочення у клавірному запису. Розшифрування багатозвучного гармонічного матеріалу клавірної вертикалі. Горизонтальний аналіз розвитку клавіра та його вертикалі. Визначення музичної форми твору та його динамічного плану. Аналіз клавіру у горизонтальному розвитку для визначення зручності тональності фортепіанного твору для виконання оркестровим колективом.

Аналіз основних факторів мелодичного розвитку музичного твору:

а) аналіз музичної форми

б)динамічний план

в)зміни темпів, агогіка

г)зміна діапазону мелодичної лінії за окремими розділами музичної форми (фрази, речення, періоди)

д) визначення ігрового діапазону окремих музичних інструментів та оркестрових груп

е) виклад основної та побічної мелодичних ліній відповідними музичними інструментами, у зв'язку з формою твору, змінами динаміки, діапазону, чергування оркестрових тембрів.

Тема 2. Скорочення нотного письма. В оркестрові практиці маємо наступні скорочення нотного письма:

а) при виконанні музичними інструментами тієї самої партії можливий їх запис на одному нотному стані.

б) запис аналогічної партії - хвилястою рисою

в) такти та двотакти, які повторюються

г) повторення відповідного прийому італійським словом *simile* тощо

У позначці нюансів скорочення не допускаються. Нюанси виставляються під партією кожного музичного інструмента. Позначення, штрихів, агогіки, характеру виконання, особливих прийомів гри під кожною строчкою, як необхідна умова запису оркестрової партитури.

Тема 3. Особливості інструментування для оркестру українських народних інструментів.

Підбір твору для оркестрування, визначення форми твору, засобів формотворення та складових оркестрової фактури; точний вибір музичних інструментів для проведення основних мелодичних ліній як провідників художньо – емоційного змісту твору. Характер мелодії в подальшому визначатиме основні прийоми оркестровки. Визначення динамічних градацій та основних кульмінацій художнього твору для вірного поділу та використання оркестрових груп, сольних та епізодичних інструментів. Співставлення оркестрових регістрів та тембрів.

Тема 4. Особливості інструментування для народних ансамблів. Народна музична практика виробила ряд прийомів інструментування для народних інструментальних ансамблів. Серед них: відокремлення мелодії від акомпанементу, передача мелодичного голосу від одного інструмента до

іншого, використання елементів імпровізації, гра в паралельних тональностях, характерні ритмові зміни, використання басово - гармонічної функції музичних інструментів (бандура, цимбали, баян, басоля, козобас, контрабас). Використання педалізації та гармонічного заповнення (кобзи, цимбали, баяни). Проведення другого мелодичного голосу.

Тема 5. Інструментувати музичний твір (36 – 42т.) для ансамблю «Троїста музика», ансамблю народних інструментів.

Тема 6. Інструментувати музичний твір для оркестру народних інструментів (46-50 т.).

Тема 7. Інструментувати музичний твір для симфонічного оркестру подвійного складу (54 - 62 т.).

3. Рекомендована література

Основна література

Агафонников А. Симфоническая партитура/ А. Агафонников. – М: Музыка, 1988 – 135 с.

Барсова І. Книга про оркестр/ І. Барсова. – К: Музична Україна, 1981 – 172 с.

Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти/ А. Гуменюк. – К: Наукова думка, 1972 – 240 с.

Гуцал В. Іструментовка для оркестру українських народних інструментів/ В. Гуцал. – К: Музична Україна, 1988 – 98 с.

Зряковский Н. Общий курс инструментоведения/ Н. Зряковский. – М: Сов.комполитор, 1976 – 478 с.

Іванов П. Оркестр українських народних інструментів/ П.Іванов. – К: Музична Україна, 1981 – 110 с.

Кирдан Б. Омельченко. О. Народні співці – музиканти на Україні/ Б.Кирдан, О.Омельченко. – К:Музична Україна, 1980 – 180 с.

Лысенко-Днистровский М., Марцинковский С., Турчин Г. Инструментоведение/ М.Лысенко-Днистровский, С.Марцинковский, Г. Турчин. – Ровно: РГГУ, 1983 – 124 с.

Марцинковский С. Духовые народные инструменты, их использование в

народных оркестрах и инструментальных ансамблях/ С.Марцинковский. – Ровно: РГГУ, 1984 – 34 с.

Марцинковський С. Інструментознавство/ С. Марцинковський .– Рівне: РДГУ, 1999 – 56 с.

Марцинковський С. Еволюція кобзи/ С. Марцинковський .– Херсон: ХДУ, 2004 – 150 с.

Марцинковський С. Основи інструментування/ С. Марцинковський. – Херсон: ХДУ, 2005 – 123 с.

Марцинковський С., Лисенко-Дністровський М., Турчин Г. Українське народне інструментознавство/ С.Марцинковський, М. Лисенко-Дністровський, Г.Турчин. – Херсон: ХДУ, 2012 – 123 с.

Марцинковський С., Марцинковська І., Корнішева Т. Хрестоматія з читання партитур/ С.Марцинковський, І.Марцинковська, Т.Корнішева. – Херсон: ХДУ, 2013 – 120 с.

Додаткова література

Марцинковський С. Методичні рекомендації по комплектації українського народного оркестру/ С. Марцинковський. – Рівне: РДГУ, 1984 – 27с.

Марцинковский С. Ансамбли народной музыки/ С. Марцинковский. – Ровно, РГГУ, 1985 – 25с.

Марцинковский С. Троїста музика та ансамблі народної музики/ С. Марцинковський. – Рівне: РДГУ, 1985 – 27с.

Марцинковский С. Деякі аспекти інструментовки для оркестру українських народних інструментів. / С. Марцинковський . – Рівне: РДГУ, 1987 – 22с.

Марцинковський С. Інструментознавство/ С. Марцинковський. – Рівне: РДГУ, 1995 – 66 с.

Марцинковський С. Еволюція кобзи/ С. Марцинковський. – Рівне: РДГУ, 1999 – 149 с.

Онуфрієнко А. Дяк І. Сливинський Ю. Читання партитур для оркестру народних інструментів/ А.Онуфрієнко. І.Дяк , Ю.Сливинський. – К: Музична Україна, 1980 – 185 с.

Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу/ Г.Хоткевич. – Х:ДВУ, 1930 – 285 с.

Чулаки М. Инструменты симфонического оркестра/ М.Чулаки.– М., 1950 – 211с.

Шишаков Ю. Инструментовка для оркестра русских народных инструментов/ Ю.Шишаков. – М., 1970. – 210 с.

Інформаційні ресурси

<http://www.dissercat.com/content/iskusstvo-orkestrovo-ansamblevoi-igry-na-trombone>

<http://iroski.ru/node/993>

<http://www.gnesin-academy.ru/node/5253>

Краткое руководство по инструментовке и сведения о сольных голосах и хоре. Пособие для чтения партитур Автор: А. И. Пузыревский

<http://www.ozon.ru/context/detail/id/8466850> ID 8466850

Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік.

5.Засоби діагностики успішності навчання – контроль за самостійною роботою студентів та формуванням практичних вмінь з інструментознавства , перевірка практичних завдань з інструментування для народних ансамблів, симфонічного та народного оркестрів. Контроль за виконанням практичних завдань з комп'ютерного набору партитури.

УДК 78.022
ББК 85.31
С 90

М.В. Сулова

ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму твору у виконавському процесі.

Міждисциплінарні зв'язки: При вивченні дисципліни «Основний музичний інструмент» важливим є опанування знань із предметів музично-теоретичного та методико-педагогічного циклів, таких як: теорія музики, сольфеджіо, гармонія, поліфонія, аналіз музичних форм, історія всесвітньої музики, історія української музики, методика викладання за спеціалізацією тощо.

Отже, гармонійний комплексний розвиток всіх цих музично-виконавських аспектів сприяє висококваліфікованій підготовці фахівців у галузі культури і мистецтва.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інструментальне виконавство як компонент загальної музичної культури
2. Еволюційна специфіка розвитку інструментального виконавства
3. Музичний стиль, як сукупність засобів і прийомів художньої виразності в історичному контексті.
4. Стилїстика музичного виконавства – запорука виконавської майстерності музиканта.
5. Основні аспекти інструментально-технічного розвитку.
6. Основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови.
7. Особливості роботи над поліфонічними творами.
8. Методичні засади опрацювання музичного твору.
9. Активність, творча самостійність музично-виконавського мислення.

10. Раціональні прийоми й методи розвитку виконавських навичок в процесі роботи над творами кантиленного та віртуозного характеру.
11. Формування та розвиток навичок самостійної роботи музиканта-виконавця.
12. Особливості роботи над творами крупної форми.
13. Навички музично-виконавської культури музиканта.
14. Структурний (музикознавчий) та музично-виконавський аналіз творів крупної форми.
15. Основні принципи інтерпретації музичних творів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент» є розвиток знань та умінь, майбутніх вчителів музики, а саме формування професійної компетентності у музично-естетичному, інструментально-технічному, методичному, художньо-виконавському аспектах.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основний музичний інструмент» є:

- формувати уміння та навички структурно-тематичного, музично-виконавського аналізу інструментальних творів.
- розвивати уміння та навички художньо-виконавської, словесної інтерпретації музичних творів.
- розвивати творчу самостійність музично-виконавського мислення студентів.
- вдосконалювати технічні можливості студентів, розвивати різні елементи техніки;
- вдосконалювати уміння та навички практичного засвоєння системи виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму твору у виконавському процесі.
- активізувати емоційно-естетичну сферу студентів з метою становлення у них умінь та навичок інтерпретації музичних творів.

– формувати та розвивати уміння та навички музично-виконавської культури.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови;
- основні етапи роботи над музичним твором;
- основні музичні форми, жанри, стилі;
- раціональні засоби й методи інструментально-технічного розвитку, основні аплікатурні принципи гам, акордів, арпеджіо та технічних прийомів;
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості поліфонічних творів.
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості творів крупної форми, п'єс кантиленного та віртуозного характеру.
- основні принципи інтерпретації музичних творів

вміти:

- виконувати музичні твори на інструменті, точно відтворювати авторський текст з технічною досконалістю;
- добирати доцільні засоби музичної виразності та аналізувати їх доцільність у музичному творі;
- художньо переконливо відтворювати образно – емоційний зміст виконуваних творів,
- планувати самостійну роботу над музичними творами, що вивчаються, читати нотний текст з аркуша, ескізно охоплювати музичні твори та практично відтворювати їх на інструменті;
- визначати елементи музичної форми творів;
- планувати завдання для роботи над поліфонією, творами крупної форми, п'єсами кантиленного та віртуозного характеру;
- аналізувати структурно-тематичні компоненти інструментальних творів;
- творчо обґрунтовувати завдання зі спеціального музичного інструменту;

- проводити критичний письмовий та вербальний аналіз структурно-тематичних, художньо-виконавських особливостей творів крупної форми.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 792 години / 22 кредитів ECTS.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

I курс

Змістовний модуль 1.

Інструментальне виконавство як компонент загальної музичної культури. Взаємозв'язок структурних елементів музичної мови, як формування виконавської майстерності. Особливості розвитку музичної культури музиканта. Усвідомлення ролі музичного мистецтва у системі формування загально-людських духовних і культурних цінностей.

Змістовний модуль 2.

Еволюційна специфіка розвитку інструментального виконавства. Еволюція музично-інструментального виконавства. Історично-стильові засади розвитку музично-виконавських шкіл. Осмислення сучасних тенденцій розвитку академічного музичного виконавства.

Змістовний модуль 3.

Музичний стиль, як сукупність засобів і прийомів художньої виразності в історичному контексті. Процес виникнення та розвитку музичних жанрів і стилів, їх види та особливості. Феномен стильової визначеності музики. Усвідомлення виконавцем закономірностей виконання різних стилів.

Змістовний модуль 4.

Стилістика музичного виконавства – запорука виконавської майстерності музиканта. Питання розвитку стильового чуття. Виховання музичного смаку. Формування естетичної та художньої оцінки виконання. Стильові основи формування виконавської майстерності.

II курс

Змістовий модуль 1.

Основні аспекти інструментально-технічного розвитку. Специфіка основних аспектів інструментально-технічного розвитку в процесі роботи над технічним репертуаром. Навички роботи над технікою в процесі практичного опрацювання музичних творів. Умови організації координованої свободи апарату музиканта-виконавця. Принципи правильного підбору аплікатури. Значення штрихів при передачі характеру звучання музичного твору. Досягнення єдності художніх та технічних якостей виконання.

Змістовий модуль 2.

Основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови. Поняття «засобів музичної виразності» та їх класифікація. Мелодія, як основний засіб музичного виконавства. Поняття фразування, як художньо-сислового поділу музичної мови. Динаміка та агогіка – засоби втілення емоціонального виконавства.

Змістовий модуль 3.

Особливості роботи над поліфонічними творами. Види поліфонічного багатоголосся. Основні етапи опрацювання поліфонічних творів. Поняття імітації, як одного із основних засобів мелодичного розвитку поліфонії. Розмаїття методів і форм роботи над багатоголосною фактурою.

Змістовий модуль 4.

Методичні засади опрацювання музичного твору. Етапність в роботі над музичним твором. Розбір твору, детальність та ретельність фрагментарної роботи. Важливість встановлення доцільної аплікатури. Точність виконання штрихів та артикуляції. Осмислення та удосконалення мистецтва фразування.

III Курс

Змістовий модуль 1.

Активність, творча самостійність музично-виконавського мислення. Специфічні особливості основних елементів структури музично-

виконавського мислення. Активність та творча самостійність в процесі роботи над розучуваними інструментальними творами. Практичне (предметно-інструментальне), архітектонічне мислення. Особливості художньо-образного мислення при роботі над музичними творами.

Змістовий модуль 2.

Раціональні прийоми й методи розвитку виконавських навичок в процесі роботи над творами кантиленного та віртуозного характеру. Особливості роботи над звуковидобуванням та інтонацією у творах кантиленного характеру. Значення кантилени у вихованні музичної культури виконавця. Раціональні методи роботи над творами віртуозного характеру. Формування навичок досягнення технічної свободи при виконанні віртуозного репертуару.

Змістовий модуль 3.

Формування та розвиток навичок самостійної роботи музиканта-виконавця. Умови продуктивної та якісної самостійної роботи музиканта. Правильна організація самостійної роботи над формуванням професійних умінь та навичок. Ефективний розподіл часу та різноманітність видів музичної діяльності. Самоконтроль виконавця при самостійному опрацюванні музичних творів. Навички слухового уявлення розучуваних музичних творів.

Змістовий модуль 4.

Особливості роботи над творами крупної форми. Сонатна форма і проблеми її виконавської інтерпретації. Штрихові вказівки та особливості мелізматики в класичній музиці. Темпова єдність і ритмічна точність в класичній сонаті. Цілісність форми і стилю в творах крупної форми.

IV Курс

Змістовий модуль 1.

Навички музично-виконавської культури музиканта. Сутність та структура музично-виконавської культури музиканта. Творчий підхід до музичної діяльності, як показник високої культури виконавця. Готовність до

творчої музичної діяльності (виконавської, педагогічної, просвітницької). Значення формування професійної майстерності музиканта у вихованні музично-виконавської культури.

Змістовий модуль 3.

Структурний (музикознавчий) та музично-виконавський аналіз творів крупної форми. Виконавські завдання та самостійний пошук трактування за допомогою цілісного аналізу музичного твору. Відмінність поняття структурного (музикознавчого) та музично-виконавського аналізу. Значення розбору форми музичного твору, та її структурних компонентів у системі музично-виконавського аналізу.

Змістовий модуль 4.

Основні принципи інтерпретації музичних творів. Специфіка основних принципів інтерпретації інструментальних творів. Самостійність інпретаторського мислення музиканта-виконавця. Методи становлення та реалізації музично-виконавської інтерпретації. Самоусвідомлення виконавця через активний пошук необхідних шляхів створення різноманітних виконавських варіантів інтерпретації твору.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 1, 2. Изд.2, доп. /А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1988.- 413 с..
2. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 3 / А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1982. - 286 с.
3. Алексеев А.Д. Из истории фортепианной педагогики. Хрестоматия/ А.Д.Алексеев. - Киев: Музична Україна, 1974. - 163 с.
4. Арановский М.Г. Синтаксическая структура мелодики. Исследование / М.Г.Арановский. – М.: Музыка, 1991. – 320 с.: ноты, иллюстрации.
5. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство./Л.А.Баренбойм. – Л.: Музыка, 1974. - 336 с.

6. Бочкарёв Л.Л. Психология музыкальной деятельности. /Л.Л. Бочкарёв - М.: Институт психологии РАН, 1997. – 352 с.
7. Вицинский А.В. Беседы с пианистами. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 227 с.
8. Вицинский А.В. Процесс работы пианиста-исполнителя над музыкальным произведением. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 98 с.
9. Гинзбург Л.С. О музыкальном исполнительстве. /Л.С.Гинзбург. - М.: Знание, 1972. – 40 с.
10. Гинзбург Л.С. О работе над музыкальным произведением: методический очерк. / Л.С.Гинзбург. – М.: Гос. музыкальное изд-во, 1953. – 95 с.
11. Грум-Гржимало Т.Н. О музыкальном исполнительстве. /Т.Н.Грум-Гржимало. – М.: Знание, 1965. – 85 с.
12. Капустин Ю.В. Музыкант-исполнитель и публика. / Ю.В. Капустин. - Л.: Музыка, 1985. – 159 с.
13. Коган Г.М. У врат мастерства / Г.М.Коган - М: Советский композитор, 1958г. - 115 с.
14. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки / Н.П. Корыхалова. – Л.: Музыка, 1979. – 208 с.
15. Корыхалова Н.П. Музыкально-исполнительские термины: Возникновение, развитие значений и их оттенки, использование в разных стилях / Н.П. Корыхалова. – СПб.: Композитор, 2000. – 272 с.: ноты.
16. Мильштейн Я.И. Вопросы теории и истории исполнительства. /Я.И.Мильштейн. – М.: Советский композитор, 1983. - 261 с.
17. Перельман Н.Е. В классе рояля: короткие рассуждения. /Н.Е.Перельман. - М.: Классика-XXI, 2000. - 150 с.
18. Рабинович Д.А. Исполнитель и стиль: проблемы пианистической стилистики. Избранные статьи. Том 1 / Д.А. Рабинович. – М.: Советский композитор, 1979. – 319 с.
19. Руднева Т. И. Сценическое амплуа музыканта-исполнителя / Т.И. Руднева, А.Н. Чванова. – Самара, 2007. – 182 с.

Додаткова література

1. Алиев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта / Алиев Ю.Б. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 336 с.: ноты.
2. Арановский М.Г. Проблемы музыкального мышления. Сборник статей / М.Г. Арановский. – М.: Музыка, 1974. – 336 с.: ноты.
3. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. Изд. 2-е. /Б.В.Асафьев.— М.: Музыка, Ленинградское отделение, 1971. — 373 с.
4. Бобровский В.П. Функциональные основы музыкальной формы / В.П.Бобровский. – М.: Музыка, 1978. – 332 с.
5. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология / А.Л. Готсдинер. – М.: Музыка, 1993. – 193 с.
6. Горбунова И.Б. Современное музыкальное образование. Материалы международной научно-практической конференции / И.Б. Горбунова. – СПб.: РГПУ им.А.И. Герцена, 2003. – 329 с.
7. Гудимова С.А. Музыкальная эстетика. Научно-практическое пособие / С.А. Гудимова. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 283 с.
8. Мазель Л.А., Цуккерман В.А. Анализ музыкальных произведений. Учеб. пособие / Л.А.Мазель, В.А.Цуккерман. – М.: Музыка, 1967. – 752 с.
9. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. Исследование /В.В. Медушевский. – М.: Композитор, 1993. – 262 с.
10. Назайкинский Е.В. Стиль и жанр в музыке. Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В.Незайкинский. – М.:ВЛАДОС, 2003. – 248 с.: ноты.
11. Нечаева Н.Б. Основания музыкального творчества как феномена культуры / Н.Б. Нечаева. – Томск: Издательство Томского университета, 2003. – 131 с.
12. Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. Учебное пособие для вузов / В.М. Подуровский, Н.В. Сулова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 320 с.: ноты.
13. Суханцева В.К. Категория времени в музыкальной культуре / В.К. Суханцева. – К.: Лыбидь, 1990. – 184 с.

14. Суханцева В.К. Музыка как мир человека. От идеи вселенной – к философии музыки / В.К. Суханцева. – К.: Факт, 2000. – 176 с.
15. Холопова В.Н. Формы музыкальных произведений. Учебное пособие. 2-е изд., испр. / В.Н.Холопова. – СПб.: Лань, 2001. – 496 с.
16. Цыпин Г.М. Музыкант и его работа: проблемы психологии творчества, Том 1. /Г.М.Цыпин. – М.: Сов. композитор, 1988 . - 382 с.

Інформаційні ресурси:

1. Медушевский В. В.Духовно-нравственный анализ музыки. Пособие для студентов педвузов. <http://www.portal-slovo.ru/art/35813.php>
1. Медушевский В. В. Концепция духовно-нравственного воспитания средствами искусства. <http://www.portal-slovo.ru/art/35804.php>
2. Нотний архів Бориса Тараканова: <http://notes.tarakanov.net/>
3. Розширений довідник з біографічних відомостей композиторів: <http://www.orfeo.ru/index.html>
4. Сайт альтистів. Містить ноти для альту, віолончелі, скрипки, відомості про струнно-смичкові інструменти та принципи виконання на них: <http://violamusic.me/violin.html>
5. Сайт музичної студентської бібліотеки. Містить ноти, музику: <http://musstudent.ru/biblio.html>
6. Сайт нотних ресурсів для різних інструментів: <http://www.partita.ru/solos.shtml>
7. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
8. Сайт про класичну музику. Містить біографії композиторів, характеристики їх творів, книги з музичного мистецтва : <http://www.classic-music.ru/index.html>
9. Сайт флейтової музики. Містить ноти, музику: <http://www.myflute.ru/?lang=ru>
10. Форум класичної музики. Містить дискусії про класичну музику, нотні ресурси: <http://www.forumklassika.ru/forumdisplay.php?f=115>

4. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Основними формами контролю успішності навчання з дисципліни «Основний музичний інструмент» є екзамен, диференційований залік та залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Технічний залік, академічний концерт, прослуховування, музично-виконавський аналіз.

УДК 78.022
ББК 85.31
С 90

Суслова М.В.

СПЕЦІАЛЬНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Спеціальний музичний інструмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму твору у виконавському процесі.

Міждисциплінарні зв'язки: При вивченні дисципліни «Спеціальний музичний інструмент» важливим є опанування знань із предметів музично-теоретичного та методико-педагогічного циклів, таких як: теорія музики, сольфеджіо, гармонія, поліфонія, аналіз музичних форм, історія всесвітньої музики, історія української музики, методика викладання за спеціалізацією тощо.

Отже, гармонійний комплексний розвиток всіх цих музично-виконавських аспектів сприяє висококваліфікованій підготовці фахівців у галузі культури і мистецтва.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Основні аспекти інструментально-технічного розвитку.

Основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови.

Особливості роботи над поліфонічними творами.

Методичні засади опрацювання музичного твору.

Активність, творча самостійність музично-виконавського мислення.

Раціональні прийоми й методи розвитку виконавських навичок в процесі роботи над творами кантиленного та віртуозного характеру.

Формування та розвиток навичок самостійної роботи музиканта-виконавця.

Особливості роботи над творами крупної форми.

Навички музично-виконавської культури музиканта.

Структурний (музикознавчий) та музично-виконавський аналіз творів крупної форми.

Основні принципи інтерпретації музичних творів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Спеціальний музичний інструмент» є розвиток знань та умінь, майбутніх вчителів музики, а саме формування професійної компетентності у музично-естетичному, інструментально-технічному, методичному, художньо-виконавському аспектах.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Спеціальний музичний інструмент» є:

- формувати уміння та навички структурно-тематичного, музично-виконавського аналізу інструментальних творів.
- розвивати уміння та навички художньо-виконавської, словесної інтерпретації музичних творів.
- розвивати творчу самостійність музично-виконавського мислення студентів.
- вдосконалювати технічні можливості студентів, розвивати різні елементи техніки;
- вдосконалювати уміння та навички практичного засвоєння системи виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму твору у виконавському процесі.
- активізувати емоційно-естетичну сферу студентів з метою становлення у них умінь та навичок інтерпретації музичних творів.
- формувати та розвивати уміння та навички музично-виконавської культури.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови;

- основні етапи роботи над музичним твором;
- основні музичні форми, жанри, стилі;
- раціональні засоби й методи інструментально-технічного розвитку, основні аплікатурні принципи гам, акордів, арпеджіо та технічних прийомів;
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості поліфонічних творів.
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості творів крупної форми, п'єс кантиленного та віртуозного характеру.
- основні принципи інтерпретації музичних творів

вміти:

- виконувати музичні твори на інструменті, точно відтворювати авторський текст з технічною досконалістю;
- добирати доцільні засоби музичної виразності та аналізувати їх доцільність у музичному творі;
- художньо переконливо відтворювати образно – емоційний зміст виконуваних творів,
- планувати самостійну роботу над музичними творами, що вивчаються, читати нотний текст з аркуша, ескізно охоплювати музичні твори та практично відтворювати їх на інструменті;
- визначати елементи музичної форми творів;
- планувати завдання для роботи над поліфонією, творами крупної форми, п'єсами кантиленного та віртуозного характеру;
- аналізувати структурно-тематичні компоненти інструментальних творів;
- творчо обґрунтовувати завдання зі спеціального музичного інструменту;
- проводити критичний письмовий та вербальний аналіз структурно-тематичних, художньо-виконавських особливостей творів крупної форми;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 432 години / 12 кредитів ECTS.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

II курс

Змістовий модуль 1

Основні аспекти інструментально-технічного розвитку. Специфіка основних аспектів інструментально-технічного розвитку в процесі роботи над технічним репертуаром. Навички роботи над технікою в процесі практичного опрацювання музичних творів. Умови організації координованої свободи апарату музиканта-виконавця. Досягнення єдності художніх та технічних якостей виконання.

Змістовий модуль 2

Основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної вимови. Поняття «засобів музичної виразності» та їх класифікація. Мелодія, як основний засіб музичного виконавства. Поняття фразування, як художньо-сислового поділу музичної мови. Динаміка та агогіка – засоби втілення емоціонального виконавства. Пошук доцільних засобів для втілення художньо-виконавського задуму твору.

Змістовий модуль 3

Особливості роботи над поліфонічними творами. Види поліфонічного багатоголосся. Основні етапи опрацювання поліфонічних творів. Поняття імітації, як одного із основних засобів мелодичного розвитку поліфонії. Розмаїття методів і форм роботи над багатоголосною фактурою.

Змістовий модуль 4

Методичні засади опрацювання музичного твору. Етапність в роботі над музичним твором. Розбір твору, детальність та ретельність фрагментарної роботи. Точність виконання штрихів та артикуляції. Осмислення та удосконалення мистецтва фразування.

III Курс

Змістовий модуль 1

Активність, творча самостійність музично-виконавського мислення. Специфічні особливості основних елементів структури музично-

виконавського мислення. Активність та творча самостійність в процесі роботи над розучуваними інструментальними творами. Практичне (предметно-інструментальне), архітектонічне мислення. Особливості художньо-образного мислення при роботі над музичними творами.

Змістовий модуль 2

Раціональні прийоми й методи розвитку виконавських навичок в процесі роботи над творами кантиленного та віртуозного характеру. Особливості роботи над звуковидобуванням та інтонацією у творах кантиленного характеру. Значення кантилени у вихованні музичної культури виконавця. Раціональні методи роботи над творами віртуозного характеру. Формування навичок досягнення технічної свободи при виконанні віртуозного репертуару.

Змістовий модуль 3

Формування та розвиток навичок самостійної роботи музиканта-виконавця. Умови продуктивної та якісної самостійної роботи музиканта. Правильна організація самостійної роботи над формуванням професійних умінь та навичок. Ефективний розподіл часу та різноманітність видів музичної діяльності. Самоконтроль виконавця при самостійному опрацюванні музичних творів. Навички слухового уявлення розучуваних музичних творів.

Змістовий модуль 4

Особливості роботи над творами крупної форми. Сонатна форма і проблеми її виконавської інтерпретації. Штрихові вказівки та особливості мелізматики в класичній музиці. Темпова єдність і ритмічна точність в класичній сонаті. Цілісність форми і стилю в творах крупної форми.

IV Курс

Змістовий модуль 1

Навички музично-виконавської культури музиканта. Сутність та структура музично-виконавської культури музиканта. Творчий підхід до

музичної діяльності, як показник високої культури виконавця. Готовність до творчої музичної діяльності (виконавської, педагогічної, просвітницької).

Змістовий модуль 3

Структурний (музикознавчий) та музично-виконавський аналіз творів крупної форми. Виконавські завдання та самостійний пошук трактування за допомогою цілісного аналізу музичного твору. Відмінність поняття структурного (музикознавчого) та музично-виконавського аналізу. Значення розбору форми музичного твору, та її структурних компонентів у системі музично-виконавського аналізу. Відповідність стилю та розуміння змісту авторського задуму музичного твору.

Змістовий модуль 4

Основні принципи інтерпретації музичних творів. Специфіка основних принципів інтерпретації інструментальних творів. Самостійність інпретаторського мислення музиканта-виконавця. Методи становлення та реалізації музично-виконавської інтерпретації. Самоусвідомлення виконавця через активний пошук необхідних шляхів створення різноманітних виконавських варіантів інтерпретації твору.

Рекомендована література

Основна література:

1. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 1, 2. Изд.2, доп. /А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1988.- 413 с..
2. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 3 / А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1982. - 286 с.
3. Алексеев А.Д. Из истории фортепианной педагогики. Хрестоматия/ А.Д.Алексеев. - Киев: Музична Україна, 1974. - 163 с.
4. Арановский М.Г. Синтаксическая структура мелодики. Исследование / М.Г.Арановский. – М.: Музыка, 1991. – 320 с.: ноты, иллюстрации.
5. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство./Л.А.Баренбойм. – Л.: Музыка, 1974. - 336 с.

6. Бочкарёв Л.Л. Психология музыкальной деятельности./Л.Л. Бочкарёв - М.: Институт психологии РАН, 1997. – 352 с.
7. Вицинский А.В. Беседы с пианистами. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 227 с.
8. Вицинский А.В. Процесс работы пианиста-исполнителя над музыкальным произведением. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 98 с.
9. Гинзбург Л.С. О музыкальном исполнительстве. /Л.С.Гинзбург. - М.: Знание, 1972. – 40 с.
10. Гинзбург Л.С. О работе над музыкальным произведением: методический очерк/ Л.С.Гинзбург. –М.: Гос. муз. изд-во, 1953. – 95 с.
11. Грум-Гржимало Т.Н. О музыкальном исполнительстве. /Т.Н.Грум-Гржимало. – М.: Знание, 1965. – 85 с.
12. Капустин Ю.В. Музыкант-исполнитель и публика. / Ю.В. Капустин. - Л.: Музыка, 1985. – 159 с.
13. Коган Г.М. У врат мастерства / Г.М.Коган - М: Советский композитор, 1958. - 115 с.
14. Корыхалова Н.П. Интерпретация музыки / Н.П. Корыхалова. – Л.: Музыка, 1979. – 208 с.
15. Корыхалова Н.П. Музыкально-исполнительские термины: Возникновение, развитие значений и их оттенки, использование в разных стилях / Н.П. Корыхалова. – СПб.: Композитор, 2000. – 272 с.: ноты.
16. Мильштейн Я.И. Вопросы теории и истории исполнительства. /Я.И.Мильштейн. – М.: Советский композитор, 1983. - 261 с.
17. Перельман Н.Е. В классе рояля: короткие рассуждения. /Н.Е.Перельман. - М.: Классика-XXI, 2000. - 150 с.
18. Рабинович Д.А. Исполнитель и стиль: проблемы пианистической стилистики. Избранные статьи. Том 1 / Д.А. Рабинович. – М.: Советский композитор, 1979. – 319 с.

19. Руднева Т. И. Сценическое амплуа музыканта-исполнителя / Т.И. Руднева, А.Н. Чванова. – Самара, 2007. – 182 с.

Допоміжна література:

1. Алиев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта / Алиев Ю.Б. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 336 с.: ноты.
2. Арановский М.Г. Проблемы музыкального мышления. Сборник статей / М.Г. Арановский. – М.: Музыка, 1974. – 336 с.: ноты.
3. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. Изд. 2-е. /Б.В.Асафьев.— М.: Музыка, Ленинградское отделение, 1971. — 373 с.
4. Бобровский В.П. Функциональные основы музыкальной формы / В.П.Бобровский. – М.: Музыка, 1978. – 332 с.
5. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология / А.Л. Готсдинер. – М.: Музыка, 1993. – 193 с.
6. Горбунова И.Б. Современное музыкальное образование. Материалы международной научно-практической конференции / И.Б. Горбунова. – СПб.: РГПУ им.А.И. Герцена, 2003. – 329 с.
7. Гудимова С.А. Музыкальная эстетика. Научно-практическое пособие / С.А. Гудимова. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 283 с.
8. Мазель Л.А., Цуккерман В.А. Анализ музыкальных произведений. Учеб. пособие / Л.А.Мазель, В.А.Цуккерман. – М.: Музыка, 1967. – 752 с.
9. Медушевский В.В. Интонационная форма музыки. Исследование /В.В. Медушевский. – М.: Композитор, 1993. – 262 с.
- 10.Назайкинский Е.В. Стиль и жанр в музыке. Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В.Незайкинский. – М.:ВЛАДОС, 2003. – 248 с.: ноты.
- 11.Нечаева Н.Б. Основания музыкального творчества как феномена культуры / Н.Б. Нечаева. – Томск: Издательство Томского университета, 2003. – 131 с.
- 12.Подуровский В.М., Сулова Н.В. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. Учебное пособие для вузов / В.М. Подуровский, Н.В. Сулова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 320 с.: ноты.

13. Суханцева В.К. Категория времени в музыкальной культуре / В.К. Суханцева. – К.: Лыбидь, 1990. – 184 с.
14. Суханцева В.К. Музыка как мир человека. От идеи вселенной – к философии музыки / В.К. Суханцева. – К.: Факт, 2000. – 176 с.
15. Холопова В.Н. Формы музыкальных произведений. Учебное пособие. 2-е изд., испр. / В.Н. Холопова. – СПб.: Лань, 2001. – 496 с.
16. Цыпин Г.М. Музыкант и его работа: проблемы психологии творчества, Том 1. / Г.М. Цыпин. – М.: Сов. композитор, 1988. – 382 с.

11. Інформаційні ресурси:

1. Медушевский В. В. Духовно-нравственный анализ музыки. Пособие для студентов педвузов. <http://www.portal-slovo.ru/art/35813.php>
2. Медушевский В. В. Концепция духовно-нравственного воспитания средствами искусства. <http://www.portal-slovo.ru/art/35804.php>
3. Нотный архив Бориса Тараканова: <http://notes.tarakanov.net/>
4. Розширений довідник з біографічних відомостей композиторів: <http://www.orfeo.ru/index.html>
5. Сайт альтистів. Містить ноти для альту, віолончелі, скрипки, відомості про струнно-смичкові інструменти та принципи виконання на них: <http://violamusic.me/violin.html>
6. Сайт музичної студентської бібліотеки. Містить ноти, музику: <http://musstudent.ru/biblio.html>
7. Сайт нотних ресурсів для різних інструментів: <http://www.partita.ru/solos.shtml>
8. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
9. Сайт про класичну музику. Містить біографії композиторів, характеристики їх творів, книги з музичного мистецтва : <http://www.classic-music.ru/index.html>
10. Сайт флейтової музики. Містить ноти, музику: <http://www.myflute.ru/?lang=ru>

11. Форум класичної музики. Містить дискусії про класичну музику, нотні ресурси: <http://www.forumklassika.ru/forumdisplay.php?f=115>

4. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Основними формами контролю успішності навчання з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент» є екзамен, диференційований залік та залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Технічний залік, академічний концерт, прослуховування, музично-виконавський аналіз.

УДК 78.022
ББК 85.31
М 30

І.М.Марцинковська

ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Додатковий музичний інструмент” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напрямом підготовки 6.020204 музичне мистецтво* .

Предметом вивчення навчальної дисципліни є послідовне формування та розвиток професійних знань, умінь та навичок гри на додатковому музичному інструменті, для передачі комплексу виражальних можливостей щодо художнього задуму музичного твору, його стильових та жанрових аспектів.

Міждисциплінарні зв’язки: актуалізація знань, умінь та навичок, набутих при вивченні дисциплін музично – теоретичного (сольфеджіо, теорія музики, гармонія, поліфонія, історія всесвітньої музики, історія української музики та народна музична творчість) та методико - педагогічного (методика музичного виховання, педагогіка: загальна, мистецька) циклів сприяє інтенсифікації роботи над інструментальним репертуаром, поглиблює розуміння комплексного підходу у розборі та вивченні твору, орієнтує на осмислене його виконання.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основні аспекти навчання гри та технічного розвитку на додатковому музичному інструменті.
2. Засвоєння звуковидобування, інструментальних штрихів та особливих прийомів гри .
3. Розвиток навичок роботи над творами кантиленного характеру.
4. Основні аспекти вивчення творів технічного характеру.
5. Робота над підголосною, контрастною та імітаційної поліфонією.
6. До питання засвоєння основних музичних форм та жанрів.
7. Вивчення основних прийомів читання нот з аркуша.
8. Засоби музичної виразності при виконанні художніх творів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Додатковий музичний інструмент” є розвиток і формування професійних знань умінь та навичок в опануванні додатковим інструментом, що сприяє розширенню виконавських можливостей і поглибленню професійної компетентності у музично – естетичних і методичних аспектах.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Додатковий музичний інструмент” є:

- формування й розвиток фахових умінь та навичок.
- розвиток активності та самостійності музично-виконавського мислення.
- - розвиток знань, умінь та навичок художньої інтерпретації інструментальних творів.
- опанування стильових та жанрових аспектів музичних творів.
- розширення музично-естетичного світогляду.
- вдосконалення технічних можливостей гри на додатковому інструменті.
- розвиток умінь музично – виконавської культури та виховання колективного виконавства в ансамблях та оркестрі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні структурні компоненти комплексу виразових засобів музичної мови;
- основні етапи роботи над музичним твором;
- основні музичні форми, жанри, стилі;
- раціональні засоби й методи інструментально-технічного розвитку, основи аплікатури гам, акордів, арпеджіо та технічних прийомів;
- художньо-виконавські і структурні особливості поліфонічних творів.
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості творів крупної форми, п'єс кантиленного та віртуозного характеру.

- основні принципи інтерпретації музичних творів

вміти:

- виконувати на музичному інструменті художні твори, точно відтворювати авторський текст та творчий задум композитора;
- добирати засоби музичної виразності та аналізувати їх доцільність у музичному творі;
- художньо переконливо відтворювати образно – емоційний зміст виконуваних творів,
- читати нотний текст з аркуша, ескізно його охоплювати та практично відтворювати на інструменті;
- визначати елементи музичної форми творів;
- планувати черговість завдання для самостійної роботи над музичними творами;
- аналізувати структурно-тематичні компоненти інструментальних творів;
- проводити в усній формі аналіз структурно-тематичних, художньо-виконавських особливостей музичних творів;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться ___ години/ _кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

II курс

Змістовий модуль 1.

Основні аспекти навчання гри та технічного розвитку на додатковому музичному інструменті. Основні прийоми і методи художньо – інструментального розвитку. Особливості звуковидобування на музичному інструменті. Основні штрихи і способи їх виконання. Різноманітність технічних прийомів у досягненні досконалої гри на музичному інструменті. Системно – комплексне вивчення і оволодіння технічними навичками: вправи, гами, етюди. Основні напрямки розвитку техніки.

Змістовий модуль 2.

Засвоєння звуковидобування, інструментальних штрихів та особливих прийомів гри. Основні принципи та прийоми звуковидобування. Мотив, фраза, речення та період, як основні аспекти звуковидобування. Засвоєння гри основних штрихів: легато, нон – легато, стакато, маркато та основних прийомів. Основні засоби музичної виразності, музична термінологія.

Змістовий модуль 3.

Розвиток навичок роботи над творами кантиленного характеру. Головні аспекти роботи над творами кантиленного характеру, художньо – звукова специфіка засвоєння різних жанрів кантиленної музики; розмаїття інтонування мелодії. Ладо – гармонічне і поліфонічне оточення мелодії; гнучкість темпо – ритмічної і динамічної виразності, її застосуванні щодо різних жанрів кантиленної музики. Роль акомпанементу і його звукового співвідношення з мелодією; застосування педалізації, як засобу в розкритті інтонаційно – ритмічного, гармонічного і синтаксичного складу музичної тканини.

Змістовий модуль 4.

Основні аспекти вивчення творів технічного характеру. Дієва участь динамічних, ритмічних, темпових і артикуляційних засобів при роботі над звуковими якостями техніки; принцип технічного подрібнення як умова полегшення і прискорення подолання труднощів; узгодженість аплікатурних прийомів з мелодико – інтонаційною і синтаксичною будовою.

Змістовий модуль 5.

Робота над підголосною, контрастною та імітаційної поліфонією. Розвиток навичок роботи над поліфонічними творами у процесі їх практичного опрацювання. Виховання поліфонічного слуху. Засвоєння простих та раціональних способів роботи над поліфонією. Ознайомлення з основними видами поліфонії – підголосною, контрастною, імітаційною. Художні і технічні завдання у роботі над поліфонічним твором.

Змістовий модуль 6.

До питання засвоєння основних музичних форм та жанрів. Музична форма, як система взаємодії елементів музичної мови, що розкриває художній зміст твору. Поняття загальних типів та видів музичної форми. Структурні компоненти музичної форми твору. Музичні жанри, типи та їх характерні ознаки. Поняття цілісності та завершеності форми при виконанні музичного твору.

Змістовий модуль 7.

Вивчення основних прийомів читання нот з аркуша. Читання нот з аркушу - невід'ємний процес збагачення музичного досвіду та інтелектуального розвитку музиканта. Ефективність оволодіння навичками читання нот з аркуша. Основні стадії творчого процесу при читанні нот з аркуша. Принципи аналізу фактури, види фактурних комбінацій. Сприятливі умови для активізації творчого та інтелектуального потенціалу музиканта при читанні нот з аркуша.

Змістовий модуль 8.

Засоби музичної виразності при виконанні художніх творів. Ознайомлення із системою засобів музичної виразності. Мелодія, як основний засіб музичного виконавства. Значення штрихів при передачі характеру звучання музичного твору. Поняття фразування, як художньо-смыслового поділу музичної мови. Принципи правильного підбору аплікатури. Динаміка та агогіка – засоби втілення емоціонального виконавства.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 1, 2. Изд.2, доп. /А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1988.- 413 с.
2. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 3 / А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1982. - 286 с.

3. Алексеев А.Д. Из истории фортепианной педагогики. Хрестоматия/ А.Д.Алексеев. - Киев: Музична Україна, 1974. - 163 с.
4. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. Изд. 2-е. /Б.В.Асафьев.— М.: Музыка, Ленинградское отделение, 1971. — 373 с.
5. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство./Л.А.Баренбойм. – Л.: Музыка, 1974. - 336 с.
6. Бочкарёв Л.Л. Психология музыкальной деятельности./Л.Л. Бочкарёв - М.: Институт психологии РАН, 1997. – 352 с.
7. Вицинский А.В. Беседы с пианистами. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 227 с.
8. Вицинский А.В. Процесс работы пианиста-исполнителя над музыкальным произведением. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 98 с.
9. Гинзбург Л.С. О музыкальном исполнительстве. /Л.С.Гинзбург. - М.: Знание, 1972. – 40 с.

Додаткова література

1. Гинзбург Л.С. О работе над музыкальным произведением: методический очерк / Л.С.Гинзбург. – М.: Гос. музыкальное изд-во, 1953. – 95 с.
2. Грум-Гржимало Т.Н. О музыкальном исполнительстве. /Т.Н.Грум-Гржимало. – М.: Знание, 1965. – 85 с.
3. Капустин Ю.В. Музыкант-исполнитель и публика. / Ю.В. Капустин. - Л.: Музыка, 1985. – 159 с.
4. Мильштейн Я.И. Вопросы теории и истории исполнительства. /Я.И.Мильштейн. – М.: Советский композитор, 1983. - 261 с.
5. Перельман Н.Е. В классе рояля: короткие рассуждения. /Н.Е.Перельман. - М.: Классика-XXI, 2000. - 150 с.
6. Руднева Т. И. Сценическое амплуа музыканта-исполнителя / Т.И. Руднева, А.Н. Чванова. – Самара, 2007. – 182 с.

7. Цыпин Г.М. Музыкант и его работа: проблемы психологии творчества, Том 1. /Г.М.Цыпин. – М.: Сов. композитор, 1988 . - 382 с.
8. Коган Г.М. У врат мастерства. /Г.М.Коган - М: Советский композитор, 1958г. - 115 с.

Інформаційні ресурси

1. Форум класичної музики. Містить дискусії про класичну музику, нотні ресурси: <http://www.forumklassika.ru/forumdisplay.php?f=115>
2. Сайт про класичну музику. Містить біографії композиторів, характеристики їх творів, книги з музичного мистецтва : <http://www.classic-music.ru/index.html>
3. Розширений довідник з біографічних відомостей композиторів: <http://www.orfeo.ru/index.html>
4. Сайт альтистів. Містить ноти для альту, віолончелі, скрипки, відомості про струнно-смичкові інструменти та принципи виконання на них: <http://violamusic.me/violin.html>
5. Сайт музичної студентської бібліотеки. Містить ноти, музику: <http://musstudent.ru/biblio.html>
6. Сайт флейтової музики. Містить ноти, музику: <http://www.myflute.ru/?lang=ru>
7. Сайт нотних ресурсів для різних інструментів: <http://www.partita.ru/solos.shtml>
8. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
9. Великий нотний архів Бориса Тараканова: <http://notes.tarakanov.net/>

4. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Основними формами контролю успішності навчання з дисципліни «Додатковий музичний інструмент» є екзамен, диференційований залік та залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Технічний залік, академічний концерт.

УДК 785
ББК 85.31
П 30

Петров К.В.

АНСАМБЛЬ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

спеціальності 7.02020401 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Ансамбль» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівнів – «бакалавр», за напрямом підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*, «спеціаліст» спеціальності 7.020204 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система формування виконавських умінь та навичок, необхідних для вираження художнього задуму музичного твору в ансамблево-виконавському процесі, тобто колективному музиченні.

Міждисциплінарні зв'язки: з метою інтенсифікації роботи над ансамблево-виконавським репертуаром слід активізувати знання, уміння та навички, набуті при вивченні дисциплін: «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент» та предметів музично-теоретичного та методико-педагогічного циклів. Велику увагу слід приділяти розвитку умінь та навичок доцільної організації навчання, змістовного розподілу часу, умінню зосереджувати увагу на головних моментах навчального процесу.

Гармонійний комплексний розвиток усіх цих музично-виконавських аспектів сприяє висококваліфікованій підготовці фахівців у галузі культури і мистецтва.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Поняття музичного терміну «ансамбль» та особливості ансамблевого жанру.
2. Специфіка гри та технічні можливості музичних інструментів ансамблів.
3. Особливі прийоми гри на музичних інструментах та їх застосування на практиці.
4. Музичні штрихи. До питання вивчення та виконання музичних штрихів в ансамблевій грі.
5. Музичні категорії метру та ритму. Метр та ритм як фундамент ансамблевого виконавства.

6. Динамічні градації музичних інструментів у ансамблі. Музичний образ та питання динаміки. Кульмінація.
7. Виконання технічних та складних музичних фрагментів в ансамблевих партіях.
8. Аплікатура, як технічний та музичний засіб виконання музичного матеріалу.
9. Фактура. Види та типи фактури.
10. Поняття музичного фразування. Артикуляція як засіб формування музичної думки.
11. До питання гри акомпанементу в ансамблевій практиці. Особливості акомпанементу солісту-вокалісту та солісту-інструменталісту.
12. Принципи самостійної роботи в класі ансамблю.
13. Практичне вивчення технічних можливостей музичних інструментів в ансамблі та особливості виконання аранжувань для змішаних ансамблів.
14. Аналіз ансамблево-виконавського характеру та ідейно-образного змісту.
15. Специфічні види ансамблів. До питання комплектації музичних інструментів в ансамблевих групах та специфіка розподілу музикантів у ансамблевих колективах.
16. Питання підготовки ансамблю до концертних виступів. Концертна діяльність ансамблю.
17. Види ансамблевих конкурсів. Актуальні питання підготовки ансамблю до конкурсів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою курсу є формування та розвиток навичок ансамблевої гри, накопичення теоретичних знань, професійних навичок та досвіду. Студенти-музиканти повинні набути ґрунтовних професійних знань, умінь та навичок гри у різних за складом та формою музичних колективах.

В основу програми «Ансамбль» покладено підвищення якості підготовки студентів до ансамблевої гри, яким необхідно дати сучасні знання та відповідну практичну підготовку. З цією метою необхідно покращити організацію та проведення ансамблевого класу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Ансамбль» є:

- оволодіння навичками гри на музичному інструменті та навичками гри у творчому колективі (ансамблі);
- оволодіння майстерністю ансамблевого виконавства;
- розвиток почуття ансамблю, артистизму і музичних здібностей;
- ознайомлення з репертуаром творчих колективів, отримання інформації про основні форми та склад учасників ансамблю;
- формування умінь та навичок структурно-тематичного, музично-виконавського аналізу інструментальних творів;
- стимулювання емоційності, пам'яті, мислення, уяви і творчої активності при грі в ансамблі;
- розвиток умінь та навичок художньо-виконавської, словесної інтерпретації музичних творів;
- розвиток творчої самостійності музично-виконавського мислення студентів;
- формування та розвиток умінь та навичок музично-виконавської культури;
- набуття знань та досвіду щодо організації концертно-виконавської діяльності в умовах навчально-освітнього закладу;
- формування у студентів потреби до самостійного набуття навичок та вмінь в процесі участі у творчому колективі;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- ансамблевий репертуар, що включає твори різних епох, жанрів і стилів;
- професійну музичну термінологію;

- основні етапи роботи над музичним твором;
- раціональні засоби й методи інструментально-технічного розвитку, основні аплікатурні принципи гам, акордів, арпеджіо та технічних прийомів;
- структурно-тематичні, художньо-виконавські особливості творів крупної форми, п'єс кантиленного та віртуозного характеру;
- основні принципи інтерпретації музичних творів;
- жанрові та стилістичні особливості музичної культури;
- акустичні особливості ансамблевих інструментів;
- закономірності виконання сольної партії та акомпанементу;
- смислові навантаження ансамблевих партій (фон, діалог, контраст та ін.).

вміти:

- виконувати ансамблеві музичні твори на інструменті, точно відтворювати авторський текст з технічною досконалістю;
- знаходити відповідну збалансовану палітру темброво-динамічних барв;
- вносити зміни в ансамблеву партію в залежності від художньо-технічних завдань і виконавських ситуацій;
- адаптуватись до умов роботи в конкретній концертній організації;
- контролювати себе (у психофізіологічному аспекті) під час публічних виступів;
- користуватись належними засобами музичної виразності та аналізувати їх доцільність у музичному творі;
- художньо переконливо відтворювати образно-емоційний зміст виконуваних творів;
- слухати і розуміти художні наміри соліста;
- планувати самостійну роботу над музичними творами, що вивчаються;
- читати нотний текст з аркуша, ескізно охоплювати музичні твори та практично відтворювати їх на інструменті;
- аналізувати структурно-тематичні компоненти інструментальних творів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 522 години / 12 кредитів ECTS на рівень «бакалавр», по 108 годин/ 2 кредити відводиться на рівень «спеціаліст».

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

I курс

Змістовий модуль 1

Поняття музичного терміну «ансамбль» та особливості ансамблевого жанру. Визначення поняття музичного терміну «ансамбль». Історичні умови виникнення ансамблів. Види ансамблів. Визначення складу ансамблю, враховуючи основні аспекти музичного виконавства. Оволодіння початковими навичками гри на ансамблевому інструменті. Основні прийоми звуковидобування. Гра вправ, що вдосконалюють основні прийоми звуковидобування.

Змістовий модуль 2

Специфіка гри та технічні можливості музичних інструментів ансамблів. Специфіка гри на музичних інструментах ансамблю. Використання технічних навичок гри в ансамблі. Якість виконання ансамблевих партій на початковому етапі. Питання звуковидобування на ансамблевому інструменті. Робота над вивченням фрагментів ансамблевих партій.

Змістовий модуль 3

Основні прийоми гри на музичних інструментах та їх застосування на практиці. Вивчення основних прийомів гри на інструменті. Виконання окремих фрагментів ансамблевих партій. Визначення проблем, які стосуються навичок гри основних прийомів на музичному ансамблевому інструменті та шляхи їх рішення. Підбір вправ та музичних п'єс для засвоєння основних прийомів гри на ансамблевому інструменті. Апробація складу ансамблю.

Змістовий модуль 4

Музичні штрихи. До питання вивчення та виконання музичних штрихів в ансамблевій грі. Вивчення різноманітних штрихових комбінацій, застосування їх на практиці. Робота над основними виконавськими штрихами. Індивідуальна робота на ансамблевому музичному інструменті з метою удосконалення майстерності використання штрихової палітри. Розвиток початкових навичок читання нот з аркуша.

II курс

Змістовий модуль 1

Музичні категорії метру та ритму. Метр та ритм як фундамент ансамблевого виконавства. Поняття метру та ритму. Метр та ритм – як основа виконавської майстерності. Ритм, як засіб виразного виконання та засіб „ансамблевості” при виконання музичного твору в ансамблевій практиці. Принцип ритмічної єдності. Роль акценту в метричній будові такту. Виховання художнього ритму та метру. Фермата. Зміна темпу. Самостійне опрацювання вправ, що включають в себе різноманітні ритмічні та метричні комбінації.

Змістовий модуль 2

Динамічні градації музичних інструментів у ансамблі. Музичний образ та питання динаміки. Кульмінація. Поняття динамічних градацій на музичному інструменті в ансамблі. Визначення динамічної шкали на ансамблевих інструментах. Вплив сили звуку на музичний образ. Індивідуальна робота над складними динамічними змінами. Градації динаміки в ансамблі. Самостійне опрацювання ансамблевих партій, що включають в себе поступові динамічні зміни. Гра вправ, що включають контрастні динамічні зміни. Аналіз динамічної побудови музичного твору. Кульмінація. Види кульмінацій. Часткова кульмінація. Загальна кульмінація. Музичний образ.

Змістовий модуль 3

Виконання технічних та складних музичних фрагментів в ансамблевих партіях. Освоєння різноманітних прийомів гри для подолання технічно-виконавських проблем у складних для вивчення фрагментах твору. Послідовність зміни темпу, штрихів та їх вплив на якість засвоєння складного матеріалу. Індивідуальне опрацювання складних фрагментів музичного твору. Читання нот з аркуша.

Змістовий модуль 4

Аплікатура, як технічний та музичний засіб виконання музичного матеріалу. Аплікатура, як засіб подолання складних фрагментів в ансамблевих партіях. Види та вибір аплікатури, гра в позиціях. Аплікатура, як технічний засіб виконання музичного матеріалу. Аплікатура в кантилені, у технічних епізодах. Художні вимоги до аплікатури. Самостійне опрацювання вправ, які направлені на вивчення гри у позиціях.

III курс

Змістовий модуль 1

Фактура. Види та типи фактури. Фактура, як засіб музичної виразності. Види та типи фактури, їх застосування в ансамблі. Аналіз різних видів фактури та їх виконання. Самостійне опрацювання різних видів фактури.

Змістовий модуль 2

Поняття музичного фразування. Артикуляція як засіб формування музичної думки. Фразування, як художньо-сміслові значення музичної мови. Оволодіння навичками цілісного поєднання мотивів, фраз, речень нотного тексту. Розподіл та виконання фраз, які зустрічаються в ансамблевих творах. Точне виконання авторських вказівок стосовно фразувань та їх трактування. Загальні закономірності фразування. Темп та питання агогіки. Специфічні засоби фразування на даному музичному ансамблевому інструменті. Артикуляція як засіб формування музичної думки.

Змістовий модуль 3

До питання гри акомпанементу в ансамблевій практиці. Особливості акомпанементу солісту-вокалісту та солісту-інструменталісту. До питання вивчення акомпанементу. Знання та навички при виконанні акомпанементу. Індивідуальна робота над партіями при виконанні акомпанементу. Особливості акомпанементу при грі в ансамблі з сколюючими партіями - солісту-вокалісту та солісту-інструменталісту. Динамічні градації ансамблю при грі акомпанементу.

Змістовий модуль 4

Принципи самостійної роботи в класі ансамблю. Форми та методи самостійної роботи в класі ансамблю. Самостійний аналіз та підбір репертуару для ансамблів різних форм. Вивчення методики керівництва ансамблем у процесі роботи над музичними творами. Добір музичних творів для роботи з ансамблем. Самостійне опрацювання ансамблевих партій та їх коригування.

IV курс

Змістовий модуль 1

Практичне вивчення технічних можливостей музичних інструментів в ансамблі та особливості виконання аранжувань для змішаних ансамблів. Практичне вивчення музичних інструментів струнної, духової та ударної груп. Роль духових та ударних інструментів в ансамблі змішаного типу. Специфіка індивідуальної роботи над засвоєнням аранжування для ансамблів змішаного типу.

Змістовий модуль 3

Аналіз ансамблево-виконавського характеру та *аналіз ідейно-образного змісту*. Питання виконавського стилю, значення засобів виразності: темпу, фразування, штрихів, агогіки. Визначення змісту твору та творчого задуму композитора. Виконавський аналіз роботи над музичним твором. Образний зміст та його втілення у репетиційній діяльності ансамблю. Засоби музичної

виразності для передачі художнього образу, жанрові та стильові особливості музичного твору.

Змістовий модуль 4

Специфічні види ансамблів. До питання комплектації музичних інструментів в ансамблевих групах та специфіка розподілу музикантів у ансамблевих колективах. Використання в ансамблі епізодичних інструментів. Специфіка комплектації учасників ансамблю у музичні колективи. Співвідношення тембру інструментів при формуванні та розподілу ансамблевих партій.

V курс

Змістовий модуль 1

Питання підготовки ансамблю до концертних виступів. Концертна діяльність ансамблю. Аналіз різних ансамблевих концертів. Специфіка та методи підготовки ансамблю до концерту. Робота та формування репертуару до концертного виступу.

Змістовий модуль 2

Види ансамблевих конкурсів. Актуальні питання підготовки ансамблю до конкурсів. Аналіз ансамблевих конкурсів. Специфіка та методи підготовки ансамблю до конкурсу. Вимоги до ансамблевих конкурсів. Всеукраїнські та міжнародні конкурси.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Анікіна Т.О., Борисова С.В. Музична педагогіка: історія та теорія: навч. посіб. для студ. та магістр мистець.-пед. спец. / Т.О. Анікіна, С.В.Борисова. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. – 117 с.
2. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах: підручник / М. А. Давыдов. – К. : Вид-во НМАУ ім. П. І. Чайковського. – 2005. – 420 с.
3. Молчанова Т. З історії ансамблевого музикування / Т.Молчанова – Львів: Вид-во Сполом, 2005.- 159 с.

4. Серотюк П. Музична педагогіка та виконавство / П. Серотюк. – К. : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 64 с.
5. Аверин В. А. История исполнительства на русских народных инструментах: Курс лекций./ В. А. Аверин – Красноярск: гос. ун-т.:Краноярс: КрасГУ, 2002. – 296 с.
6. Буданков О., Вахутинский М., Петров В. Практический курс игры на русских народных духовых и ударных инструментах./ О. Буданков, Вахутинский М., Петров В. – М.: Музыка, 1991. – 168 с.
7. Дорожкин А. Самоучитель игры на балалайке./А.Дорожкин – М.: Изд. Музыка, 1982. – 95 с.
8. Имханицкий М. И. История исполнительства на русских народных инструментах. Учеб. Пособие для вузов и уч-щ./М.И.Имханицкий – М.: Изд-во РАМ им. Гнесиных, 2002. – 351 с.
9. Имханицкий М. И. Становление струнно-щипковых народных инструментов в России. Учебное пособие./М.И.Имханицкий – М.: РАМ им. Гнесиных, 2008. – 360 с.
10. Семенов В. Современная школа игры на баяне./В.Семенов – М.: Музыка, 2003. – 216 с.
11. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением : методический очерк. 3-е изд. / Л. Гинзбург. – Москва: Музыка, 1958. – 214 с.
12. Готлиб А. Д. Основы ансамблевой техники : методический очерк / А. Д. Готлиб. – Москва : Музыка, 1971. – 90с.
13. Готлиб А. Д. Фактура и тембр в ансамблевом произведении: Музыкальное исполнительство / А. Д. Готлиб. – Москва: Музыка, 1967. – 139 с. – Вып. 9.
14. Готлиб М. Заметки о преподавании камерного ансамбля : Методические записки по вопросу музыкального образования / М. Готлиб. – Москва : Музыка, 1966. – 320 с.
15. Давидян Р. Р. Квартетное искусство: проблемы исполнительства и педагогики / Р. Р. Давидян. – Москва : Музыка, 1984. – 377 с.

16. Мострас К. Г. Динамика в скрипичном искусстве : очерки по методике обучения игре на скрипке / К. Г. Мострас. – Москва: Музыка, 1960. – 232 с.
17. Ямпольский, И. Основы скрипичной аппликатуры : методический очерк / И. Ямпольский. – Москва : Музыка, 1960. – 128 с.
18. Акимов Ю. Школа игры на баяне./Ю.Акимов – М.: Советский композитор, 1989. – 208 с.
19. Александров А. Школа игры на трехструнной домре./А.Александров – М.: Изд. Музыка, 1990. – 160 с.

Додаткова література

1. Марцинковський С.Л., Лисенко М.В., Турчин Г.П. Українське народне інструментознавство (для студентів вищ. муз. навч. закл.)/ С.Л. Марцинковський, М.В.Лисенко, Г.П. Турчин – Херсон: ХДУ, 2012.–118 с.
2. Марцинковський С.Л., Марцинковська І.М., Корнішева Т.Л. Хрестоматія з читання партитур/ С.Л. Марцинковський, І.М. Марцинковська, Т.Л. Корнішева – Херсон: ХДУ, 2012.– 121 с.
3. Марцинковський С. Основи інструментування/ С. Марцинковський. – Херсон: ХДУ, 2005 – 123с.
4. Марцинковський С. Методичні рекомендації по комплектації українського народного оркестру/ С. Марцинковський. – Рівне, 1984 – 27с.
5. Марцинковский С. Ансамбли народной музыки/ С. Марцинковский . - Ровно, 1985 – 25с.
6. Марцинковский С. Троїста музика та ансамблі народної музики/ С. Марцинковский . – Рівне, 1985 – 27с..
7. Марцинковский С. Деякі аспекти інструментовки для оркестру українських народних інструментів. / С. Марцинковский. – Рівне, 1987–22 с.
8. Марцинковский С. Інструментознавство/ С. Марцинковский. – Рівне, 1995 – 66 с.
9. Алексеев А. Д. Из истории фортепианной педагогики: руководство по игре на клавишно-струнных инструментах (от эпохи Возрождения до середины XIX века): хрестоматія /А.Д. Алексеев. – К.: Муз. Україна, 1974. –

163 с.

10. Асафьев Б. В. О народной музыке / Б. Асафьев ; [сост., вступ. ст. и коммент. И. П. Земцовского, А. Б. Кунанбаевой]. – Л. : Музыка, 1987. – 246 с.
11. Ванслов В. О. Эстетика романтизма / В. О. Ванслов. – М.: Искусство, 1966. – 403 с.
12. Вольдман Я. И. Венское скрипичное искусство XVIII – XIX веков / Я. И. Вольдман, Н. Н. Токина. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. – 59 с.
13. Музыкальное исполнительство и современность : сб. ст. / [сост. М. А. Смирнов]. – М. : Музыка, 1988. – 319 с.
14. Ямпольский И. М. Русское скрипичное искусство : очерки и материалы / И. М. Ямпольский. – М. ; – Л. : МУЗГИЗ, 1951. – 516 с.
15. Благой Д. Неотъемлемо от развития музыканта – исполнителя // Сов. Музыка – 1973. - № 10. – С. 58-62.
16. Благой Д. Д. Роль эстрадных выступлений в обучении музыкантов-исполнителей / Д. Д. Благой // В кн. : Методические записки по вопросам музыкального образования. – М., 1979. – Вып. 2. – С. 166–183.
17. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности / Л. Л. Бочкарев. – М.: Классика XXI, 2008. – 352 с.
18. Красовская Е. П. Проблемы формообразования в музыкально-исполнительской деятельности : учеб.-метод. пособ. / Е. П. Красовская. – М., 2003. – 134 с.
19. Психология музыкальной деятельности : Теория и практика : учеб. пособ. для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. завед. / Д. К. Кирнарская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др. ; Под ред. Г. М. Цыпина. – М. : Академия, 2003. – 367 с.
20. Детские пьесы для ансамбля и оркестра русских народных инструментов. Переложение И. Г. Яценко./ И. Г. Яценко – М.: Кларентианум, 1999. – 64 с.
21. Дербенко Е. Русский народный ансамбль. Вып. 1. Сост. Е. Павловская./ Е. Дербенко – Курган, 1998. – 19 с.

22. Играет ансамбль русских народных инструментов «Ваталинка». Сост. В. Петухов. / В.Петухов – Тюмень: Полиграфист, 1998. – 59 с.
23. Сибирский сувенир. Из репертуара ансамбля народной музыки. Сост. А. Прибылов. Вып. 3. /А.Прибылов – Улан-Удэ, 1999. – 65 с.
24. Калинин, И. Практические советы руководителям самодеятельных оркестров и ансамблей народных инструментов./Калинин И., Падуровский В. – Москва, 1979. – 112 с.
25. Максимов, Е. Вопросы методики работы с самодеятельным оркестром или ансамблем народных инструментов./Максимов Е. – Москва, 1980. – 46 с.
26. Воронина, Т. О камерном музицировании и становлении исполнителя. О мастерстве ансамблиста : сборник научных трудов / Т. Воронина. – Ленинград : Музгиз, 1986. – 19 с.
27. Шульпяков О. Ф. Работа над художественным произведением и формирование музыкального мышления исполнителя / О. Ф. Шульпяков. – СПб. : Композитор, 2005. – 36 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.maaam.ru/detskijsad/avtorskaja-programa-nod-s-detmi-v-ansamble-lozhkarei.html>
2. <http://www.openclass.ru/node/223807>
3. <http://nsportal.ru/shkola/muzyka/library/rabochaya-programma-ansambl-v-klasse-fleyty>
4. <http://nsportal.ru/shkola/muzyka/library/ansambl-skripka-adaptirovannaya-obrazovatel'naya-programma-dlya-detskih-shkol>
5. <http://nsportal.ru/shkola/dopolnitelnoe-obrazovanie/library/rabochaya-programma-ansambl-instrument-domra>
6. <http://nsportal.ru/shkola/dopolnitelnoe-obrazovanie/library/klass-ansamblya-programma-uchebnoy-discipliny>
7. <http://rudocs.exdat.com/docs/index-563504.html>
8. <http://www.pandia.ru/text/77/501/24689.php>

4. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Основними формами контролю успішності навчання з дисципліни «Ансамбль» є залік та диф.залік, які проходять у вигляді гри ансамблевих партій, виконання певних практичних завдань, усних відповідей на теоретичні питання та у вигляді академічного концерту.

Використовуються методи контролю для сприяння та підвищення мотивації студентів – майбутніх фахівців до навчально-концертної діяльності та відповідно до специфіки фахової підготовки викладача музики.

Завдання для підсумкового контролю:

II курс IV семестр

1. Виконати два твори вітчизняних композиторів на ансамблевому музичному інструменті.
2. Гра гамм та вправ на різні види техніки на ансамблевому музичному інструменті.

III курс VI семестр

1. Виконання різнохарактерного твору – вітчизняного або зарубіжного композитора на ансамблевому музичному інструменті.
2. Виконання одного оригінального твору на ансамблевому музичному інструменті.
3. Гра гамм та вправ на різні види техніки на ансамблевому музичному інструменті.

Завдання виконується студентами згідно з навчальним планом та повинна відповідати наступним вимогам:

1. Визначити ансамблевий твір (твори), який демонструє студент.
2. Підібрати та вивчити ансамблеві твори, відповідно вимогам навчальної програми.
3. Дати усні відповіді на запитання, які можуть виникнути після музичного виконання, які мають бути підкріплені прикладами, умовними прикладами ситуаційних задач, тощо.

4. Скласти список використаної літератури, яку студент повинен опрацювати. До списку можуть включатись аналогічні твори або нотний матеріал, який студент буде використовувати у подальшій реалізації.

Варіанти усних запитань, стосовно предмету «Ансамбль»:

1. Поняття музичного терміну «ансамбль» та специфіка ансамблевої гри.
2. Історичні умови створення ансамблів.
3. Види ансамблів. Склад ансамблів. Технічні можливості ансамблю.
4. Початкові навички та основні прийоми гри на ансамблевих інструментах.
5. Кількісний та якісний склад музичних ансамблів.
6. Ансамблева гра, основні прийоми звуковидобування.
7. Якісне звуковидобування на ансамблевих музичних інструментах.
8. Різноманітні штрихові комбінації та їх застосування на практиці.
9. До питання виконання основних штрихів на ансамблевому інструменті.
10. Індивідуальна робота на музичному інструменті з метою удосконалення виконання музичних штрихів.
11. До питання навичок читання нот з аркуша.
12. Метро-ритмічне узгодження у процесі ансамблевого виконавства.
13. Чіткий ритм, як засіб виразного виконання музичного твору та злагоди ансамблю.
14. Аналіз різних ритмічних комбінацій.
15. Особливість поліфонічних елементів ансамблевого виконавства.
16. До питання виконання складних ритмів.
17. Специфіка динамічного співвідношення звучання інструментів у змішаному ансамблі.
18. Поняття динаміки та її градації в ансамблі.
19. Вплив сили звуку на музичний образ.
20. Складні динамічними зміни.
21. Аплікатура як засіб подолання складних фрагментів у партіях.
22. Аплікатура, як засіб музичної та технічної виразності.
23. Технічні фрагменти ансамблевих партій.

24. Різноманітні прийоми гри для подолання технічно-складних фрагментів.
25. Послідовність зміни темпу, штрихів та їх вплив на якість засвоєння музичного матеріалу.
26. Поняття музичного терміну «фактура».
27. Розуміння фактури партії. Види фактури.
28. Фактура як засіб музичної виразності.
29. Кульмінація. Види кульмінації.
30. Особливості виконання акомпанементу в ансамблі.
31. Знання та навички при виконанні акомпанементу.
32. Роль духових та струнно-смичкових інструментів в ансамблі змішаного типу.
33. Роль народних та ударних інструментів в ансамблі змішаного типу.
34. Методика керівництва ансамблем у процесі роботи над музичними творами.
35. Самостійне опрацювання партій ансамблю, їх коригування.
36. Добір музичних творів для роботи з ансамблем.
37. Ідейно-художня спрямованість твору.

Засоби діагностики успішності навчання – залік, диф.залік, академконцерт, публічний виступ у концерті або з концертною програмою.

УДК 78.07:781.66
ББК 85.32
М 30

І.М.Марцинковська

КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИЙ КЛАС

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Концертмейстерський клас» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація та зміст концертмейстерської діяльності майбутнього бакалавра музичного мистецтва.

Міждисциплінарні зв'язки: При вивченні дисципліни «Концертмейстерський клас» важливим є опанування знань із предметів музично-теоретичного та методико-педагогічного циклів, таких як: основний музичний інструмент, диригування та читання партитур, теорія музики, сольфеджіо, гармонія, поліфонія, аналіз музичних форм, історія всесвітньої музики, історія української музики, методика викладання за спеціалізацією тощо.

Отже, гармонійний комплексний розвиток всіх цих музично-виконавських аспектів сприяє висококваліфікованій підготовці фахівців у галузі культури і мистецтва.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Розвиток концертмейстерських навичок і вмінь як складових професійного виховання студента. Виховання вміння самостійної роботи концертмейстера над твором.
2. Робота над інтонаційною виразністю в акомпанементі і її поєднання з партією соліста
3. Стильові особливості творів і відтворення їх концертмейстером

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Концертмейстерський клас» є формування, розвиток і вдосконалення концертмейстерського вміння; розширення музичного світогляду; знайомство зі специфікою вокального та інструментального виконавства; володіння можливістю

вивчення нових музичних творів композиторів різних епох і сучасності; знайомство з надбанням народно - пісенної творчості; виховання творчої ініціативи і відповідальності; вдосконалення музично - естетичного та художнього смаків.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Концертмейстерський клас» є:

1. Формування, розвиток і вдосконалення концертмейстерського вміння.
2. Виховання ансамблевого чуття, творчої ініціативи, диригентсько-ритмічної і колористичної сфер концертмейстера.
3. Розвиток тембрового слуху, інтерпретаторського мислення.
4. Оволодіння вмінням читання акомпанементу з аркуша і транспонування.
5. Розвиток навичок музично - теоретичного і виконавського аналізу, синтезу музичного тексту.
6. Оволодіння вмінням визначати структурно - змістовну логіку і емоційно - художню концепцію твору.
7. Оволодіння концертмейстерськими навичками роботи з солістом-вокалістом, солістом - інструменталістом.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- історичні відомості зародження, становлення та розвитку клавірно-фортепіанного мистецтва;
- національно-стильові тенденції акомпанементу творів українських композиторів та творів світової класичної спадщини;
- специфіку роботи концертмейстера з солістом – інструменталістом та вокалістом;
- основні принципи роботи концертмейстера над фразуванням і туше в акомпанементі;
- особливості роботи концертмейстера з колективним музикуванням: оркестри, хори, ансамблі.

вміти:

- вільно читати з аркуша акомпанемент твору;
- транспонувати твір;
- робити музично-теоретичний і виконавський аналіз твору;
- визначати та відтворювати історико-художні традиції твору.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 2.5 кредитів ECTS.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.**II курс****Змістовий модуль 1**

Розвиток концертмейстерських навичок і вмінь як складових професійного виховання студента. Виховання вміння самостійної роботи концертмейстера над твором. Зародження, становлення та розвиток клавірно-фортепіанного мистецтва в історичному аспекті. Специфіка роботи концертмейстера, розвиток та вдосконалення ансамблево-виконавських навичок та вмінь. Виховання творчої ініціативи, розвиток ритмічної і колористичної сфер концертмейстера. Типові недоліки читання нот з аркуша і шляхи їх виправлення та подолання. Розвиток навичок роботи концертмейстера над технічним матеріалом. Навички гри акордової фактури в акомпанементі та робота концертмейстера над фразуванням і туше в акомпанементі. Вдосконалення вміння педалізації у творах кантиленного характеру. Інтерпретаторське мислення концертмейстера в роботі з солістом, формування та розвиток тембрового слуху. Навички музично-теоретичного і виконавського аналізу музичного твору. Вдосконалення навичок ансамблевого чуття у концертмейстерському класі.

Змістовий модуль 3

Робота над інтонаційною виразністю в акомпанементі та її поєднання з партією соліста. Навички синтезу музичного тексту, вміння визначати його структурно-змістовну логіку. Розшифрування та

виконання мелізмів в акомпанементі. Першочергові завдання, що повстають перед концертмейстером при виконанні акомпанементу віртуозного характеру. Робота над поліфонічною фактурою в акомпанементі. Метро-ритм як один з факторів відчуття і вдосконалення ансамблю. Важливість точної та зручної аплікатури в акомпанементі.

Змістовий модуль 4

Стильові особливості творів і відтворення їх концертмейстером. .

Національно-стильові тенденції акомпанементу творів зарубіжної класики та українських композиторів. Навички і вміння концертмейстера визначати та відтворювати історико-художні традиції твору. Розвиток і вдосконалення навичок транспонування. Стильові особливості творів крупної форми, розвиток навичок - структурного аналізу акомпанементу сонатної форми. Робота концертмейстера з колективним музикуванням; оркестри, хори, ансамблі. Найважливіші компоненти виховання і становлення концертмейстера.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 1, 2. Изд.2, доп. /А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1988.- 413 с.
2. Алексеев А.Д. История фортепианного искусства. Часть 3 / А.Д.Алексеев. - М.: Музыка, 1982. - 286 с.
3. Алексеев А.Д. Из истории фортепианной педагогики. Хрестоматия/ А.Д.Алексеев. - Киев: Музична Україна, 1974. - 163 с.
4. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс. Изд. 2-е. /Б.В.Асафьев.— М.: Музыка, Ленинградское отделение, 1971. — 373 с.
5. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство./Л.А.Баренбойм. – Л.: Музыка, 1974. - 336 с.
6. Бочкарёв Л.Л. Психология музыкальной деятельности./Л.Л. Бочкарёв - М.: Институт психологии РАН, 1997. – 352 с.

7. Вицинский А.В. Беседы с пианистами. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 227 с.
8. Вицинский А.В. Процесс работы пианиста-исполнителя над музыкальным произведением. /А.В. Вицинский. - М.: Классика-XXI, 2004. - 98 с.
9. Гинзбург Л.С. О музыкальном исполнительстве. /Л.С.Гинзбург. - М.: Знание, 1972. – 40 с.

Додаткова література

1. Гинзбург Л.С. О работе над музыкальным произведением: методический очерк. / Л.С.Гинзбург. – М.: Гос. музыкальное изд-во, 1953. – 95 с.
2. Грум-Гржимало Т.Н. О музыкальном исполнительстве /Т.Н.Грум-Гржимало. – М.: Знание, 1965. – 85 с.
3. Капустин Ю.В. Музыкант-исполнитель и публика/ Ю.В. Капустин. - Л.: Музыка, 1985. – 159 с.
4. Мильштейн Я.И. Вопросы теории и истории исполнительства /Я.И.Мильштейн. – М.: Советский композитор, 1983. - 261 с.
5. Перельман Н.Е. В классе рояля: короткие рассуждения. /Н.Е.Перельман. - М.: Классика-XXI, 2000. - 150 с.
6. Руднева Т. И. Сценическое амплуа музыканта-исполнителя / Т.И. Руднева, А.Н. Чванова. – Самара, 2007. – 182 с.
7. Цыпин Г.М. Музыкант и его работа: проблемы психологии творчества. – Том 1. /Г.М.Цыпин. – М.: Сов. композитор, 1988 . - 382 с.
8. Коган Г.М. У врат мастерства /Г.М.Коган - М: Советский композитор, 1958. - 115 с.

Інформаційні ресурси

Форум класичної музики. Містить дискусії про класичну музику, нотні ресурси: <http://www.forumklassika.ru/forumdisplay.php?f=115>

Сайт про класичну музику. Містить біографії композиторів, характеристики їх творів, книги з музичного мистецтва : <http://www.classic-music.ru/index.html>

Розширений довідник з біографічних відомостей композиторів:

<http://www.orfeo.ru/index.html>

Сайт альтистів. Містить ноти для альту, віолончелі, скрипки, відомості про струнно-смичкові інструменти та принципи виконання на них:

<http://violamusic.me/violin.html>

Сайт музичної студентської бібліотеки. Містить ноти, музику:

<http://musstudent.ru/biblio.html>

Сайт флейтової музики. Містить ноти, музику: <http://www.myflute.ru/?lang=ru>

Сайт нотних ресурсів для різних інструментів:

<http://www.partita.ru/solos.shtml>

Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>

Великий нотний архів Бориса Тараканова: <http://notes.tarakanov.net/>

4. Форми підсумкового контролю успішності навчання.

Основними формами контролю успішності навчання з дисципліни «Концертмейстерський клас» є диференційований залік та залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Академічний концерт, музично-виконавський аналіз.

УДК 781
ББК 85.31
С 77

Н.А.Старюченко

ТЕОРІЯ МУЗИКИ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Теорія музики» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму підготовки «Музичне мистецтво».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Теорія музики» є елементи музичної мови, їх виражальне і формотворче значення в музичних творах.

Міждисциплінарні зв'язки: При підготовці програми враховано принцип міждисциплінарних зв'язків з сольфеджіо, гармонією, аналізом музичних творів, фортепіано, вокально-хоровими дисциплінами, музичною літературою, інструментознавством, поліфонією тощо. Такий спектр дисциплін має за мету дати студентам теоретичні знання та практичні навички, необхідні для роботи майбутньому фахівцю як викладачу музики та співів загальноосвітньої школи, педагогу початкових спеціальних мистецьких навчальних закладів, концертмейстеру, артисту хору і оркестру, керівнику музичних колективів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. «Музичний стрій. Нотна графіка. Музична морфологія»
2. «Складові гармонії. Гармонічний аналіз. Гомофонія. Поліфонія. Фактура. Форма. Методика художньо-педагогічного аналізу»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Теорія музики» є формування професійних компетенцій студентів, комплексна загально-теоретична підготовка майбутніх фахівців, надання студентам системних знань та практичних навичок з теорії музики, як базової дисципліни для подальшого професійного розвитку.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Теорія музики»:

- **теоретичні:** надати студентам знання про найважливіші елементи музичної мови, визначити їх виражальне та формотворче значення в музичних творах, познайомити з історією розвитку елементів музичної мови; ознайомити з основами аналізу музичних творів, дати початкове уявлення про музичні жанри і стилі для розкриття художнього змісту музичних творів; виховати історичний підхід до розуміння розвитку музичної мови і формування її елементів;
- **практичні:** прищепити навички практичного використання засвоєного теоретичного матеріалу в різних сферах професійної діяльності, розширити знання музичної термінології і навчити користуватися нею в усних та письмових формах роботи; грамотно висловлювати свої спостереження за музичними явищами і робити узагальнення; навчити добирати і опрацьовувати самостійно теоретичний і нотний матеріал, складати бібліографічні покажчики, коректно цитувати першоджерела;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- історію нотного письма; види нотації: літерна, невменна, знаменна, мензуральна, цифрова, лінійна, сучасна;
- властивості музичного звуку;
- особливості формування музичної системи;
- поняття – музичний стрій, обертоновий звукоряд, резонанс, регістри, діапазон, основні й похідні ступені, музичний стрій, піфагорів стрій, гармонічний стрій, хроматико-енгармонічний (рівномірно-темперований) стрій, камертон;
- основи музичної фонетики та музичної морфології;
- поняття темп, динаміка, агогіка, артикуляція;
- ритм, поліритмія, метр, поліметрія, розмір, такт, групування тривалостей;
- орнаментика, мелізми: форшлаг, трель, мордент, групето;

- інтервали: мелодичні, гармонічні, діатонічні, хроматичні, енгармонічні, характерні, обернення інтервалів;
- акорди: тризвуки, септакорди, нонакорди, обернення акордів, консонанс, дисонанс, акустичне і ладове розв'язання інтервалів та акордів;
- Ладові системи в їх історичному розвитку; лад: звукоряд, гама, тетракорди, ступені – стійкі, нестійкі, головні, побічні; основні та змінні функції; ладові системи: гемітонічні, ангемітонічні, монодичні – пентатоніка, грецькі лади, церковні лади, натуральні (народні), змінні; ладогармонічна система: мажор, види мажору, мінор, види мінору, тональності – однойменні, паралельні, енгармонічні, одностерцеві, споріднені, неспоріднені; транспозиція, відхилення, модуляція, поліладовість, політональність; системи спорідненості тональностей;
- хроматика: хроматична гама, ладова альтерація інтервалів, ладова альтерація акордів, штучні звукоряди – цілотновий, тон-півтон, півтон-тон, додекафонія;
- мелодія: мелодична лінія, структура, кульмінація, секвенція, період, каданси;
- музичні склади: монодія, поліфонія, гармонія; фактура, жанр, стиль;
- Основні закономірності музичних форм: прості форми, багаточастинні форми, циклічні форми.

Вміти:

- самостійно здобувати знання, грамотно працювати з навчальною і довідковою літературою, словниками, енциклопедіями та спеціальними виданнями;
- критично підійти до будь-якої усної чи друкованої інформації з теорії музики;
- Читати (розуміти) нотний текст будь-якої складності, включаючи знаки спрощення, скорочення нотного письма, мелізматичну тощо;
- Будувати інтервали від звуку і в тональності та розв'язувати їх.

- Будувати акорди від звуку та в тональності і розв'язувати їх;
- Будувати різні види ладів;
- Визначити/зробити модуляцію в тональності 1-2-3 ступенів спорідненості;
- Підібрати акомпанемент до будь-якого музичного фрагменту;
- Проаналізувати музичний твір з точки зору засобів музичної виразності, гармонічного і ладо тонального розвитку.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 години 5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. «Музичний стрій. Нотна графіка. Музична морфологія»

Тема 1. Музика як вид мистецтва. Інтонаційна природа музики.

Основні художні закономірності музики. Елементи музичної мови, їх взаємодія. Єдність змісту і форми. Українська музика – невід'ємна частина світової музичної культури.

Тема 2. Музичний звук та його характеристика.

Музика – мистецтво звукових образів. Характеристика музичного звука: висота, тривалість, гучність, тембр. Обертоновий звукоряд. Резонанс і його значення в музичній практиці.

Тема 3. Музична система.

Європейська музична система, її елементи: звукоряд, діапазон, регістри, октави, основні й похідні ступені. Коротко про інші музичні системи.

Тема 4. Музичний стрій та його історичний розвиток.

Музичний стрій. Визначення. Коротка історія розвитку. Хроматико-енгармонічний (рівномірно-темперований) стрій. Музичний стрій і виконавська практика. Камертон.

Тема 5. Історія нотного письма.

Визначення нотного письма. Історія розвитку: літери, невми, реформа Гвідо Аретинського, давньоруська знаменна нотація, мензуральна нотація, цифрові форми запису музики (табулатура, цифрований бас).

Тема 6. Нотний стан. Ключі.

Сучасна нотація: ноти, паузи, знаки збільшення тривалостей, особливі види поділу тривалостей, нотний стан, нитка, ключі ДО, СОЛЬ, ФА. Форми запису багатоголосної музики: оркестрова, ансамблева і хорова партитури.

Тема 7. Знаки спрощення та скорочення нотного письма.

Знаки скорочення нотного письма: знак репризи, вольта, сеньо (segno), да капо (Da capo, D.C. al Fine), ліхтарик.

Тема 8. Метр. Тактовий розмір.

Визначення метру і розміру. Такт, затакт. Класифікація розмірів: прості, складні, мішані й змінні. Форма запису тактового розміру. Основні диригентські схеми. Поліметрія.

Тема 9. Ритм. Основний та особливий поділ тривалостей.

Визначення ритму. Основні ритмічні одиниці: ціла, половинна, чверть, восьма, шістнадцята, тридцять друга. Особливі види поділу тривалостей. Ритмічний малюнок. Поліритмія. Взаємодія метру і ритму. Синкопа: міжтактова, внутрішньотактова, міждолева, внутрішньодолева.

Тема 10. Групування тривалостей.

Визначення групування. Групування тривалостей в інструментальній, хоровій і вокальній музиці.

Тема 11. Мелізми.

Основні мелізми та їх роль в музиці. Форшлаг. Мордент, Групето. Трель.

Тема 12. Лад. Тональність. Транспозиція.

Визначення ладу. Елементи ладу. Пентатоніка. Натуральні (народні) семиступеневі лади: мажорні (іонійський, лідійський, міксолідійський), мінорні (еолійський, фрігійський, дорійський, локрійський (гіпофрігійський)). Маломістські звукоряди. Різновиди мажорних і мінорних ладів. Змінні лади. Народні лади у творчості українських композиторів. Натуральний мажор. Структура звукоряду, тонічний тризвук, тяжіння. Натуральний мінор. Структура звукоряду, тонічний тризвук, тяжіння. Три види мінору: натуральний, гармонічний, мелодичний. Випадкові знаки. Гама повного

мінору. Три види мажору: натуральний гармонічний, мелодичний. Випадкові знаки. Одноіменний мажоро-мінор. Лади з двома зб.2 (двічі гармонічні лади). Визначення тональності. Літерне, складове позначення тональності. Ключові знаки. Квінтове коло тональностей. Паралельні, одноіменні і однотерцієві тональності. Транспозиція. Способи транспонування. Транспонуючі інструменти. Виразальність ладу і тональності.

Змістовий модуль 2. «Складові гармонії. Гармонічний аналіз. Гомофонія. Поліфонія. Фактура. Форма. Методика художньо-педагогічного аналізу».

Тема 13. Інтервали.

Визначення, назва і позначення інтервалів. Класифікація: прості, складені, мелодичні, гармонічні (консонанси і дисонанси), акустичні й ладові (стійкі, нестійкі, діатонічні, хроматичні), енгармонічні, взаємооберненні інтервали. Інтервали на ступенях мажору і мінору. Розв'язання нестійких консонуючих інтервалів. Розв'язання дисонуючих інтервалів (секунд, септим, тритонів: збільшених кварт, зменшених квінт). Тритони у гармонічних ладах. Характерні інтервали у гармонічних ладах: зб.2, зм.7, зм.4, зб.5. Розв'язання. Енгармонізм характерних інтервалів. Хроматизація діатонічних інтервалів в альтерованих ладах. Енгармонізм хроматичних інтервалів. Розв'язання зб.6, зм.3, дв.зб.4, дв.зм.5, дв.зб.1, дв.зм.8. Розв'язання зб.2, зм.7, зм.4, зб.5 і тритонів в альтерованих ладах. Ладова альтерація як засіб збагачення гармонії (Д7 +5, Д 7 -5). Інтервал – найважливіший елемент музичної мови. Виразальність мелодичних інтервалів. Виразальність гармонічних інтервалів.

Тема 14. Акорди.

Визначення, назва і позначення акордів терцієвої будови (тризвукі, септакорди, нонакорди), їхні різновиди. Обернення тризвуків і септакордів, їхні назви і позначення. Виклад акордів (повні, неповні). Коротко про акорди нетерцієвої будови.

Тризвуки на ступенях мажору і мінору. Розв'язання нестійких мажорних і мінорних тризвуків та їхніх обернень. Розв'язання зменшеного тризвука і його обернень. Тритони і характерні інтервали гармонічних ладів у складі акордів. Різновиди тризвуків S групи у гармонічному мажорі. Різновиди тризвуків D групи у гармонічному мінорі. Зменшені та збільшені тризвуки, їхні обернення, розв'язання. Енгармонізм обернень збільшеного тризвука.

Септакорди на ступенях мажору і мінору. Розв'язання D7, VII7, II7 з оберненнями. Домінантовий нонакорд – D9.Зм.VII7, енгармонізм обернень, розв'язання. D7, II7, їхні обернення, розв'язання. Домінантовий нонакорд (D9) у гармонічному мажорі й мінорі з розв'язанням. Роль септакордів у гармонії XX ст.

Тема 15. Мелодія. Гармонія.

Визначення мелодії. Вокальна та інструментальна мелодія. Мелодична лінія. Структура мелодії, цезури. Принципи розвитку мелодії: повторність, варіювання, варіантність, секвенція, контраст, розгортання тощо. Вершина–джерело. Кульмінація. Мелодія і акомпанемент. Прохідні, допоміжні діатонічні й хроматичні звуки як засіб збагачення мелодії. Мелізми. Затримані звуки як засіб збагачення гармонії. Мелодія і тема. Мелодія і гармонія.

Тема 16. Секвенція.

Поняття секвенції. Види секвенції. Діатонічна, хроматична, транспонуюча (модулююча) секвенції. Секвенція як засіб розвитку матеріалу.

Тема 17. Фактура.

Визначення музичного складу. Монодичний склад, поліфонічний (імітаційний, неімітаційний – підголосковий і контрастний), гармонічний (акордовий, гомофонний). Визначення фактури. Фактура в гармонічному складі: гармонічна і ритмічна фігурація, неакордові звуки, педалі, органний пункт. Загальна характеристика стилів і жанрів.

**Тема 18. Система тональностей. Відхилення та модуляція.
Хроматична гама.**

Діатонічне споріднення тональностей (перший ступінь споріднення). Тональна модуляція. Модуляція з закріпленням (довершена) і тимчасова модуляція (недовершена) – відхилення. Роль акордів домінантової групи (Д7 і його обернень) у модуляційному процесі. Хроматична гама. Залежність її правопису від діатонічного споріднення тональностей. Варіанти нотації хроматичної гами.

Тема 19. Хроматика. Ладова альтерація

Визначення ладової альтерації. Позначення альтерованих ступенів. Ладова альтерація в мажорі: – II+, IV+ , –VI. Ладова альтерація в мінорі: – II , –IV+ , VII+.

Тема 20. Штучні звукоряди. Додекафонія.

Нові системи організації музичних звуків. Втрата ладотональних зв'язків між звуками і посилення ролі фонізму співзвуч, ритму, динаміки, артикуляції, фактури. Цілотоновий звукоряд (збільшений лад). Звукоряд тон-півтон і півтон-тон (зменшений лад, гама М.Римського-Корсакова). Застосування в музиці. Додекафонія – 12-ти півтонова музична система. Деякі прийоми серійної техніки музичного розвитку. Застосування в музиці.

Тема 21. Будова музичної мови. Основні музичні форми.

Структурованість музичного твору. Різноманітні побудови: інтонація, мотиви, фрази.

Період та його будова: речення, каданси. Типи періодів: квадратний, неквадратний, розширений, доповнений, скорочений, повторної і неповторної будови, єдиної будови. Різноманітність одночастинних форм. Одночастинна форма як розділ більш розвинених форм (тема варіацій) та самостійна форма інструментальних мініатюр (прелюдії). Куплетна і куплетно-варіаційна форма – самостійна форма народної пісні та камерно-вокальної музики.

Проста двочастинна форма. Двочастинна безрепризна і двочастинна репризна форма. Різноманітність прояву двочастинної форми в різних жанрах і стилях.

Проста тричастинна репризна форма. Два типи: з серединою, що розвивається, і з контрастною серединою. Значення середньої частини. Види репризи. Основні риси складних форм. Складна тричастинна репризна форма.

Походження рондо. Назва частин. Класичне рондо: характер тематизму, співвідношення рефрену і епізодів. Призначення зв'язок і коди.

Походження варіацій. Суть варіювання. Класичні варіації: можливість введення частин, не пов'язаних з темою. Значення фінальної варіації. Класичні варіації в різних жанрах і стилях.

Будова сонатної форми: експозиція, розробка, реприза. Структура експозиції: головна, сполучна, побічна і заключна партії. Роль тональних співвідношень. Розробка. Прийоми розвитку. Реприза, її різновиди. Значення вступу і коди. Сонатна форма в різних жанрах і стилях.

Тема 22. Методика художньо-педагогічного аналізу музичного твору.

Образний зміст музичного твору. Засоби музичної виразності, що створюють даний образний зміст.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Алексеев Б., Мясоедов А. Элементарная теория музыки / Б.Алексеев, А.Мясоедов. – М: Музыка, 1986. – 240 с.
2. Андреева О. Основы музыкальной грамоты / О. Андреева – К. : Музыкальна Україна, 1993. – 123 с.
3. Вахромеев В. А. Элементарная теория музыки / В.А.Вахромеев. – Москва, 2004, 2007. – 238 с.
4. Виноградов Г., Красовская Е. Занимательная теория музыки/ Г.Виноградов, Е.Красовская Е. - М.: Сов. композитор, 1991. – 192 с.

5. Дадиомов А.Е. Начальная теория музыки// А. Е. Дадиомов . - М.: Изд-во Катанского В.М., 2006. – 240 с.
6. Должанский А. Краткий музыкальный словарь/ А.Должанский. – М., 1958. – 1262 с.
7. Єфремов К. Про можливі шляхи розвитку сучасної системи нотописання/ К.Єфремов. – К: Музична Україна,1966.
8. Красинская Л., Уткин В. Элементарная теория музыки/ Л.Красинская, В.Уткин. – М.Музыка, 1983. – 298 с.
9. Павлюченко С. Элементарна теорія музики / С. Павлюченко – К ., 1980 – 211 с.
10. Побережна Г. І. Загальна теорія музики : підручник / Г. І. Побережна, Т. В. Щериця. – К. : Вища школа, 2004. – 298, [6] с.
11. Серeda В. П. Теория музыки. Сольфеджио // В.П. Серeda . - М.: Классика XXI век, 2005. - 187 с.
12. Смаглий Г. А. Основи теорії музики : підручник / Г. А. Смаглий, Л. В. Маловик – Х. : Факт, 1998. – 231 с.
13. Способин И. Элементарная теория музыки / И. Способин – М. - Л., 1960 – 168 с.
14. Фридкин Г. Практическое руководство по музыкальной грамоте / Г. Фридкин – М., 1981. – 143 с.
15. Хвостенко В. Задачи и упражнения по элементарной теории музыки / В. Хвостенко. – М.: Музыка, 1968. – 285 с.

Додаткова література

1. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс/ Б.В.Асафьев. – Л.: Музыка, 1971. -376 с.
2. Булучевский, Ю. Краткий музыкальный словарь для учащихся: словарь / Ю. Булучевский, В. Фомин. – Л.: Музыка, 1988. - 344 с.
3. Вахромеева Т. Справочник по музыкальной грамоте и сольфеджио // Т.Вахромеева, Москва: Музыка 2004. - 210 с.

4. Волконский А. Основы темперации/ А.Волконский. — М.: Композитор, 1998. — 91 с.
5. Казаков В.А. Самостоятельная работа студентов, ее информационно-методическое обеспечение. – К: Музична Україна, 1990. – С. 15.
6. Назайкинский Е. О музыкальном темпе / Е.Назайкинский.– М., 1965.–96 с.
7. Правдюк О. А. Ладові основи української народної музики / О. А.Правдюк; відп. ред. М. М. Гордійчук ; АН Укр. РСР, Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії. - К. : Видавництво АН УРСР, 1961. - 196 с.
8. Словник іноземних музичних термінів та виразів : посібник для вищих навч. закладів культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації / ред.-упоряд. В. В. Павленко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 384 с.
9. Сокол О.В. Теорія музичної артикуляції / О.В. Сокол. – Одеса: ОКФА, 1995. – 208 с.
10. Тюлин Ю. Натуральные и альтерированные лады / Ю.Тюлин. – М: Музыка, 1971. – 45 с.
11. Холопова В. Вопросы ритма в творчестве композиторов XX века/ В.Холопова. – М., 1971. – 304 с.
12. Шайхутдинова Д.И. Краткий курс элементарной теории музыки. - Изд. 2-е//Д. И. Шайхутдинова , РнД.: Феникс, 2010. – 125 с.
13. Шерман Н. Формирование равномерно-темперированного строя/ Н.Шерман. – М.Музыка, 1964. – 120 с.
14. Юцевич Ю. Є. Музыка : словник-довідник / Юрій Євгенович Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с. : нот.
15. Юцевич Ю. Є. Словник музичних термінів / Юрій Євгенович Юцевич. – 2-е вид, перероб. і доп. – К.: Муз. Україна, 1977. – 206 с.: нот.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.musicfancy.net/uk/music-theory-ua>
2. <http://www.music-theory.ru/>
3. <http://www.7not.ru/theory/>
4. <http://www.lafamire.ru>

5. http://virartech.ru/flash-apps/musical_timbres/index.php
6. http://froland.ru/lyceum/muslit/man3_3_9.html

4. **Форма підсумкового контролю успішності навчання:** екзамен наприкінці другого модуля. Він має складатися з письмової роботи й усної відповіді за білетом. Письмова робота виконується на останньому занятті, час виконання – 45 хвилин. Усна відповідь за білетом передбачає знання головних теоретичних положень та музичної термінології, виконання практичних завдань на фортепіано та аналіз нотного тексту. Підсумковий бал, одержаний на екзамені, узагальнено відображає підготовку студента з предмета.

5. **Засоби діагностики успішності навчання.** Предметом оцінювання навчальних досягнень студентів з теорії музики є знання, вміння та навички з предмета, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до народних, класичних і сучасних надбань музичного мистецтва. Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою усних опитувань на практичних заняттях та на екзамені за білетом, письмових контрольних робіт, практичних вправ на фортепіано, письмових екзаменаційних завдань.

УДК 78 + 781.7 (477) (091)
ББК 85.31 (4 Укр)
С 77

Н.А.Старюченко

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ
ТА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ**

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія української музики та народна музична творчість» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму (спеціальності) «Музичне мистецтво».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Історія української музики та народна музична творчість» є українська народна музична творчість, яка стала основою професійного музичного мистецтва, а також творчість провідних українських композиторів у хронологічній послідовності.

Міждисциплінарні зв'язки: При підготовці програми враховано принцип міждисциплінарних зв'язків з сольфеджіо, аналізом музичних творів, фортепіано, вокально-хоровими дисциплінами, всесвітньою музичною літературою, інструментознавством, поліфонією, культурологією, історією художньої культури тощо. Такий спектр дисциплін має за мету дати студентам теоретичні знання та практичні навички, необхідні для роботи майбутньому фахівцю як викладачу музики та співів загальноосвітньої школи, педагогу початкових спеціальних мистецьких навчальних закладів, концертмейстеру, артисту хору і оркестру, керівнику музичних колективів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

Змістовий модуль 1: «Музичний фольклор та фольклористика»

Змістовий модуль 2: «Витоки українського професійного музичного мистецтва та історія його розвитку в IX – XVIII ст. Формування української національної композиторської школи»

Змістовий модуль 3: «Музична культура України кінця XIX – XX ст.»

Змістовий модуль 4: «Музична культура на Україні кінця XX – початку XXI ст.»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Історія української музики та народна музична творчість» є формування професійних компетенцій студентів шляхом ознайомлення майбутніх спеціалістів з важливими етапами музично-історичного процесу на Україні (у зв'язку з іншими видами мистецтва), культурними епохами, з музичним фольклором як особливим музичним феноменом. Виховання розуміння традиційно ужиткового музичного мистецтва як складової і невід'ємної частини національної культури, виробити навички бережливого ставлення до фольклорних пам'яток. Формування цілісного уявлення про композиторські стилі на основі вивчення їх специфіки і засвоєння пов'язаних з ними музично-мовних засобів на прикладі творів українських композиторів.

1.2. **Основні завдання** вивчення дисципліни «Історія української музики та народна музична творчість»:

Теоретичні:

- засвоїти основи теорії музичного фольклору;
- знати історію розвитку української музичної культури;
- розуміти специфіку національних традицій;
- орієнтуватися у стильових особливостях певної епохи;

Практичні:

- використовувати знання теоретичних основ музичного мистецтва при аналізі конкретних музичних творів;
- визначати жанрову приналежність народно-пісенних зразків;
- визначати музичні фрагменти народно-пісенних зразків і професійних творів українських композиторів;
- відтворювати (спів або гра на фортепіано) музичні фрагменти вивчених творів;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- творчі біографії провідних українських композиторів;

- основні риси творчості провідних українських композиторів;
- галузь взаємодії різних видів мистецтва з музикою;
- історію розвитку музичних жанрів на Україні (хорові твори, симфонічні твори, камерно-інструментальні жанри, камерно-вокальні жанри, кантатно-ораториальні тощо)
- відомі твори різних жанрів провідних українських композиторів;

Вміти:

- проводити паралелі розвитку музичних жанрів в українській та західноєвропейській музиці;
- проводити паралелі з розвитком російської музичної культури;
- виявляти спільні риси розвитку слов'янських музичних культур, підтверджуючи прикладами свої міркування;
- мати певні навички самостійної роботи в опрацюванні музичного й теоретичного матеріалу;
- вміти порівняти твори або жанри за основними ознаками;
- вміти систематизувати набуті знання і використовувати їх в практичній діяльності;
- вміти ілюструвати народно-пісенні зразки та зразки відомих творів українських композиторів;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 288 години 4 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. «Музичний фольклор та фольклористика»

Тема 1. Вступ. Класифікація фольклору. Історія фольклористики .

Визначення понять „фольклор” та „фольклористика”. Функції фольклору та роль в житті народу. Основні риси фольклору: усність, анонімність, колективність, варіантність та варіативність. Жанрово-тематична та родова структура фольклору. Визначення понять жанр, рід.

Загальний огляд історії розвитку фольклористики. Діяльність та основні фольклористичні праці М.Лисенка, Ф.Колесси, К.Квітки, П.Сокальського,

О.Серова, Б.Бартока. Сучасний етап фольклористики. Спільні та відмінні риси фольклору та первинного мистецтва. Біфункціональність, родова та жанрова аморфність первісного мистецтва. Диференціація стародавнього художнього синкретизму.

Тема 2. Календарно-обрядові цикли та родинно-побутові обряди.

Обряд – як форма первісної синкретичної єдності. Функції обрядів. Календарно-обрядові пісні: зимові, весняні, літні, літньо-осінні. Самобутні виражальні риси кожної групи календарно-обрядових пісень. Зв'язок з працею. Наявність загальних стильових ознак. Родинно-побутові обряди: весілля, народина, поховання.

Тема 3. Трудові пісні.

Поняття «трудова пісня». Історична доля жанру.

Види трудових пісень: умовно-трудова та власне трудова.

Характеристика трудових пісень та їх функцій (ритмо-організуюча, комунікативна, сигнальна). Зміст трудових пісень. Музичні особливості трудових пісень.

Характеристика умовно-трудова пісень. Види умовно-трудова пісень («жнивні», «гребовецькі», «косовицькі»). Розбір жанру на прикладі Закарпатських «гоєкань» та «копаньовських пісень».

Тема 4. Соціально-побутові пісні.

Становлення жанру. Походження назви жанру. Тематика ліричних пісень. Співочі стилі – одноголосний і багатоголосний. Класифікація ліричних пісень.

Класифікація соціально-побутових пісень. Тематика.

Козацькі пісні. Історичні передумови виникнення. Дві групи козацьких пісень: з історичним підтекстом та пісні козацького побуту. Оспівування лицарської долі козака. Строфіка пісень. Складочислові форми. Ладова будова наспівів. Мелодичні та виконавські стилі.

Чумацькі пісні. З історії чумацтва, зміст чумацьких пісень. Форма пісень та її зв'язок з тематикою. Ладова будова чумацьких пісень.

Рекрутські та солдатські пісні. Походження, особливості змісту та побутування пісень рекрутських і пісень солдатських. Класифікація наспівів: ліричні, маршові і танцювально-маршові. Форма пісень у зв'язку із змістом та особливостями солдатського побуту.

Бурлацькі та заробітчани наймитські пісні. Тематика бурлацьких пісень. Форма і ритмомелодика. Лад. Виконання. Багатоголосся.

Тема 5. Функціональні жанри. Колискові пісні.

Функціональні жанри. Походження функціональних жанрів.

Коліскові пісні – походження назви – „співати при колисці” або „співати kota”. Тематика колискових пісень, їх функції. Музичні особливості колискових пісень.

Тема 6. Українська народна інструментальна музика.

Загальна характеристика народної інструментальної музики та її місце і роль в народній культурі. Сфера застосування інструментальної музики. Різновиди сучасної народної інструментальної музики:

- Кобзарсько-лірницьке мистецтво
- Музика «до танцю»
- Нетанцювальна музика

Групи народних інструментів – аерофони, мембранофони, хордофони, ідіофони – характеристики кожної з них.

Традиційні ансамблеві склади типу «троїсті музики», сучасні ансамблі та оркестри народних інструментів.

Тема 7. Танцювальні та жартівливі пісні. Коломийки. Частушки.

Танцювальні пісні. Єдність співочого та інструментального колориту в жанрі танцювальної пісні. Основні критерії угруповання танцювальних пісень. Ритміка та форма. Музичні особливості та виконання. Розгляд музичних прикладів.

Поняття «жарт» і «сатира». Тематика жартівливих пісень. Музичні особливості. Роль форми та виконання у жартівливих піснях. Наспів як чинник гумористичної образності. Розгляд музичних прикладів.

Коломийки. Частушки. Загальні відомості про коломийку. Коломийки «до танцю» та «до співу». Зміст коломийок та частушек. Музичні особливості. Розгляд музичних прикладів.

Тема 8. Епічні жанри.

Період виникнення та розквіту богатирського епосу, його джерела. Билини Київського та Новгородського циклу. Особливості ритмічної та поетичної будови строфи, спосіб виконання. Билинний епос та професійна музика.

Поняття «дума». Дума як вокально-інструментальний жанр. Історія кобзарства. Епічний виконавський стиль. Еволюція жанру з XVI ст. до XX ст. Три групи дум за змістом. Суттєві риси виконавського стилю: речетативність поряд з інструментальною орнаментикою, імпровізаційність, яскрава експресивність. Відомі виконавські школи – Полтавська та Харківська. Складочислова будова дум. Форма. Розгляд музичних прикладів.

Історичні пісні. Зміст історичних пісень. Музичні особливості: мелодика, ритміка, ладова будова, форма. Регіональні виконавські стилі. Розгляд музичних прикладів.

Тема 9. Пісні-романси. Музичний фольклор Херсонщини.

Історія виникнення романсу та його розвиток. Особливості музичного побуту XVIII ст. Взаємодія з міськими культурами російського, українського, польського народів. Західноєвропейський вплив.

Пісні-романси фольклорного складу. Зміст та музичні особливості.

Пісні-романси літературно-мистецького складу. Поетична основа, зміст, музичні особливості.

Жанр пісні-романсу і творчість Т.Г. Шевченка. Розгляд музичних прикладів.

Територія Херсонщини – етнографічне положення. Степова традиція, її

основні відмінності. Жанровий склад пісень Херсонщини. Виконавські традиції.

Змістовий модуль 2. «Витоки українського професійного музичного мистецтва та історія його розвитку в IX – XVIII ст. Формування української національної композиторської школи».

Тема 10. Особливості музичної культури в епоху Середньовіччя. Духовно-християнська та світська галузі культури. Ранні форми церковного співу. Дзвонарське мистецтво. Світська галузь культури.

Історичні умови розвитку культури. Особливості культури епохи Середньовіччя. Ідейно-філософська основа Середньовіччя – християнське вчення, християнська література «батьків церкви». Сюжети й тематика музичних творів епохи Середньовіччя. Деперсоніфікація творів, анонімність.

Особливості розвитку народної творчості в епоху Середньовіччя.

Духовно-християнська галузь культури. Ранні форми церковного співу.

Світська галузь культури і роль князівсько-дружинного середовища в її розвитку. «Слово о полку Ігоревім» як словесно-музичний твір. Славильні пісні. Музика в князівсько-дружинному побуті. Види музикування.

Дзвонарське мистецтво.

Тема 11. Особливості музичної культури в епоху Бароко. Багатоголосна (партесна) церковна музика. Шкільний театр і роль музики в ньому.

Загальнокультурні риси доби Бароко в Європі. Зміни погляду на Всесвіт, людську природу. Ідеал Бароко – аскет-філософ. Алгоритмічно-символічне перевтілення міфологічних уявлень. Зв'язок з народною культурою, «фольклоризація» деяких барокових жанрів. Розвиток світської та духовної музики. Епоха Бароко в Україні.

Реформа церковного співу. Виникнення партесного співу, партесного концерту. Творчість М.Ділецького.

Розвиток хорового циклічного концерту. Творчість М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя. Хоровий концерт М.Березовського «Не отвержи

мене во время старости».

Шкільний театр. Сюжети та їх автори. Структура шкільної драми. Роль музики та особливості виконання.

Особливості розвитку освіти. Книгодрукування. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії. Школи в Запорізькій Січі.

Тема 12. Музична культура України XIX ст. Формування основ української музичної школи.

Особливості історичного розвитку України в XIX ст. Боротьба прогресивних сил суспільства за збереження і розвиток національної самосвідомості. Формування естетичних ідеалів народності й демократизму під впливом філософських концепцій М.Чернишевського, В.Белінського, М.Костомарова, поезії Т.Шевченка, прози М.Гоголя.

Гальмування розвитку української культури з боку царського уряду. Репресивні заходи – Валуєвський указ 1863 року, Емський указ 1876 року.

Становлення української національної композиторської школи у 2-й пол. XIX ст. Видатна роль творчої діяльності М.Лисенка.

Плідний розвиток музично-драматичного театру; опанування та розвиток оперного жанру.

Розвиток наукової фольклористики – О.Серов, М.Лисенко, П.Сокальський, Ф.Колесса, І.Франко, Л.Українка.

Активізація концертного життя, мистецьких зв'язків між східно-українськими, галицькими та російськими діячами.

Тема 13. Творчість П.Ніщинського. «Вечорниці».

П.Ніщинський – представник прогресивних кіл української інтелігенції 2-ї пол. XIX ст. Різнобічна громадська та творча діяльність. Основні етапи життєвого шляху композитора.

«Вечорниці» – вставна музично-драматична картина. Особливості тексту і структури твору. Джерела музичної мови.

Тема 14. Творчість С.Гулака-Артемовського. Опера «Запорожець за Дунаєм».

С.Гулак-Артемівський – видатний співак, представник вітчизняної культури 2-ї пол. XIX ст. Творча біографія.

Опера «Запорожець за Дунаєм» - особливості драматургії. Дві образно-тематичні сфери: лірико-патріотична, комічна. Джерела музичної мови. Зображення східних образів. Роль хорових сцен в опері. Роль оркестру.

Тема 14. М.Лисенко та його епоха. Оперна творчість композитора. Опера «Тарас Бульба». Камерно-вокальні та хорові твори. Кантата «Радуйся ниво неполитая». Фортепіанна творчість.

Видатна роль М.Лисенка в історії розвитку української музичної культури дожовтневого періоду як засновника національної класичної композиторської школи. Суспільна, виконавська, фольклористична та педагогічна діяльність митця. Демократична спрямованість ідейно-художніх принципів. Жанрова різноманітність творчості. Поєднання кращих досягнень західно-європейської і російської музики з традиціями національного мистецтва. Світове визнання композитора. Характеристика творчості.

Провідна роль оперного жанру в творчості композитора. Жанрові різновиди. Демократичність змісту опер. Творчий розвиток традицій російської опери та українського театру.

Опера «Тарас Бульба» – вершина оперної творчості. Історія виникнення опери. Літературне першоджерело. Роль народних сцен в опері. Образ народу – новаторська трактовка. Образ Тараса в опері. Образ Насті – жінки-козачки, матері. Образ Андрія як зображення ліричної натури. Роль оркестрової партії.

Камерно-вокальна творчість. Творче поєднання класичних жанрів, форм з традиціями національного фольклору. Провідна роль вокальної мелодики, її типи. Фактурна різноплановість фортепіанної партії.

Новаторський розвиток традицій хорової музики, створення жанру хорової кантати-поєми. «Радуйся, ниво неполитая» – літературна основа кантати. Структура та особливості драматургії.

Фортепіанна творчість – періодизація. Вплив музики Ф.Ліста та

Ф.Шопена. Основні жанри фортепіанної творчості. Музична мова.

Змістовий модуль 3. «Музична культура України кінця XIX – XX ст.»

Тема 16. Творчість композиторів Західної України кінця XIX – початку XX ст. М.Вербицький, І.Лаврівський, А.Вахнянин, Д.Січинський.

Посилення процесу консолідації українського народу, встановлення зв'язків між галицькими, східно-українськими та російськими суспільно-політичними і культурними діячами. Громадська творчість М.Драгоманова, І.Франка, М.Павлика, Б.Грінченка, Л.Українки, М.Лисенка та ін., активізація громадсько-культурного життя: концертна, музично-освітня діяльність товариств, гуртків, видавництв.

М.Вербицький, І.Лаврівський – засновники світської західно-української музики. Значення творчої діяльності І.Воробкевича, А.Вахнянина, В.Матюка, О.Ніжанківського, Д.Січинського.

Д.Січинський – перший композитор-професіонал Галичини. Провідна роль хорового та пісенного жанрів, заснованих на народно-пісенних інтонаціях.

Тема 17. С.Людкевич. Характеристика творчості. Кантата-поема «Заповіт».

С.Людкевич – класик західно-української музики, відомий композитор, музикознавець, педагог, музично-громадський діяч.

Значення творчості С.Людкевича.

Жанрове різномайття творчості. Кантата-поема «Заповіт». Літературна основа твору. Форма твору та особливості драматургії.

Тема 18. Історична ситуація і загальнокультурний контекст розвитку музичної культури України наприкінці XIX ст. Музичне життя та освіта на Україні наприкінці XIX ст.

Піднесення суспільно-демократичного руху, боротьба за соціальне та національне визволення в умовах важкого політичного й економічного становища.

Активізація громадського життя, інтенсивний розвиток різних видів

національного мистецтва. Світове визнання творчості І.Франка, Л.Українки, М.Коцюбинського, В.Стефаніка, В.Самійленка та ін.

Відкриття українського постійного драматичного театру; творчість передових діячів – М.Садовського, М.Кропивницького, П.Саксаганського та ін.

Активізація музичних інтересів, розвиток прогресивних естетичних тенденцій реалізму, народності й демократичності в творчості М.Лисенка, його сучасників й послідовників.

Тема 19. Музична творчість сучасників М.Лисенка. П.Сокальський. М.Аркас.

П.Сокальський – видатний діяч музичної культури кінця ХІХ – початку ХХ ст. Демократичний просвітницький характер музично-громадської й музично-критичної діяльності.

Багатогранність творчої спадщини. Життєвий і творчий шлях. Симфонія соль-мінор – зразок майстерного переосмислення образних і стильових багатств національного фольклору на основі досягнень музичного професіоналізму. Вплив романтизму П.Чайковського на художні особливості, драматургію і стиль симфонії.

М.Аркас – представник прогресивних кіл. Композитор, історик-дослідник, громадський діяч та меценат.

Опера «Катерина» – лірико-побутова психологічна драма, перша опера на шевченківський текст.

Тема 20. Формування української національної симфонії романтичного стилю. М.Калачевський.

Короткі відомості про життя і творчість М.Калачевського. Творча спадщина.

«Українська симфонія» – етапний твір у становленні і розвитку українського симфонізму. Особливості музичного тематизму. Головні настрої і образи симфонії. Романтичні риси твору. Характеристика частин твору.

Тема 21. М.Леонтович. Хорові мініатюри. Хорові поеми.

М.Леонтович – значення творчості і педагогічної діяльності. Леонтович – композитор-новатор. Творчий портрет М.Леонтовича. Хорова творчість композитора. Новий метод обробок композитора. Хорові поеми. «Льодолам».

Тема 22. Вокальні та хорові твори К.Стеценка.

К.Стеценко – класик української музики, продовжувач традицій М.Лисенка. Життєвий і творчий шлях композитора. Педагогічна і диригентська робота. Жанрова різноманітність творчості К.Стеценка. Вокальні та хорові твори.

Тема 23. Фортепіанна і вокальна спадщина Я.Степового.

Я.Степовий – лірик, мініатюрист в українській музиці. Життєвий і творчий шлях композитора. Значення творчості Я.Степового.

Фортепіанна і вокальна творчість. Мелодичне багатство, простота, ясність фортепіанних мініатюр: вальс, елегія, прелюдія. «Прелюд пам'яті Т.Шевченка». Образна сфера та музична мова прелюду.

Вокальні твори, їх зміст. Романс «Степ» як втілення в алегоричній формі мрій народу про революцію, заклик до неї. «Утоптала стежечку» – використання інтонацій українських народних танцювальних пісень.

Тема 24. Основні етапи розвитку музичної культури у 20-х – 50-х роках ХХ ст.

Складність і протиріччя історичної доби. 20-ті роки як новий етап національного відродження української культури.

Активізація мистецького життя: театр Леся Курбаса «Березіль»; романтичний акцент зображення історичних подій у творчості М.Хвильового; політична спрямованість і поетична символіка прози і кінофільмів О.Довженка. Наявність деформаційних процесів суспільно-мистецького життя в 30-ті роки; розстріляне українське відродження.

Різноманітні тенденції вирішення проблем образного та національно-стильового розвитку симфонічного, камерно-інструментального, хорового та оперного жанрів у напрямі філософського узагальнення і програмної

конкретизації образів.

Постанова ЦКВКП(б) 1948 р.

Тема 25. Л.Ревуцький. Обробки народних пісень. Цикл «Сонечко».
Симфонія № 2.

Творчий портрет Л.Ревуцького. Спадщина композитора. Музично-громадська діяльність Л.Ревуцького.

Жанр обробки народних пісень в творчості композитора. Цикл «Сонечко».

Поєма-кантата «Хустина» – один з найкращих творів в українській вокально-симфонічній музиці. Образний зміст твору. Характеристика музичних тем, їх фольклорна основа. Інтоніційна спорідненість тем. Драматургія та особливості композиції.

Симфонія №2 – визначний твір українського симфонізму ХХ ст. Особливості тематизму та музичної мови. Принципи розвитку матеріалу, використання традицій М.Глінки, М.Лисенка. Особливості композиції і музичної мови. Історичне значення симфонії.

Тема 26. Б.Лятошинський. Характеристика творчості. Симфонічна спадщина. Симфонія №3.

Б.Лятошинський – творчий портрет, характеристика творчості. Творча спадщина. Хорові твори. Хори на вірші Т.Шевченка, О.Пушкіна. Поєднання прийомів народної і класичної поліфонії.

Симфонічна творчість. Симфонія №3. Жанр твору. Емоційно-образний зміст та ідея симфонії. Характеристика тематизму. Конфліктне зіставлення тем вступу і їх роль в музичній драматургії твору. Монотематизм і лейтмотивна система в симфонії. Характеристика частин симфонії.

Тема 27. А.Штогаренко Кантата-симфонія «Україно моя».

А.Штогаренко – видатний композитор, педагог, музично-громадський діяч. Життєвий і творчий шлях. Гармонічна мова творів А.Штогаренка.

Вокально-симфонічні жанри – одні з улюблених в творчості

Штогаренка і популярних в українській музиці.

Кантата-симфонія «Україно моя». Історія створення. Тема та ідея твору. Поетична основа твору. Ідейний зміст та основні образи кантати-симфонії. Форма твору. Характеристика частин кантати-симфонії.

Тема 28. Музична культура України у 60-х – 90-х роках. Нові стильові напрямки.

Загальна характеристика суспільно-політичного життя. Стилiстичні зміни у творчості українських композиторів. Поглиблення уваги до проблем сучасності, до скарбів народної творчості. Пошуки нових виражальних засобів і збагачення традиційних.

Відродження на якісно новому рівні «фольклорної хвилі» початку ХХ століття, переосмислення національного фольклору на рівні сучасних інтонаційно-виразних засобів.

Змістовий модуль 4. «Музична культура на Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.»

Тема 29. Український музичний авангард. Пошуки нової композиторської техніки. Напрями творчості на межі ХХ – ХХІ ст.

Поняття авангард. Пошуки нових концепцій мистецтва. Оновлення композиторських технік. Упровадження електричного джерела звуку – нова ера у сфері інструментального винахідництва. Виникнення нових музичних технологій. Сонорне трактування звукового матеріалу. Синтез як композиційний метод сучасної музики. Інтеграція стилів і жанрів. Серіальність. Пуантилізм. Алеаторика.

Розвиток музичної культури на Україні в умовах державної незалежності.

Концептуально-образне новаторство музичного мистецтва. Протиріччя історичного періоду. Соціально-політичні рухи. Оновлення та ускладнення музичних форм і жанрів. Зміст і тематика творів.

Тема 30. Нефольклорні риси в творчості Л.Дичко. Кантата «Чотири пори року». М.Скорик. Огляд творчості. «Карпатський

концерт».

Неофольклоризм – визначення, особливості стилю. Представники неофольклоризму і західно-європейській та українській музичній культурі.

Леся Дичко – творчий портрет. Жанрові пріоритети творчості. Хорова творчість.

Кантата «Чотири пори року». Основна ідея твору та образний зміст. Використання текстів українських народних обрядових пісень. Основний засіб виразності. Опора на фольклор у поєднанні з сучасними композиторськими техніками. Роль поліфонії. Структура кантати.

М.Скорик – творчий портрет. Спадщина композитора. Жанрова різноманітність. Педагогічна діяльність.

«Карпатський концерт» – одна з кульмінацій художніх досягнень композитора. Коло образів. Фольклорна основа музики концерту. Динаміка розгортання композиції твору. Особливості оркестровки.

Тема 31. Ю.Іщенко. Огляд творчості. «Календарні пісні». Є.Станкович. Огляд творчості. Камерна симфонія №3. Фольк-опера «Цвіт папороті».

Ю.Іщенко – композитор, уродженець Херсону. Жанрова різноманітність творчості. Сильові особливості творів. Музична мова. Вокальний цикл «Календарні пісні» – зразок неофольклорної стилістики.

Є.Станкович – сучасний український композитор. Риси творчості.

Першооснова фольк-опери «Цвіт папороті». Образний зміст та сюжет твору. Особливості музичної мови твору.

Тема 32. В.Сільвестров. «Тихі пісні».

Валентин Сільвестров (нар. В 1937р) – сучасний український композитор. Творчий портрет. Жанрова різноманітність творчості.

Вокальна творчість композитора. Цикл «Тихі пісні». Поетична основа циклу. Принципи циклізації. Метод медитативності як основний метод викладення і розвитку музичного матеріалу.

Тема 33. В.Губаренко. Монодрама «Листи кохання».

В.Губаренко – відомий український композитор. Життєвий та творчий шлях. Провідна роль оперного жанру в творчості.

Моноопера «Листи кохання». Сюжет. Особливості жанру. Структура моноопери. Особливості драматургії. Симфонізація твору. Лейтмотивна система. Характеристика моноопери.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Белікова В.В., Історія української музики./ В.В.Белікова. – К.: МО України; Кривий Ріг: КДМУ, 1999. – 184 с.
2. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII-XVIII ст.: Монографія / Н. Герасимова-Персидська. – К. : Музична Україна, 1978. – 180 с.
3. Грінченко М. Історія української музики: монографія /М. Грінченко /Під ред. І. Соневицького. – [2-е вид.] – Нью-Йорк: Український музичний інститут, 1961. – 192 с.
4. Довженко В. Нариси з історії української радянської музики: в 2 ч.: дослідження / В. Довженко. – Ч. 1. – К.: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР, 1957. – 237 с.
5. Довженко В. Нариси з історії української радянської музики: в 2 ч. [Текст]: дослідження /В. Довженко. – Ч. 2. – К.: Музична Україна, 1967. – 319 с.
6. Гордійчук М. Українська радянська музика – К., 1960
7. История украинской музыки: Учеб. пособие для студентов муз. вузов СССР /Сост. и ред. А.Я. Шреер-Ткаченко. — М.: Музыка, 1981. -356 с.
8. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика : методологія і методика : навч. посіб. / А. І. Іваницький. – К. : Заповіт, 1997. – 391 с.
9. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість : посібник для вищих та середніх учбових закладів / А. І. Іваницький. – К. : Муз. Україна, 1990. – 334 с.

10. Іваницький А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору (з поясненнями та коментарями) : навч. посібник для вищих навч. закл. культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / А. І. Іваницький ; М-во культури і туризму України, ІМФЕ НАН України. – К. : Нова книга, 2008. – 519 с.
11. Історія української дожовтневої музики: навч. посіб. [для муз. вузів та ін-тів к-ри /Заг. ред. та упор. О. Шреєр-Ткаченко]. – К.: Музична Україна, 1969. – 558 с.
12. Історія української культури: навчальний посібник /За загал. ред. І. Крип'якевича. — 4-те вид., стереотип. - К.: Либідь, 2002. — 656 с.
13. Історія української музики: в 6 т.: дослідження /АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т. Рильського. – Т. 1.: Від найдавніших часів до середини XIX ст. /Відповідний ред. М. Гордійчук. – К.: Наукова думка, 1989. – 448 с.
14. Історія української музики: в 6 т.: дослідження /АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т. Рильського. - Т. 2.: Друга половина XIX ст. /Ред. колегія Т. Булат та ін.]. – К.: Наукова думка, 1989. – 464 с.
15. Історія української музики: в 6 т.: дослідження /АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т. Рильського. - Т. 3.: Кінець XIX - початок XX с. /Ред. колегія М. Загайкевич, А. Калениченко, Н. Семененко - К.: Наукова думка, 1990. – 424 с.
16. Історія української музики: в 6 т.: дослідження /АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т. Рильського. - Т. 4.: 1917 – 1941. /Ред. колегія Л. Пархоменко, О. Литвинова, Б. Фільц]. – К.: Наукова думка, 1992. – 616 с.
17. Історія української радянської музики.: учб. посіб. /Редкол.: О. Зінькевич, І. Ляшенко та ін.]. – К.: Музична Україна, 1990. – 294 с.

18. Корній Л. Історія української музики: у 3 ч.: дослідження /Л. Корній - Київ-Харків-Нью-Йорк, Вид-во М.П. Коць, 1998. – Ч. 2. Друга половина XVIII ст. – 388 с.
19. Корній Л. Історія української музики: у 3 ч.: дослідження /Л. Корній – Київ-Харків-Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 1996. - Ч. 1 (від найдавніших часів до середини XVIII ст.). - 315 с.
20. Корній Л. Історія української музики: у 3 ч.: дослідження /Л. Корній. – Київ-Харків-Нью-Йорк, Вид-во М. П. Коць. 2001. – Ч. 3. XIX ст. – 480 с.
21. Ольховський А. Нарис історії української музики: монографія /А. Ольховський /Ред., вступ стаття, комент. Л. Корній. – К.: Музична Україна, 2003. – 512 с.
22. Українська музична культура: навч. посібник /Л.О. Кияновська. – К.: ДМЦНЗКМ, 2002. – 178 с.
23. Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини: Зб. реф. Всесоюз. наук.-практ. конф. “Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини” /Ленінград. держ. консерваторія ім. Римського-Корсакова, Херсон. обл. палац культури; Упоряд. І.Мацієвський. – Л.; Херсон, 1991. – 122 с.

Додаткова література

1. Архимович Л., Гордійчук М. Микола Вітальович Лисенко. Життя і творчість / Л.Архимович. – К.: Мистецтво, 1963. – 355с.
2. Герасимова-Персидська Н. Характерні риси поліфонії М. Леонтовича: стаття /Н. Герасимова-Персидська // Українська радянська музика. – К., 1962, вип. 2. – С. 129-152.
3. Грінченко М. Історія української музики: музикознавча праця /М. Грінченко - К.: Спілка, 1922. – 134 с.
4. Грінченко М. Українська народна інструментальна музика М. Грінченко: вибране / М. Грінченко /Упоряд. і ред. М. Гордійчука; АН УРСР; Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського. – К.: Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літ. УРСР, 1959. – С. 55–103.

5. Дилецкий Н. Идея грамматики музыкальной: исследование /Н. Дилецкий //Публикация, перевод, исследование и комментарии В. Протопопова. – М.: Наука, 1979. – 561 с.
6. Колесса Ф. Музикознавчі праці: дослідження /Ф. Колесса /Підгот. до друку, вступ. стаття і прим. С. Грици. – К.: Наукова думка, 1970. – 592с.
7. Корній Л. Історія української музичної культури: підручник /Лідія Корній, Богдан Сюта. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2011. – 736 с.
8. Лащенко А. Поліфонічний принцип хорових обробок Б.М. Лятошинського: стаття /А. Лащенко //Українське музикознавство. – Вип. 9. – К.: Муз. Україна, 1974. – С. 123-136.
9. Луканюк Б. Активне фольклорне середовище як фактор композиторського стилю (на прикладі творчості М. Леонтовича): стаття /Б. Луканюк //Українське музикознавство. – Вип. 22. – К.: Муз. Україна, 1987. – С. 38-48.
10. Мурзина О. Напрями відбору і трансформації фольклорного матеріалу в обробках народних пісень С. Людкевича: стаття /О. Мурзина //Творчість С. Людкевича. – К., 1979. – С. 117-144.
11. Орфеев С. М. Леонтович і українська народна пісня: монографія /С. Орфеев. – К.: Муз. Україна, 1981. – 75 с.
12. Поставна А. Обробки українських народних пісень Л. Ревуцького - етапи на шляху до його другої симфонії: стаття /А. Поставна //Укр. музикознавство. – Вип. 7. – К.: Музична Україна, 1972. – С. 12-24.
13. Ржевська М. На зламі часів. Музика Наддніпрянської України першої третини ХХ століття в соціокультурному контексті епохи: монографія /М. Ржевська. – К.: Автограф, 2005. – 352 с.
14. Фільц Б. Музичні цехи на Україні (XVI–XIX): стаття /Б. Фільц //Українське музикознавство. – Вип. 17. – К., 1982. – С. 33–45.
15. Цалай-Якименко О. Греко-византийская гимнография в контексте украинской певческой культуры XVI–XVII вв.: стаття /О. Цалай-Якименко, Ю. Ясиновський //Славяне и их соседи.– Вип.6: Греческий и славянский мир

в средние века и раннее новое время [Текст]: / Институт славяноведения и балканистики Российской академии наук.– Москва, 1996.– С. 169–173.

16.Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX - перша половина XX ст.): монографія. /М. Черепанин - К.: Вежа, 1997. - 328 с.

17.Шведова Е. Роль полифонии в обработках украинских народных песен Б. Лятошинского и Ф. Козицкого: статья /Шведова Е. // Проблемы муз. образования. – К., 1993. – С. 108-117.

18.Булат Т. Яків Степовий./ Т.Булат. – К.: Муз.Україна, 1980. – 80 с.

19.Виноградов Г. Андрій Штогаренко/ Г.Виноградов. – К.: Муз.Україна, 1985. – 56 с.

20.Гордійчук М. Леся Дичко/ М.Гордійчук. – К.: Муз.Україна, 1978. – 78 с.

21.Гордійчук М. Микола Леонтович/ М.Гордійчук. – К.: Муз.Україна. – К.:Мистецтво, 1964. – 48 с.

22.Горюхіна Н. Симфонізм Л.Ревуцького./ Н.Горюхіна – К.: Мистецтво, 1965. – 78 с.

23.Грица С. Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор : нарис / С. Грица ; ІМФЕ НАН України. – К. : Тернопіль : АСТОН, 2007. – 152 с.

24.Давыдова Л. Общая характеристика фольклорной ситуации Херсонщины: (По данным разведывательного полевого исследования 1990 г.) //Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини: Зб. реф. Всесоюз. наук.-практ. конф. – Л.; Херсон, 1991. – С.10-26.

25.Дяченко В. М.Д.Леонтович./ В.Дяченко – К.: Муз.Україна, 1969. – 134 с.

26.Капустін В.С. Одна на цілий світ: Збірник художніх нарисів про творців українських пісень, що стали народними./ В.С.Капустін – К.: Криниця, 2003. – 159 с.

27.Конькова Г. Юрій Іщенко./ Г.Конькова – К.: Муз.Україна, 1975. – 48 с.

28.Кошиць О. Про українську пісню й музику./ О.Кошиць – К.: Муз.Україна, 1993.

- 29.Макаренко О.П. Нариси з історії етномузичної культури Півдня України: Навч. посіб. /Миколаїв. держ. пед. ун-т; Ред. Киричук Т.М. – Миколаїв: ДПУ, 2001. – 168 с
- 30.Мацієвський І. Теоретичні та методичні проблеми дослідження й пропаганди музичного фольклору Херсонщини //Питання дослідження та збереження музичного фольклору Херсонщини: Зб. реф. Всесоюз. наук.-практ. конф. – Л.; Херсон, 1991. – С.27-46.
- 31.Орфєєв С. Микола Леонтович і українська народна пісня./ С.Орфєєв. – К.: Муз.Україна, 1981. – 75 с.
- 32.Руснак І. Є. Фольклор і фольклористика / І. Є. Руснак // Український фольклор : навч. посіб. / І. Є. Руснак. – К. : Академія, 2010. – С. 5-30.
- 33.Павлішин С. Станіслав Людкевич/ С.Павлішин – К.: Муз.Україна, 1974. – 45 с.
- 34.Плавай, плавай, лебедонько: нар. пісні на слова Т. Шевченко / упоряд., вступ. ст. та приміт. О. А. Правдюка. – К.: Муз. Україна, 1984. –151 с.
- 35.Рицарева М. Композитор Д.Бортнянський: Життя і творчість./ М.Рицарева – Л.: Музика, 1979, - 256 с.
- 36.Самохвалов В. Борис Лятошинський./ В.Самохвалов – К.: Муз.Україна, 1981. – 52 с.
- 37.Українські народні пісні: Пісенник – Харків: Фоліо, 2001. – 249 с.

Інформаційні джерела

- <http://www.library.musicfancy.net/?p=52>
- <http://www.musicfancy.net/uk/music-history-ua/305>
- <http://teacherjournal.com.ua/pozashkilna-osvita/>
- <http://musicschool.ucoz.ua>
- <http://intoclassics.net/news/2010-10-02-18843>
- http://www.e-reading.co.uk/bookreader.php/138691/Samin_-_100_velikih_kompozitorov.html
- <http://muzruk.info/?p=1245>
- <http://www.pisni.org.ua/>

http://scores.at.ua/load/vokalnaja/khorovaja/koshic_a_a_ukrainskie_narodnye_pesni_dlja_smeshannogo_khora/16-1-0-665

<http://uk.wikipedia.org/wiki>

<http://holosua.com/publ/6>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен наприкінці другого модуля та диференційний залік наприкінці четвертого модуля. Екзамен передбачає усну відповідь за білетом и визначення музичних фрагментів вивчених творів у формі музичної вікторини. Усна відповідь за білетом передбачає знання головних теоретичних положень та музичної термінології, виконання практичних завдань на фортепіано та аналіз нотного тексту. Музична вікторина може виконуватися письмово на останньому занятті або безпосередньо на екзамені в усній формі. Диференційний залік проводиться у формі письмової роботи, що виконується на останньому занятті, час виконання – 45 хвилин. Підсумковий бал узагальнено відображає підготовку студента з предмета.

5. Засоби діагностики успішності навчання. Предметом оцінювання навчальних досягнень студентів з «Історії української музики та народної музичної творчості» є знання, вміння та навички з предмета, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до народних, класичних і сучасних надбань музичного мистецтва. Критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів є ступінь оволодіння змістом предмета, що характеризується рівнем самостійності студентів у пізнавальній діяльності, результатами творчої роботи і музично-естетичного розвитку, який виявляється у практичних роботах студентів. Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою усних опитувань на практичних заняттях та на екзамені за білетом, письмових контрольних робіт (тестування, завдання, музичні вікторини), гри основних тем на фортепіано.

УДК 781.4
ББК 85.31
С 77

Н.А. Старюченко

ГАРМОНІЯ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Гармонія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напрямку (спеціальності) «Музичне мистецтво».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Гармонія» є складові гармонічної мови музичних творів в їх історичному розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки: При підготовці програми враховано принцип міждисциплінарних зв'язків з теорією музики, сольфеджіо, аналізом музичних творів, фортепіано, вокально-хоровими дисциплінами, музичною літературою, інструментознавством, поліфонією тощо. Такий спектр дисциплін має за мету дати студентам теоретичні знання та практичні навички, необхідні для роботи майбутньому фахівцю як викладачу музики та співів загальноосвітньої школи, педагогу початкових спеціальних мистецьких навчальних закладів, концертмейстеру, артисту хору і оркестру, керівнику музичних колективів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1 курс:

3 змістовий модуль. «Введення. Гармонія. Розвиток гармонії до середини XVIIIст. Повна функціональна система».

4 змістовий модуль. «Гармонія віденських класиків. Гармонізація басу. Допоміжні й прохідні квартсекстакорди».

2 курс

1 змістовий модуль. «Гармонія романтиків. Акорди з побічними тонами. Секвенції».

2 змістовий модуль. «Акордовий хроматизм. Відхилення. Органний пункт».

3 змістовий модуль. «Гармонія російської школи. Модуляція. Неакордові звуки».

4 змістовий модуль. «Гармонія XX – поч. XXI ст. Енгармонізм».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Гармонія» є формування професійних компетенцій студентів шляхом розвитку практичних навичок гармонізації мелодії і складання різного роду музичних побудов, а також прищеплення навичок гармонічного аналізу. Через практичне застосування різноманітних гармонічних прийомів на прикладах творів класичної музики, вивчення даного предмета дасть можливість студентам проникнути в глибину задуму музичної композиції.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Гармонія»:

Теоретичні – знати основні етапи розвитку гармонії, найважливіші її закономірності; історію розвитку гармонічних стилів; поняття стильова гармонія та іменна гармонія; розумітися на закономірностях функціонального руху; знати ступені спорідненості тональностей, особливості відхилень та закономірності модуляційних процесів; поняття енгармонічної модуляції.

Практичні – вміти чотириголосно гармонізувати мелодію та басовий голос, аналізувати гармонічну мову творів різних жанрів і стилів, грати гармонічні звороти, цифровані послідовності, секвенції, періоди з модуляціями в чотириголосному вигляді та у вільній фактурі; практично використовувати теоретичні знання у виконавській практиці (сольній, ансамблевій).

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- історію розвитку гармонічних стилів;
- стильові та іменні гармонії;
- функціональну логіку розвитку гармонії в музичному творі;
- види каденцій;
- ступені спорідненості тональностей;
- закономірності та техніку відхилень і модуляцій;

- види модуляцій;
- особливості енгармонічних модуляцій.

Вміти:

- аналізувати нотний текст не тільки з точки зору його гармонічних особливостей, але і ширше, з урахуванням комплексу всіх музично-виразових засобів та визначення характеру твору;
- визначивши гармонічні структури та закономірності гармонічного розвитку твору, визначити стильову епоху, до якої належить твір (при можливості й автора);
- мати елементарні практичні навички гармонізації мелодії і басу;
- грати різні вправи на фортепіано;
- підбирати акомпанемент з використанням акордів різної складності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 324 години 9 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

1курс.

Змістовий модуль 3. «Введення. Гармонія. Розвиток гармонії до середини XVIIIст. Повна функціональна система».

Тема 1. Гармонія. Функціональна система ладу.

Визначення поняття «гармонія». Філософський аспект – гармонія світу. Гармонія в музиці. Історична змінність поняття «гармонія». Конструктивна і фонічна функції гармонії. Взаємодія гармонії з мелодією, фактурою, ритмом, формою. Акорд як одиниця гармонії. Історичний розвиток акорду, ладу та функціональної системи ладу.

Тема 2. Голосоведення. Гармонізація мелодії. Гармонічне і мелодичне з'єднання акордів.

Чотириголосний виклад. Гармонізація мелодії. Мелодичне положення акордів. Розташування акордів. Перехрестя голосів. Акорди секундового та кварто-квінтового співвідношення. Типи з'єднання акордів: гармонічне і мелодичне.

Тема 3. Головні тризвуки. Переміщення. Стрибки терцієвих тонів. Обернення тризвуків.

Головні тризвуки. Подвоєння в тризвуках. Функціональна логіка руху тризвуків. Автентичні та плагальні звороти. Переміщення тризвуків. Зміна розташування. Стрибки терцієвих тонів. Обернення тризвуків. Особливості застосування сектакордів і квартсектакордів. Голосоведення при з'єднанні тризвука і сектакорда, сектакорда і сектакорда.

Тема 4. Каденції. Види каденцій. Кадансовий квартсектакорд.

Каденція – визначення. Структурні особливості періоду. Гармонічний зміст періоду. Види каденцій: серединна, заключна, перервана; автентична, плагальна; досконала, недосконала.

Кадансовий квартсектакорд – поліфункціональність акорду, умови застосування. Особливості подвоєння та голосоведення.

Тема 5. Етапи історичного розвитку гармонії.

Загальний огляд етапів історичного розвитку гармонії. Докласичний етап. Класичний етап. Гармонія епохи романтизму. Сучасна гармонія. Гармонія і поліфонія.

Тема 6. Гармонія до середини XVIIIст.

Гармонія гомофоно-гармонічного типу – становлення, зв'язок з поліфонією. Болонська інструментальна школа та Неаполітанська оперна школа. Перехідний характер гармонії докласичного періоду, перевага вертикального мислення над горизонтальним (поліфонічним). Теоретичні засади гармонії в теорії Ж.Ф.Рамо – основні категорії гармонії.

Тема 7. Домінантовий септакорд та його розв'язання.

Біфункціональність D7. Побудова домінантсептакорду. Приготування D7. Розв'язання D7 в тоніку – особливості голосоведення. Переміщення D7. Застосування D7 в каденціях та в середині побудови. Неповний D7. Стрибки при розв'язанні D7 в тоніку. Виразжальне значення D7. Використання D7 в різні історичні епохи. Застосування D7 при гармонізації мелодії. Гра секвенцій з використанням D7.

Тема 8. Перервана каденція

Перервана каденція – визначення. Художнє значення перерваної каденції. Застосування. Особливості розв'язання D7 в тризвук VI ступеня. Функціональні якості тризвуку VI ступеня. Подвоєння. Роль перерваної каденції в музиці епохи романтизму. Практичне засвоєння теми в гармонізації мелодії та у вправах на фортепіано.

Тема 9. Обернення домінантсепакторду та їх розв'язання.

Три обернення D7 – назви та позначення. Голосоведіння при розв'язання обернень D7. Особливості розв'язання D2. Використання обернень D7 в музиці композиторів епохи класицизму та романтизму. Практичне засвоєння обернень в гармонізації мелодії та вправах на фортепіано. Прохідний терцквартакорд. Переміщення обернень D7.

Змістовий модуль 4. «Гармонія віденських класиків. Гармонізація басу.

Допоміжні й прохідні квартесекстакорди».

Тема 10. Повна функціональна система. Тризвук і секстакорд II ступеня.

Повна функціональна система. Тонічна група акордів. Властивості побічних тризвуків. Логіка послідовності акордів. Головні септакорди. Звороти повної функціональної системи. Діатонічна система.

Особливості використання тризвуку та секстакорду II ступеня. Перевага секстакорду. Подвоєння в II6. З'єднання II6 з акордами домінантової групи.

Тризвук II ступеня в мажорі. З'єднання тризвука II ступеня з акордами домінантової групи. Прохідна тоніка в оточенні II тризвука та II6.

Тема 11. Гармонія віденських класиків – функціональна система. Домінантова, субдомінантова група. Внутрішньо-ладові альтерації. Тональні структури, деякі риси голосоведення. Модуляції та відхилення. Секвенції.

Гармонія віденських класиків, її формотворча функція, раціоналізм. Стабілізація гармонічного мислення. Кадансовий розподіл синтаксичних структур (речень, періодів).

Визначення тонального плану форми сонатного алегро: головна партія –

T (основна тональність), побічна партія – D (тональність D), кінець експозиції – S – D. Характерні особливості класичної гармонії.

Тональні структури класичних музичних форми. Особливості голосоведення. Модуляції та відхилення. Побічні доміанти – особливості застосування. Голосоведення, альтерація. Секвенції. Види секвенції.

Тема 12. Септакорд VII ступеня та його розв'язання.

Визначення, різновиди DVII7 – малий та зменшений. Особливості використання в мажорі та в мінорі. Приготування DVII7. Розв'язання DVII7 в тоніку. Внутрішньо-функціональне розв'язання DVII7. Прохідні акорди в оточенні DVII7.

Тема 13. Домінантовий нонакорд.

Визначення, позначення, інтервальна структура. Великий та малий нонакорди. Приготування нонакорду. Розв'язання D9 в тоніку. D9 як затримання до D7. Переміщення D9.

Тема 14. Прохідні й допоміжні квартсектакорди.

Загальні положення. Прохідні квартсектакорди доміанти і тоніки. Голосоведення. Допоміжні квартсектакорди субдомінанти і тоніки – голосоведення. Допоміжний квартсектакорд в каденціях. Гармонізація басу з використанням септакордів з оберненнями та прохідними й допоміжними зворотами.

2 курс.

Змістовий модуль 1.

«Гармонія романтиків. Акорди з побічними тонами. Секвенції.»

Тема 1. Етапи історичного розвитку гармонії: гармонія західноєвропейських романтиків: акордика, функціональна система.

Романтизм – нові художні цінності, орієнтації. Зміна критеріїв гармонічного мислення. Фонізм акордів. Зменшення формотворчої ролі гармонії.

Тема 2. Гармонія західноєвропейських романтиків: терцісво-хроматичні лади, органні пункти, голосоведення.

Терцієво-хроматичні лади – визначення. Органний пункт та його функція. Введення та виключення органного пункту. Різновиди органного пункту. Органний пункт в чотириголосі. Виразальні властивості органного пункту.

Тема 3. Акорди з побічними тонами: D з секстою. VII 4/3 з квартою.

Акорди з побічними тонами – визначення. Особливості заміни тонів. Домінанта з секстою. Ввідний септакорд з квартою. Особливості застосування акордів с замінними тонами. Іменна гармонія Шопена, її виразальні властивості. Аналіз фортепіанних творів Ф.Шопена. Іменна гармонія С.Рахманінова – аналіз гармонічної мови вокальних творів Рахманінова.

Тема 4. Фрігійські звороти.

Фрігійські звороти – галузь застосування. Логіка послідовностей. Фрігійський тетракорд у верхньому голосі. Фрігійський тетракорд в басу. Практичне засвоєння фрігійських зворотів в гармонізації та на фортепіано.

Тема 5. Діатонічні секвенції.

Загальні положення. Мелодична секвенція. Гармонічна секвенція. Функціональні співвідношення в секвенціях. Секвенції з тризвуків. Шляхи переміщення. Паралельні сектакорди. Секвенції із септакордами. Виразальне значення діатонічних секвенцій.

Тема 6. Хроматичні та модулюючі секвенції. Хроматичні та модулюючі секвенції – визначення та галузь використання. Будова ланцюжка секвенції. Кількість ланцюжків. Хроматичні секвенції та відхилення.

Тема 7. Побічні септакорди.

Визначення. Галузь використання. Побудова. Голосоведення. Приготування септіми. Особливості розв'язання.

Змістовний модуль № 2. «Акордовий хроматизм. Відхилення.

Органний пункт.»

Тема 8. Акордовий хроматизм. Альтерована субдомінанта.

Хроматичні звуки в акордах. Визначення. Альтерація II ступеню. Неаполітанська гармонія. Подвоєння, приготування і розв'язання. Неаполітанський сектакорд в перерваних і плагальних зворотах. Неаполітанський септакорд. Альтерована субдомінанта в мажорі.

Тема 9. Відхилення у домінантовому напрямку.

Поняття про ступені спорідненості тональностей. Відхилення у домінантовому напрямку. Побічні доміанти та особливості їх застосування. Голосоведення. Практичне засвоєння в гармонізації мелодії та у вправах на фортепіано.

Тема 10. Відхилення у субдомінантовому напрямку. Відхилення у субдомінантовому напрямку. Побічні доміанти та особливості їх застосування. Голосоведення. Практичне засвоєння в гармонізації мелодії та у вправах на фортепіано.

Тема 11. Розвинута діатоніка мажору й мінору. Діатоніка української музики.

Діатоніка слов'янської школи. Перемінні ладові функції. Діатоніка – джерело основних звукових співвідношень. Особливості гармонічної мови української музики. Українська народні пісня. Вплив підголоскової поліфонії. Тризвуки побічних ступенів. Особливості застосування і голосоведення. Аналіз обробок українських народних пісень.

Змістовий модуль №3. «Гармонія російської школи.

Модуляція. Неакордові звуки»

Тема 12. Модуляція, її види з загальні положення. Класифікація модуляцій. Модуляція як фактор гармонічного розвитку. Визначення та галузь застосування. Класифікація модуляцій: тональна, ладова; поступова, прискорена, енгармонічна. Модуляції в тональності першого ступеня спорідненості. Процес модуляційного переходу. Значення спільного і модулюючого акордів, їх особливості; закріплення нової тональності. Акорди – прискорювачі модуляції. Енгармонізм домінантсептакорду і зменшеного септакорду. Практичне засвоєння модуляцій – гра періодів.

Тема 13. Неакордові звуки. Неакордові звуки – визначення. Види неакордових звуків: затримання, допоміжні, прохідні, комбіата, предйом. Особливості застосування неакордових звуків, їх значення у музичній фактурі. Участь у формуванні мелодичної лінії, вплив на фактуру, фонізм, структуру акордів. Неакордові звуки в романтичній музиці. Аналіз музичних творів. Використання неакордових звуків у вправах на фортепіано.

Тема 14. Гармонія російської школи: національна своєрідність ладово-гармонічних засобів (загальні положення).

Діатонічні лади російської музики. Натуральний мінор та його особливості. Плагальні каденції. Терцієві та секундові співвідношення акордів. Будова акордів. Лади народної музики (дорійський, фрігійський, міксолідійський, лідійський), перемінний лад.

Тема 15. Мажоро-мінор. Мажоро-мінор – історичні відомості. Різновиди – паралельний та одноіменний мажоро-мінор. Ускладнення мажору мінорними тризвуками. Побічні доміанти в мажоро-мінорі. Альтеровані співзвуччя в мажоро-мінорі. Каденції мажоро-мінора.

Змістовий модуль 4. «Гармонія ХХ – поч. ХХІ ст. Енгармонізм.»

Тема 16. Гармонія ХХ століття. Оновлення акордової та функціональної системи. Еволюція ладо-гармонічної системи в творах О. Скребіна. Особливості ладо-гармонічної мови Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва.

Множинність ладових систем в музиці ХХ століття, їх відмінні риси. Особливості явищ сучасної гармонії: співвідношення горизонталі і вертикалі, згортання у вертикаль звукорядів і мелодичних зворотів, акорди нетерцієвої структури; полігармонія (поліфункціональність, політональність); явища остинатності, тональні структури з дисонуючою тонікою (О.Скребін), перемінні ладові структури, симетричні ладові структури, атональність, індивідуальні (іменні) гармонічні системи (С. Прокоф'єв, Д. Шостакович).

Тема 17. Альтерація акордів субдомінантової і доміантової групи.

Значення альтерації в посиленні ладового тяготіння, напруженості мелодичної лінії, яскравості фонізму гармонії. Форми альтерованих акордів домінанти і субдомінанти. Особливості їх використання. Голосоведення. Історична послідовність введення і ускладнення альтерованої вертикалі. Структура, умови використання. Виразальні можливості альтерованих акордів.

Тема 18. Енгармонізм. Загальне поняття. Енгармонізм зменшеного септакорду.

Визначення. Місце у формі. Виразальне значення. Здійснення енгармонічних модуляцій з використанням альтерованих акордів, мажороміночних засобів. Переосмислення функціонального значення акордів.

3. Рекомендована література.

Основна література

Навчальні посібники:

1. Абызова Е.Н. Гармония: Учебник / Е.Н.Абызова. – М.: Музыка, 1996.- 383 с., нот.
2. Бершадская Т., Лекции по гармонии / Т.Бершадская. – Л.: Музыка, 1985. – 200 с.
3. Дубовский Й., Евсеев С., Способин И., Соколов В. Учебник гармонии / Й.Дубовский, С.Евсеев, И.Способин, В.Соколов. – М.: Музыка, 1985. – 456 с.
4. Мюллер Т. Гармония./ Т.Мюллер. – М.: Музыка, 1976.- 286 с., нот.
5. Мясоедов А.Н. Учебник гармонии.- 2-е изд. / А.Н.Мясоедов. – М.: Музыка, 1983. - 319 с., нот
6. Мясоедова А., Мясоедов Н. Пособие по игре на фортепиано в курсе гармонии./ А.Мясоедова, Н.Мясоедов. – М.: Музыка 1986.- 128 с., нот
7. Рогачев А.Г. Системный курс гармонии джаза: Теория и практика: Учеб. Пособие для студ. Муз. Училищ и колледжей./ А.Г.Рогачёв – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2000. – 128 с.
8. Соловьева Н. Упражнения на фортепиано в курсе гармонии. / Н.Соловьёва. – М.: Сов. Композитор, 1989.- 56 с.

9. Степанов А. Гармония. / А.Степанов. – М.: Музыка, 1971.- 240 с., нот
- 10.Тюлин Ю.Н., Привано Н.Г. Учебник гармонии / Ю.Н.Тюлин, Н.Г.Привано. 3-е изд., доп.- М.: Музыка, 1986.- 478 с., нот

Збірки задач:

1. Алексеев Б. Задачи по гармонии / Б.Алексеев. – М.: Музыка, 1976.–228 с.
2. Аренский А. Сборник задач (1000) для практического изучения гармонии / А.Аренский. – М.: Музыка, 1965
3. Берков В., Степанов А. Задачи по гармонии.- 2-е изд., доп. / В.Берков, А.Степанов. – М.: Музыка, 1973.- 125 с.
4. Зелинский В. Курс гармонии в задачах. Диатоника. – 2-е изд./ В.Зелинский. – М.: Музыка, 1982.- 292 с.
5. Можжевелов Б. Мелодии для гармонизации./ Б.Можжевелов. – Л.: Музыка, 1982.- 135 с.
6. Мутли А. Сборник задач по гармонии.- 6-е изд./ А.Мутли. – М.: Музыка, 1979.- 149 с.
7. Мясоедов А. Задачи по гармонии /А.Мясоедов.–М.:Музыка, 1979.–80 с.

Посібники з гармонічного аналізу:

1. Берков В. Пособие по гармоническому анализу.- 2-е изд.- М.:Музгиз, 1960.- 172 с.
2. Привано Н. Хрестоматия по гармонии.- Ч. 1, 2, 3.- М.: Музыка, 1967, 1969, 1972.
3. Скребкова О.Л., Скребков С.С. Хрестоматия по гармоническому анализу: Учеб. пособие для музык. училищ и консерваторий / О.Л. Скребкова, С.С. Скребков. - М. : Музыка, 1961. - 259 с. : ноты.
4. Холопов Ю. Гармонический анализ. – В 3-х частях.- Ч. I.- М.: 1996.- 96 с., нот.

Додаткова література

1. Музыкальный энциклопедический словарь.- М.: Сов. Энциклопедия, 1990.- 672 с.: илл.

2. Мясоедов А. О гармонии русской музыки (корни национальной специфики)/ А.Мясоедов. – М.: Прест, 1998.- 141 с., нот.
3. Тюлин Ю. Учение о фактуре и мелодической фигурации. – Ч. 1 «Музыкальная фактура», ч. 2 «Мелодическая фигурация»./ Ю.Тюлин. – М.: Музыка, 1976, 1977.
4. Холопов Ю. Задания по гармонии. / Ю,Холопов. – М.: Музыка, 1983.- 287 с., нот.
5. Гуляницкая Н. Введение в современную гармонию. Учебное пособие./ Н. Гуляницкая – М.:Музыка, 1984.- 256 с., нот.
6. Дьячкова Л. Гармония в музыке XX века./ Л.Дьячкова. – М.:Музыка, 1994.- 144 с.
7. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века./ Ц.Когоутек. – М.: Музыка, 1976,- 367 с.
8. Холопов Ю. Очерки современной гармонии. / Ю.Холопов. – М.: Музыка, 1974.- 287 с.
9. Шульгин Д. Теоретические основы современной гармонии: Учебное пособие. / Д.Шульгин. – М., 1994.- 376 с.
- 10.Холопов Ю. Классические структуры в современной гармонии// Теоретические проблемы музыки XX века. - Сб. ст. – вып. 1.- М.: Музыка, 1967.- с. 91-128.
- 11.Холопов Ю. Об общих логических принципах современной гармонии // Музыка и современность.- Сб. ст.- вып. 8.- М.: 1974.
- 12.Холопов Ю. Об эволюции европейской тональной системы // Проблемы лада.- Сб. ст.- М.: Музыка, 1972.
- 13.Холопов Ю. Современные черты гармонии Прокофьева.- М.: 1967.
- 14.Холопов Ю. Функциональный метод анализа современной гармонии // Теоретические проблемы музыки XX века.- Сб. ст. – вып. 2.- М.: Музыка, 1967.- С. 169-181.

Інформаційні джерела

www.kholopov.ru/kholopov-harm-pract1.pdf

<http://www.twirpx.com/files/art/music/theoretic/harmony/>

<http://www.d2.ru/taneev/>

<http://kym.ucoz.com/load>

www.forumklassika.ru

www.gloriamusic.at.ua

www.twirpx.com

www.biblus.ru

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:

З метою визначення повноти знань та якості засвоєння навчального матеріалу передбачаються такі форми контролю: залік (II семестр), диференційний залік (III, IV семестри).

Залік передбачає дві форми завдань: письмове (гармонізація даної мелодії) і практичне (гра на фортепіано заданих гармонічних зворотів або послідовностей).

Диференційний залік передбачає письмове завдання (гармонізація даної мелодії і гармонічний аналіз запропонованого фрагменту музичного твору) та практичне завдання (гра на фортепіано запропонованих гармонічних зворотів: послідовностей, модуляцій, секвенцій).

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Предметом оцінювання навчальних досягнень студентів з гармонії є теоретичні знання, вміння та практичні навички з предмета. Критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів є ступінь навчальних досягнень в оволодінням змістом предмета, що характеризується рівнем самостійності студентів у пізнавальній діяльності, результатами творчої роботи і музично-естетичного розвитку, який виявляється у практичних роботах студентів. Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою усних опитувань на практичних заняттях, практичних вправ з гармонізації мелодії та аналізу гармонічних фрагментів в процесі самостійної роботи та на диференційному заліку, письмових контрольних робіт, практичних вправ на фортепіано.

УДК 781.42
ББК 85.31
С 77

Н.А.Старюченко

ПОЛІФОНІЯ

Навчальна програма

напряму підготовки 6.020204 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Поліфонія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму (спеціальності) «Музичне мистецтво».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Поліфонія» є поліфонічні стилі і жанри, що вимагають узагальнення раніше здобутих студентами музично-теоретичних знань та їх практичного засвоєння.

Міждисциплінарні зв'язки: При підготовці програми враховано принцип міждисциплінарних зв'язків з теорією музики, всесвітньою та українською музичною літературами. Такий спектр дисциплін має за мету дати студентам теоретичні знання та практичні навички, необхідні для роботи майбутньому фахівцю як викладачу музики і співів загальноосвітньої школи, педагогу початкових спеціальних мистецьких навчальних закладів, концертмейстеру, артисту хору і оркестру, керівнику музичних колективів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

Змістовий модуль №1. «Введення в курс поліфонії. Контрапункт. Строгий стиль. Одноголосся. Двоголосся. Імітація»

Змістовий модуль №2. «Триголосся. Підголоскова поліфонія.»

Змістовний модуль №3. «Вільний стиль. Інвенція. Фуга.»

Змістовний модуль №4. «Будова фуги. Поліфонічний склад музики ХІХ – ХХІ ст.»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Поліфонія» є формування професійних компетенцій студентів на основі загально-теоретичної підготовки, здатність правильно розуміти і сприймати поліфонію, доцільно її використовувати в процесі музичного навчання і виховання.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Поліфонія»:

Теоретичні:

- Дати студентам ясні уявлення про основні закономірності багатоголосся;
- ознайомити з новими поняттями теорії і практики поліфонії;
- ознайомити з основними етапами еволюції поліфонічних форм і жанрів європейської, російської й української музики.

Практичні:

- Навчити прийомам аналізу поліфонічного твору, вмінню виявляти технічні особливості твору та надавати йому художню оцінку, яка повинна містити визначення історико-стилістичної характерності;
- навчити розуміти основні закономірності багатоголосся як одного з виразних і формотворчих засобів у музиці;
- навчити створювати різні поліфонічні форми, розуміти їх складові елементи.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати:

- Основи історії і теорії поліфонічного багатоголосся;
- види, форми поліфонічної музики;
- особливості поліфонічних явищ, характерних для народної творчості, для класичного і сучасного періодів розвитку поліфонії.

Вміти:

- Науково, ґрунтовно аналізувати поліфонічні твори або їх фрагменти;
- володіти основними поняттями поліфонії, знати виражальний та конструктивний смисл поліфонічних явищ;
- створювати невеликі твори на основі даної моделі поліфонічної музики;
- володіти навичками практичної роботи з поліфонічним матеріалом;
- володіти навичками стилістичного аналізу і практичною інтерпретацією поліфонічного багатоголосся;
- володіти методами створення простих поліфонічних моделей.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 252 години 8,5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. «Введення в курс поліфонії. Контрапункт.

Строгий стиль. Одноголосся. Двоголосся. Імітація»

Тема 1. Основні періоди розвитку поліфонії. Формування композиторських шкіл. Їх представники.

Багатоголосся. Визначення поняття «поліфонія». Особливості поліфонічного складу. Історичні етапи розвитку поліфонії. Середньовіччя – двоголосся, первинні форми багатоголосся, гетерофонія, період мистецтва Ars Antiqua. Леонін (друга половина XII ст.), Перотін (кінець XII – початок XIII ст.). Епоха Відродження як перша вершина розвитку багатоголосся. Філіп де Вітрі. Гійом де Машо. Жанри духовного і світського багатоголосся – меса, мадригал. Епоха Бароко. Нові ідейно-художні ідеали. Нові поліфонічні жанри: ричеркар, прелюдія та фуга, чакона, фантазія. Розвиток гомофонно-гармонічного стилю. Новий етап розвитку поліфонії. Творчість І.С.Баха та Г.Ф.Генделя. Форма фуґи. Взаємопроникнення поліфонії і гомофонії.

Тема 2. Поліфонічний склад. Типи фактури музичної тканини. Поняття контрапункту. Строгий стиль.

Фактура. Типи фактури. Монодія. Гомофонія. Гетерофонія. Поліфонія. Контрапункт, типи контрапункту.

Строгий стиль, його особливості: лади, ритміка, інтерваліка. Образний зміст музичних зразків строгого стилю. Жоскен Дебре, Орландо ді Лассо, Палестріна.

Тема 3. Мелодика строгого стилю. Інтоніційно-ритмічний розвиток.

Загальні закономірності будови мелодії строгого стилю. Особливості інтонаційно-ритмічного розвитку мелодики строгого стилю. Аналіз музичних зразків.

Тема 4. Контрастна поліфонія. Простий та складний двоголосний контрапункт.

Типи поліфонії: контрастна та імітаційна. Простий та складний контрапункт. Правила співвідношення голосів. Використання консонансів та дисонансів. Класифікація інтервалів, їх позначення.

Складний контрапункт: горизонтально-рухомий контрапункт, вертикально-рухомий контрапункт, контрапункт, який може бути перетвореним (дзеркальний, ракохідний).

Тема 5. Консонанси. Дисонанси.

Поняття консонансу і дисонансу в поліфонії строгого стилю. Затримання, прохідні, допоміжні, предйом, комбіата. Правила застосування консонансів і дисонансів у поліфонії строгого стилю.

Тема 6. Імітація та імітаційно-канонічні двоголосся.

Поняття про імітацію. Будова імітації. Основні її види. Створення імітацій. Зміни імітаційного голосу.

Тема 7. Нескінчений канон. Канонічна секвенція.

Канон. Нескінчені канони і канонічні секвенції. Техніка написання нескінченого канону першого розряду. Створення канону на свою тему та на задану.

Змістовний модуль 2. «Триголосся. Підголоскова поліфонія.»

Тема 8. Триголосся. Простий триголосний контрапункт.

Загальна характеристика. Правила голосоведіння. Умови застосування співзвуч. Вертикально-рухомий контрапункт в імітації. Техніка перестановки голосів у хоровому викладі. Аналіз музичних зразків.

Тема 9. Складний триголосний контрапункт.

Загальна характеристика. Варіанти перестановок у складному контрапункті триголосся. Потрійний контрапункт. Аналіз музичних зразків.

Тема 10. Простий чотириголосний контрапункт.

Загальна характеристика. Заборонні дії голосоведіння. Умови застосування співзвуч. Вертикально-рухомий контрапункт в імітації. Техніка перестановки голосів у хоровому викладі. Аналіз музичних зразків.

Тема 11. Складний чотириголосний контрапункт.

Загальна характеристика. Варіанти перестановок у складному контрапункті чотириголосся. Аналіз музичних зразків.

Тема 12. Підголоскова поліфонія. Витоки.

Джерела та витоки підголоскової поліфонії. Поліфонія в українській народній пісні XVIII-XIV століття. Голосоведення в підголосковій поліфонії.

Тема 13. Принципи аналізу поліфонічного твору.

Жанрова природа поліфонічної теми. Вид контрапункту. Особливості використання консонансів і дисонансів. Принципи голосоведення. Особливості мелодичного руху та ритму.

Змістовний модуль 3. «Вільний стиль. Інвенція. Фуга.»

Тема 14. Вільний стиль.

Поліфонія XVII – першої половини XVIII століть. Основні риси мистецтва бароко.

Вільний стиль як художньо-історичне поняття: виразні можливості, нові засоби виразності.

Поліфонічні форми епохи бароко: ричеркар, канцона, фантазія, токато, фуга.

Тема 15. Імітаційна поліфонія.

Імітація. Визначення, класифікація. Складний контрапункт в імітації: нескінчений канон та канонічна секвенція першого та другого розрядів. Імітація та її види. Імітація з перетворенням: збільшення, зменшення, ракохід. Канонічна імітація.

Тема 16. Канон та його види. Триголосся.

Загальні властивості контрастного триголосся у вільному письмі. Ритмічні властивості контрастного триголосся. Складний контрапункт вільного стилю. Загальні властивості імітації у вільному письмі. Тональна, стретна та вільна імітації.

Тема 17. Види імітаційно-поліфонічних творів: ричеркар, інвенція, фуга.

Види імітаціо-поліфонічних творів. Поліфонічна форма ричеркар. Поліфонічна форма інвенція. Дво- та триголосні інтенції Й.С.Баха. Поліфонічна форма фуга.

Змістовний модуль 4. «Будова фуги. Поліфонічний склад музики XVIII – XX ст.»

Тема 18. Фуга. Означення, історичний розвиток.

Фуговані форми XVIII – XX ст. Автори, твори. Поліфонія української композиторської школи XVIII ст.: хорові твори М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя.

Історичний розвиток жанру фуги: Середньовіччя, Класицизм, Романтизм, XX століття. Поняття «фуга» як відображення смислу жанру і форми. Фуга – вища поліфонічна форма, її ідейно-художній смисл. Класифікація фуги. Цикл прелюдія та фуга.

Тема 19. Композиційні елементи фуги.

Загальні принципи побудови фуги (концепція О. Должанського). Елементи фуги. Тема фуги: однорідна, неоднорідна, з прихованим двоголоссям. Відповідь: тональна, реальна. Протискладання: утримане, неутримане, його значення. Інтермедія. Стрета.

Тема 20. Структура фуги.

Експозиція. Розвиваюча частина фуги. Заключна частина. Тональний план. Різновиди форми фуги. Схема цілісного аналізу фуги.

Тема 21. Змішані гомофонно - поліфонічні форми.

Фугато, фугета, пассакалія та чакона – генеза та особливості цих жанрів.

Тема 22. Велика поліфонічна форма.

Шляхи розвитку поліфонії після Й.С.Баха. Поліфонія віденських класиків. Поліфонічні форми творчості композиторів XIX ст. Оновлення поліфонічних форм у XX столітті.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Григорьев С. Мюллер Т. Учебник полифонии / С.Григорьев, Т.Мюллер. – М.: Москва, 1979. – 309 с.

2. Евдокимова Ю. Учебник полифонии: вып.1/ Ю.Евдокимова. — М.: Музыка, 2000. – 158 с.
3. Золотарев В. Фуга .Руководство по практическому изучению. / В.Золотарёв. – М.: Музыка, 2000. – 505 с.
4. Кузнецов И. К. Теоретические основы полифонии XX века: Исследование./ И.К.Кузнецов. – М.: НТЦ Консерватория, 1994. 286 с.
5. Мюллер Т. Учебник полифонии./ Т.Мюллер. – М., 1988. – 335 с.
6. Мюллер Т. Полифонический анализ : хрестоматия / Мюллер Т. - М. : Музыка, 1964. - 240 с.
7. Павлюченко С. Практическое руководство по контрапункту строгого письма: для студентов теорет.-композитор. фак. консерваторий / С.А.Павлюченко. - Л. : Музгиз, Ленингр. отд-ние, 1963. - 247 с. : нот.
8. Ройтерштейн М. Полифония: учеб. пособие:Для студентов музык. фак. высш. пед. учеб. заведений / М.И. Ройтерштейн. - М.: Академия, 2002.– 190 с.
9. Скребков, С. С. Полифония и полифонические формы / С.С. Скребков. - М.: Сов. композитор, 1962. - 45 с.
- 10.Скребков С. С. Полифонический анализ./ С.С.Скребков. – М.: Музгиз, 1940. - 183 с.
- 11.Скребков С. С. Теория имитационной полифонии./ С.С.Скребков. – Киев: Музична Ук-раУна, 1983. - 144 с.
- 12.Фраёнов В. Учебник полифонии. / В.Фраёнов. – М.: Музыка, 1987.–207 с.
- 13.Холопов Ю. Н. Канон. Генезис и ранние этапы развития // Теоретические наблюдения над историей музыки: Сб. ст. -М.: Музыка, 1978. С. 127-173.
- 14.Южак К. И. Теоретический очерк полифонии-свободного письма: Учеб. пособие./ К.И.Южак. – Петрозаводск: Карелия, 1990. - 84 с.
- 15.Южак К. Некоторые особенности строения фуги И.С. Баха / Южак К. - М.: Музыка, 1965. - 104 с.

Додаткова література

1. Богатырев С.С. Двойной канон / С.С.Богатырёв. – М.-Л.:Музгиз, 1948. – 128 с.
2. Богатырев С. С. Обратимый контрапункт/ С.С.Богатырёв. – М.: Музгиз, 1960.– 184 с.
3. Вязкова Е. В. О смысле в полифонической музыке // Музыкальная конструкция и смысл: Сб.тр. / РАМ им. Гнесиных. М., 1999. - Вып. 151. -С. 22-39.
4. Дмитриев А. Н. Полифония как фактор формообразования./ А.Н.Дмитриев. – Л.: Музгиз, 1962.-488 с.
5. Евдокимова Ю. К. Многоголосие средневековья. X-XIV века./ Ю.К.Евдокимова. – М.: Музыка, 1983. - История полифонии. - Вып. 1.-454 с.
6. 111. Евдокимова Ю. К. Музыка эпохи Возрождения: XV век./ Ю.К.Евдокимова. – М.: Музыка, 1989. - История полифонии. -Вып.2 а.-414 с.
7. Протопопов Вл. В. Западноевропейская музыка XIX начала XX века./ Вл.В.Протопопов. – М.: Музыка, 1986.-История полифонии. - Вып. 4.-319 с.
8. Протопопов Вл. В. Западноевропейская музыка XVII первой четверти XIX века/ В.В.Протопопов.–М.:Музыка, 1985.-История полифонии.-Вып.3.- 494 с.
9. Протопопов Вл. В. История полифонии в ее важнейших явлениях: Русская классическая и советская музыка./ Вл.В.Протопопов.-М.: Музгиз, 1962. 296 с.
- 10.Протопопов Вл. В. К вопросу о формообразовании в полифонических произведениях строгого стиля // С. С. Скребков: Статьи и воспоминания. -М.: Сов. композитор, 1979.-С. 116-131.
- 11.Пясковський І. Поліфонічні прийоми в хоровій творчості М. Березовського // Дослідження. Досвід. Спогади. // Збірник наукових і науково-методичних праць Київської середньої спеціалізованої музичної школи ім. М. В. Лисенка і НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2008. — С.6-23.
12. Пясковський І. Поліфонія в хорових концертах Артемія Веделя // Постать Артемія Веделя у історико-культурному контексті. Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського, вип. 11, — К, 2006. — С.93-105.

13. Тимофеев Н. А. Превращаемость простых канонов строгого письма./ Н.А.Тимофеев. – М.: Сов. композитор, 1981. 136 с.

Інформаційні джерела

<http://www.kgpa.km.ua/sites/default/files/CKMTDPolifon.doc>

<http://thinbook.org/book/56-kulturologichnij-slovník-dovidnik-navchalnij-posibnik-gipters-z-v/93-polifoniya.html>

<http://slovopedia.org.ua/58/53407/387580.html>

<http://www.belcanto.ru/polifonia.html>

<http://dic.academic.ru>

<http://musicfancy.net/uk/sheet-music-archive-ua/122>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: Підсумкова оцінка з дисципліни «Поліфонії» виставляється на диференційному заліку. Згідно з навчальними планами він проводиться наприкінці першого і другого семестрів. Він має складатися з письмової роботи (тестові або практичні завдання) і творчої роботи (власного поліфонічного твору – інвенція або fuga). Письмова робота виконується на останньому занятті, час виконання – 45 хвилин. Творча робота виконується протягом чотирьох занять і на останньому здається у надрукованому вигляді з теоретичними поясненнями. Підсумковий бал, одержаний на диференційному заліку, узагальнено відображає підготовку студента з дисципліни «Поліфонія».

5. Засоби діагностики успішності навчання. Предметом оцінювання навчальних досягнень студентів з «Поліфонії» є знання, вміння та навички з предмета, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до народних, класичних і сучасних надбань музичного мистецтва. Критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів є ступінь навчальних досягнень в оволодінням змістом предмета, що характеризується рівнем самостійності студентів у пізнавальній діяльності, результатами творчої роботи і музично-естетичного розвитку, який виявляється у творчих практичних роботах студентів. Діагностика знань студентів здійснюється за допомогою усних опитувань на практичних заняттях та творчих письмових контрольних робіт.

УДК 785+781:378(073)

ББК85

М 30

Щ 35

С.Л. Марцинковський

К.О. Щедролосєва

ПРАКТИКУМ ЗА КВАЛІФІКАЦІЄЮ

Навчальна програма

Спеціальність 8.02020401 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін. Практикум за кваліфікацією” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 8.02020401 Музичне мистецтво.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закріплення і удосконалення професійних навичок та умінь, набутих у процесі засвоєння таких курсів професійного спрямування, як: “Диригування”, “Оркестровий клас”, “Основний музичний інструмент”.

Міждисциплінарні зв’язки: “Інструментознавство та основи інструментування”, “Читання партитур”, “Гармонія”, “Поліфонія”, “Історія всесвітньої музики”.

Програма навчальної дисципліни складається із змістового модулю:

1. Диригентська та концертно-виконавська практика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін. Практикум за кваліфікацією” є підготовка майбутніх магістрів музики до педагогічної та концертно-виконавської діяльності, для найбільш повної реалізації творчого потенціалу та самовдосконалення у процесі оволодіння диригентською та інструментальною майстерністю.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін. Практикум за кваліфікацією” є **теоретичні:**

- засвоєння новітніх музично-професійних досягнень та поглиблення фахових, музично-історичних та музично-теоретичних знань;
- вивчення художнього матеріалу з метою вдосконалення диригентської та концертно-виконавської майстерності;
- аналіз європейських та вітчизняних диригентських та виконавських шкіл.

Практичні:

- розвиток практичної діяльності у галузі диригентської та концертно-виконавської майстерності;
- удосконалення, закріплення та поглиблення професійних диригентських, інструментально-виконавських навичок та вмінь, набутих у процесі навчання;
- формування сценічного досвіду в якості диригента, соліста, ансамбліста;
- розвиток самостійного аналітично-критичного та художнього мислення;
- удосконалення емоційної стійкості в інструменталістів та диригентів оркестру перед концертним виступом.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- **знати** сутність теоретичних понять: диригентська майстерність, диригентська практика, концертно-виконавська практика, технологія розробки творчих проектів, художньо-педагогічний аналіз музичних творів, диригентський аналіз музичних творів, репетиційна робота, диригентський та виконавський досвід.
- **вміти**: підготувати творчий проект (сольний концерт з фаху).

Написати два інструментування для оркестру та виконати на державному екзамені.

Практикум за кваліфікацією надає кожному студенту можливість глибше і повніше оволодіти професійними вміннями та навичками, навчитися планувати роботу, підбирати необхідний музичний матеріал, набути сценічного досвіду тощо.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 годин / 1 кредит ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1.

Диригентська та концертно-виконавська практика.

Тема 1. **Новітні досягнення та сучасний етап розвитку диригентської професії.** Професійна самооцінка, диригентські уміння, професійно значущі

якості особистості у формуванні майстерності диригента. Естетична змістовність творчості диригента. Вивчення творчого шляху видатних диригентів, музичних виконавців.

Тема 2. Складання репертуару практикуму диригента. Перелік заходів реалізації творчих проєктів, формулювання очікуваних результатів. Інструментування для оркестру. Репетиційний план оркестрового заняття. Методичні принципи, прийоми й методи роботи диригента.

Художньо-методичні засоби роботи диригента:

- концентрація уваги оркестрантів;
- проходження в роботі від простого до складного, від часткового до загального;
- слуховий контроль за якістю виконання;
- міміка, жести;
- музична ілюстрація (прослуховування музичного твору вцілому, так і окремих оркестрових фрагментів).

Використання в поясненнях порівняльну словесну аналогію та музичну термінологію.

Тема 3. Практична робота з музичними колективами над програмою випускного екзамену. Рівень диригентської майстерності магістра музики. Робота над розвитком диригентської техніки. Складання плану репетиційної роботи над партитурами. Основні етапи роботи над партитурами. Вимоги до репетиційної роботи з оркестровим колективом.

Оркестр українських народних інструментів.

Симфонічний оркестр подвійного складу.

Тема 4. Диригентсько-виконавський аналіз музичного твору.

Характеристика творчості композитора.

Аналіз та характеристика музичної форми твору.

Гармонічний аналіз твору.

Характеристика інструментального складу оркестру.

Динамічні та агогічні характеристики музичного твору.

Виконавські оркестрові труднощі.

Диригентський аналіз партитури.

Загальні висновки.

Список використаних джерел.

Тема 5. Реалізація диригентського та виконавського досвіду через творчий проект: сольний концерт; виступ на конкурсі, фестивалі, в концерті в якості диригента, соліста, ансамбліста, оркестранта. Репетиційна робота над реалізацією творчого проекту. Основні етапи розробки та реалізації творчих проектів.

Зміст та етапи виконання проектної діяльності: організаційно – підготовчий (під керівництвом викладача підготувати сольну концертну програму чи окремі номери для концертних виступів), репетиційний, заключний. Оцінювання та аналіз результатів творчого проекту.

Тема 6. Складання репертуару практикуму виконавця-інструменталіста. Репетиційна робота над творами державної екзаменаційної програми. Підготовка музикантів-інструменталістів до концертної діяльності. Основні етапи: підготовка концертної програми у класі з основного музичного інструменту (1 етап); розвиток технічної підготовки в процесі репетиційного періоду роботи над репертуаром (2 етап); удосконалення емоційної стійкості в період підготовки до концертного виступу (3 етап); застосування емоційної стійкості при виконанні музичних творів у емоціогенних умовах (4 етап); аналіз та корекція емоційної стійкості після концертного виступу (5 етап).

Тема 7. Музично-виконавський аналіз крупної форми.

Характеристика творчості композитора.

Аналіз та характеристика музичної форми твору.

Гармонічний аналіз твору.

Динамічні та агогічні характеристики музичного твору.

Виконавські труднощі.

Загальні висновки.

Список використаних джерел.

Тема 8. **Методична розробка плану-конспекту** практичного заняття з фаху, практичного заняття з музично-теоретичних дисциплін (за вибором магістранта).

Тема 9. **Методична розробка плану-конспекту** практичного заняття з оркестрового класу.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Марцинковський С.Л., Лисенко М.В., Турчин Г.П. Українське народне інструментознавство (для студентів вищ. муз. навч. закл.). – Херсон: ХДУ, 2012.– 118 с.
2. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посіб. / О.Олексюк, М.Ткач – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: Монографія /За заг. ред. І.А.Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003.– 262 с.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч.посіб. /За заг. ред. О.П. Рудницької. – К.: АПН, 1998. –183 с.
5. Питання диригентської майстерності /М.Канерштейн. – Київ: Музична Україна, 1980. – 184 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посіб. – /О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
7. Андрейко О.І. Трансформація виховання виконавської майстерності педагога-музиканта в системі нової парадигми освіти // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Культурна політика в Україні в контексті світових трансформаційних процесів”. – Київ, 2000. – С.177-178.
8. Андрейко О.І. Виконавський апарат музиканта-інструменталіста в контексті новітніх трансформаційних процесів розвитку виконавської

діяльності // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку – Тези міжнародної наукової конференції: Київ – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С.148-149.

Додаткова література

1. Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць / О.П. Щолкова та інші. – К.: НПУ, 2000. – 181 с.
2. Колесса М. Основи техніки диригування /М.Колесса. – К.: Музична Україна, 1974. – 200 с.
3. Кан Е. Елементи диригування / Е. Кан.– Л.: Музыка, 1980. – 120 с.
4. Канерштейн М. Питання диригування / М. Канерштейн. – Л.: Музыка, 1972. – 220 с.
5. Марцинковський С.Л., Марцинковська І.М., Корнішева Т.Л. Хрестоматія з читання партитур. – Херсон: ХДУ, 2012.– 121 с.

Інформаційні ресурси

Мистецтво диригування у 2 частинах, документальний фільм, 1993. Режисер Sue Knusson // Частина перша: <http://video.mail.ru/mail/irgen42/635/1397.html>

Частина друга: <http://video.mail.ru/mail/irgen42/635/1398.html>

Мусин І. Техніка дирижування. – М., 1967:
<http://dirigent.ru/component/content/article/2/265-musin-tehnika-dirizhirovaniya.html>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – самостійна робота, контроль за формуванням практичних вмінь, проведення практичних занять з оркестрового класу, фаху, музично-теоретичних дисциплін під час науково-асистентської практики, модульна атестація, оцінка з модулю «Теорія та практика музичного мистецтва» під час Державного іспиту.

УДК 781:378.147
ББК 74.266.7
Щ 35

К.О. Щедролоєва

**НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН:
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Навчальна програма

Спеціальність 8.02020401 Музичне мистецтво*

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання музично-теоретичних дисциплін” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 8.02020401 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методика викладання музично-теоретичних дисциплін.

Міждисциплінарні зв’язки: ця навчальна дисципліна поглиблює й доповнює психолого-педагогічні знання студентів, які вони отримали вивчаючи педагогіку, вікову і педагогічну психологію та музично-теоретичні знання з історії музики, сольфеджіо, теорії музики, аналізу музичних форм, гармонії, поліфонії, а також враховує досвід викладання циклу музично-теоретичних дисциплін у середній та вищій ланках музичної освіти.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічні засади методики викладання музично-теоретичних дисциплін.
2. Сучасні погляди на фактори забезпечення успішності музично-творчої діяльності.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання музично-теоретичних дисциплін” є формування професійних компетенцій студентів на основі засвоєння студентами знань щодо принципів, форм, методів, прийомів проведення занять з музично-теоретичних дисциплін та розвиток практичних умінь музично-педагогічної діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання музично-теоретичних дисциплін” є:

Теоретичні:

- засвоєння найважливіших понять: методика, принципи, закономірності, форми методи, педагогічні технології, педагогічна майстерність викладача музично-теоретичних дисциплін;
- ознайомлення з найбільш значущими та перспективними сучасними педагогічними ідеями й теоріями щодо розвитку особистості у просторі музичної освіти;
- ознайомлення із сучасними інноваційними педагогічними технологіями;
- орієнтування студентів в різних системах навчання із урахуванням теоретичних та психолого-педагогічних позицій, принципу історизму, музично-художньої практики сучасності;
- вивчення основ організації колективної та індивідуальної творчої діяльності;
- осмислення структури та особливостей методичної роботи;
- отримання знань та навичок рефлексії процесу професійного становлення.

Практичні:

- на основі теоретичних знань оволодіти аналітичними, комунікативними і практично-творчими вміннями та навичками планування і проведення лекційних та практичних занять з музично-теоретичних дисциплін;
- сформуванню здатність відбирати, аналізувати й синтезувати навчальний матеріал, здійснювати дидактичну переробку складного матеріалу;
- творчо й обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну структуру лекції та практичного заняття;
- розвинути вміння проектувати та реалізувати процес взаємодії, використовуючи систематизацію форм, методів і засобів навчання під час проходження магістрантом асистентської практики.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- мету, завдання, зміст циклу музично-теоретичних дисциплін;

- принципи, закономірності, педагогічні умови, традиційні та інноваційні форми, методи, прийоми і засоби організації різних моделей професійної діяльності викладача музично-теоретичних дисциплін;
- передовий досвід викладання музично-теоретичних дисциплін;

вміти:

- скласти психолого-педагогічний аналіз лекції та практичного (семінарського) заняття;
- розробити план-конспект лекції та практичного заняття із зазначенням дидактичних матеріалів;
- розробити контрольне заняття із зазначенням конкретних завдань, форм і методів роботи;
- проаналізувати та скласти анотації підручників та навчальних посібників з музично-теоретичних дисциплін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 годин / 1 кредит ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади методики викладання музично-теоретичних дисциплін.

Тема 1. Введення в методику викладання музично-теоретичних дисциплін.

Об'єкт, предмет, задачі і структура методики як науки. Категоріальний апарат методики викладання музично-теоретичних дисциплін. Значення музично-теоретичної освіти у професійній підготовці магістра музичного мистецтва. Формування професійної орієнтації. Значення комунікативної сфери в педагогічному процесі.

Тема 2. Закономірності та принципи музичної освіти.

Методологічні та загальнотеоретичні принципи: принцип комплексного підходу до процесу опанування навчальним матеріалом; принцип варіативності інтегрованої музично-теоретичної підготовки; принцип підкріплення історико-стильових знань студентів музично-слуховим

сприйняттям; принцип підпорядкованості хронологічного аспекту вивчення навчального матеріалу структурно-логічному задуму; принцип орієнтації на духовний розвиток особистості засобами музики; принцип єдності мети, змісту, методів музично-освітньої роботи; принцип взаємодії викладача й студента у музично-освітньому процесі; принцип художньо-творчого спілкування на музично-теоретичних заняттях; принцип активізації музичного мислення; принцип формування музичного сприймання на високому рівні складності.

Тема 3. Педагогічні концепції та методичні системи музичного виховання.

Системи музичного виховання – К.Орфа, Е.Жак-Далькроза, З.Кодая, Б.Тричкова, М.Монтессорі, Б.Асаф'єва, Д.Кабалевського, О.Ростовського, О.Рудницької та ін.

Тема 4. Сучасна музично-теоретична підготовка магістра музичного мистецтва.

Комплексний підхід професійної підготовки магістра музичного мистецтва. Комплексність у навчанні та міжпредметні зв'язки у педагогічних вищих навчальних закладах (О.Кубанцева, Г.Побережна, С.Шип), консерваторіях (Т.Баранова, Т.Бондаренко, Г.Виноградов, І.Котляревський, Н.Миронова, Н.Смоляга, А.Тевосян, В.Фомін, І.Чижик, М.Шрейдер), інститутах культури (М.Будз, Т.Іванченко).

Аналіз робочих навчальних програм музично-теоретичних дисциплін ВНЗ.

Тема 5. Форми організації навчання у ВНЗ: навчальні заняття, самостійна робота студентів, практична підготовка і контрольні заходи.

Основні види навчальних занять з музично-теоретичних дисциплін у ВНЗ: лекція, практичне (семінарське) заняття, індивідуальне заняття, консультація.

Тема 6. Методика підготовки та проведення лекцій з музично-теоретичних дисциплін: функції, дидактичні принципи, традиційні та нетрадиційні лекції, методика підготовки лекції.

Тема 7. Методика підготовки та проведення практичних (семінарських) занять з музично-теоретичних дисциплін.

Змістовий модуль 2. Сучасні погляди на фактори забезпечення успішності музично-творчої діяльності.

Тема 8. Вікова і педагогічна психологія.

Вікова характеристика учнів з огляду їхньої готовності до музичної освіти. Психологія особистісного розвитку в юнацькому віці. Психологія вчителя. Стилi педагогічної діяльності викладача музично-теоретичних дисциплін. Професійна діяльність і особистість викладача, його загальна культура. Складові педагогічної майстерності. Гуманістична природа і творчий характер професійної діяльності. Основи професійно-особистісного самовизначення і самовдосконалення викладача музично-теоретичних дисциплін.

Тема 9. Педагогічні умови успішності музично-творчої діяльності.

Орієнтація музично-теоретичного навчання на комплексно-синтетичні засади; синтез теоретичного та виконавського видів діяльності; синтез теоретичного, слухового та практичного компонентів всередині кожного виду діяльності; розширення сфери самостійно-пошукової роботи студентів у процесі опанування матеріалом інтегрованого музично-теоретичного курсу; спрямування музично-теоретичної підготовки на різні види музично-творчої діяльності; оновлення змісту музично-теоретичної підготовки та створення начально-методичного забезпечення на засадах інтегрованого підходу; використання мультимедійних технологій у процесі музично-теоретичної підготовки викладачів музичного мистецтва.

Тема 10. Методи і форми викладання музично-теоретичних дисциплін у дитячій музичній школі.

Організація навчальної діяльності учнів на музично-теоретичних заняттях (зміст, мета, завдання, форми, методи). Педагогіка співробітництва. Ситуація успіху на музично-теоретичних заняттях.

Компоненти музично-теоретичної підготовки учнів у дитячій музичній школі: особистісно-гуманітарна орієнтація завдань, змісту і способів організації навчально-виховної роботи; спрямованість усіх дидактичних засобів на розвиток музичних здібностей й творчого потенціалу дитини; своєчасне діагностування рівня виявлення творчої активності учнів та їх особистісного розвитку.

Тема 11. Зміст, мета, завдання особистісно орієнтованого навчання на музично-теоретичних заняттях.

Урок як основна форма організації музичної освіти учнів. Особливості уроку. Структура уроку. Організація творчої діяльності на уроці. Оцінювання музично-освітніх досягнень учнів.

Нестандартні форми проведення уроків: урок-диспут, урок-круглий стіл, урок-подорож, урок-діалог, урок-екскурсія, урок-роздум, урок-презентація; колективні рольові ігри «Зустріч музичних образів»; факультатив зі слухання музики та відображення учнями у малюнках художніх образів музичних творів.

Музично-естетичне та морально-етичне виховання особистості в курсі музичної літератури. Єдність емоційного і свідомого у розвитку високого музичного смаку, розширення кругозору, залучення учнів до історії музичної культури.

Тема 12. Методи і форми вивчення музично-теоретичних дисциплін у ВНЗ. Система музично-теоретичної підготовки бакалаврів музичного мистецтва. Особливості професійної підготовки магістрів музичного мистецтва. Впровадження в освітній процес педагогічного моніторингу успішності засвоєння музично-теоретичних знань та вмінь студентів. Шляхи розвитку взаємодії викладачів і студентів. Педагогічна підтримка як основа професійної діяльності викладача музично-теоретичних дисциплін. Використання педагогічних методів навчання: «метод творчих вправ», «метод презентації мистецького проекту»; застосування мультимедійних технологій на практичних заняттях.

Тема 13. Психолого-педагогічний аналіз лекції з музично-теоретичного заняття.

Орієнтовна схема аналізу лекції: назва музично-теоретичної дисципліни; курс; тема лекції; організація лекції (наявність плану лекції, чіткість його структури, раціональний розподіл часу, вчасна підготовка навчально-методичного забезпечення: ТЗН, наочності тощо); зміст лекції (науковий теоретичний матеріал поєднується з конкретними прикладами); дотримання лектором основних дидактичних принципів, володіння методикою викладання; темп лекції; доказовість, аргументованість лекції; зв'язок лекції з практикою майбутньої професійної діяльності вчителя музики; стиль читання лекції; ступень володіння лектором матеріалом лекції; контакт з аудиторією; педагогічна майстерність лектора; загальні висновки (ступінь досягнення цілей лекції, виконання плану, ступінь розуміння студентами матеріалу лекції).

Тема 14. Психолого-педагогічний аналіз практичного (семінарського) з музично-теоретичного заняття.

Орієнтовна схема аналізу практичного (семінарського) заняття: назва музично-теоретичної дисципліни; курс; тема заняття; організація заняття (наявність плану заняття, списку рекомендованої літератури, раціональний розподіл часу на обговорення питань, вчасна підготовка навчально-методичного забезпечення: ТЗН, наочності тощо); темп заняття; дотримання викладачем основних дидактичних принципів, володіння методикою викладання; темп заняття; ступень володіння викладачем навчальним матеріалом; стиль проведення заняття; закінчення заняття, підсумковий виступ викладача; зв'язок заняття з майбутньою професійною діяльністю вчителя музики; оцінювання знань студентів на занятті; педагогічна майстерність викладача; загальні висновки (ступінь досягнення цілей заняття, виконання плану, рівень підготовки студентів та засвоєння ними навчального матеріалу).

Тема 15. Методична розробка плану-конспекту лекції (музично-теоретична дисципліна за вибором магістранта).

Тема 16. Методична розробка плану практичного (семінарського) заняття (музично-теоретична дисципліна за вибором магістранта).

Тема 17. Методична розробка контрольного заняття із зазначенням конкретних завдань для студентів (музично-теоретична дисципліна за вибором магістранта).

Тема 18. Анотації підручників та навчальних посібників з музично-теоретичних дисциплін.

Наприклад: Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011, 640 с. Анотація: У посібнику розкрито зміст методики музичної освіти як науки і вузівської навчальної дисципліни, проаналізовано здобутки європейської музичної педагогіки в історичному вимірі; висвітлено основні напрямки розвитку музичної педагогіки ХХ століття, а саме: система музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза, педагогічні концепції М. Монтесорі, К. Орфа, музично-виховні системи З. Кодая, Б. Тричкова, методична система Д. Кабалевського; провідні педагогічні ідеї українських музикантів-педагогів М.Леонтовича, К.Стеценка, В.Верховинця, Б.Яворського; викладено основи методики музично-освітньої роботи з учнями; здійснено аналіз методологічних і методичних проблем музичного навчання, виховання і розвитку школярів, розкрито закономірності та принципи музичної освіти.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Абдуллин Э. Б. Методика музыкального образования / Э. Б. Абдуллин, Е. В. Николаева. – М.: Музыка, 2006. – 135 с.
2. Баранова В. О. Сольфеджіо на основі естрадної, джазової музики / В. О. Баранова, О. С. Афоніна. – К. : НАКККіМ. – 170 с.

3. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2007.–400 с.
4. Горемичкін А.И. Основи музичної мови: Підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти (для підготовки магістрів)/ Горемичкін А.И. – Мелітополь, 2005. – 145 с.
5. Дьяченко М., Котляревский И., Полянский Ю. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях /Н. Дьяченко, И. Котляревский, Ю. Полянский. - Киев : Музична Україна, 1987. – 109 с.
6. Как преподавать сольфеджио в XXI веке: Сб. статей / Сост. О. Берак, М. Карасева. – М. : Издательский дом «Классика – XXI», 2009. – 224 с.
7. Лагутин А.И. Методика преподавания музыкальной литературы в ДМШ / А.И. Лагутин. – М.: Музыка, 2005. – 175 с.
8. Медушевский В. Потребности музыкальной культуры и воспитание музыковедов // Сов. музыка. — 1979. — № 5. — С. 16–26.
9. Кирнарская Д. К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности / Д. К. Кирнарская. – М.: Таланты-XXI век, 2004. – 496 с.
10. Організація педагогічної та науково-асистентської практики в кредитно-модульній системі (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»)/Укл.: Соловей М.І., Спіцин Є.С., Бориско Н.Ф. та ін. – Вид. 2-ге, доп. – К.: Ленвіт, 2009. – 112 с.
11. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посіб./ За заг. ред. О.П. Рудницької.– К., 1998. – 183 с.
12. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / Г.М. Падалка. – Херсон:ХІІІ, 1995. – 104 с.
13. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. Посібник / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

Додаткова література

1. Рудницька О.П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посіб./ О.П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
2. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей /Б.М. Теплов. – М.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1947. – 335 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Наук. видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003.– 344 с.
5. Варнавська Л. І. Дидактичні умови провадження комп'ютерних технологій у професійну підготовку майбутнього вчителя музики / Л. І. Варнавська // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 28–37.
6. Васильківська К. М. Формування художнього світогляду майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-історичних дисциплін: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / К.М. Васильківська. – К., 2006. – 238 с.
7. Вахромеев В. А. Элементарная теория музыки /А.В. Варфоломей. – М., Музыка, 1999. – 254 с.
8. Виноградов Г. С. Гармония и сольфеджио: Учеб. для высш. муз. учеб. заведений / Г.С. Виноградов. – К. : Муз. Україна, 2003. – 304 с.
9. Вірановський Г. М. Музично-теоретичні системи (Предмет і принцип побудови) / Г.М. Вірановський. – К.: Музична Україна. – 1978. – 85 с.
10. Выготский Л. С. Психология искусства / ред. и коммент. В.В. Иванова. – М. : Искусство, 1965. – 379 с.
11. Давыдова Е. В. Методика преподавания сольфеджио /Е.В. Давыдова. – М.: Музыка, 1975. – 155 с.
12. Дідич Г. С. Підготовка майбутніх учителів музики до проведення художньо-педагогічного аналізу музичних творів під час проходження

- педагогічної практики в школі / Г.С. Дідич // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки, вип. 36. – Кіровоград, 2000. – С. 45–58.
13. Дряпіка В. І. Російсько-український музичний лексикон /В.І. Дряпіка, Ю.А. Соколовський. – Кіровоград: Алтей, 1997. – 239 с.
14. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): Навч.-метод. посібник / ред. М. Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 256 с.
15. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: Навч. посіб./ І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
- 16.Иванчикова О. С. Свободные вариации на тему: Нетрадиционные методы музыкального воспитания / О.С. Иванчикова. – Симферополь: Видавець А.П. Виродов, 2003. – 184 с.
- 17.Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке? / Д. Б. Кабалевский. – 2 изд. – М.: Сов. композитор, 1982. – 214 с.
- 18.Калашник М. Уроки елементарної теорії музики: Навч. посіб. / М. Калашник. – Харків: Фактор, 2004. – 352 с.
- 19.Локарева Ю. В. Теорія музики: питання методики: Навч.-метод. посіб. для студ. муз.-пед. та мистец. факультетів / Ю.В. Локарева, Н. В. Свещинська. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 160 с.
- 20.Локарева Ю. В. Професійне становлення майбутнього вчителя музики засобом музично-теоретичних дисциплін / Ю.В. Локарева. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард». – 2011. – 124 с.
- 21.Мазель Л. А. Анализ музыкальных произведений. Элементы музыки и методика анализа малых форм / Л. А. Мазель, В. А. Цукерман. – М. : Музыка, 1967. – 751 с.
- 22.Мазель Л. А. Вопросы анализа музыки: опыт сближения теоретического музыкознания и эстетики / Л. А. Мазель. –М.: Сов. композитор, 1991. – 376 с.
- 23.Макаренко Г. Музыка і філософія: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше / Г. Макаренко. – К.: Факт, 2004. – 152 с.

24. Медушевский В. В. Человек в зеркале интонационной формы / В.В. Медушевский // Искусство, музыкознание, музыкальная психология и музыкальная педагогика. Хрестоматия: Вып 1, Ч. 2. – М.: Прометей, 1991. – С. 19–34.

25. Щедролюсева К.О. Формування професійної майстерності магістра музичного мистецтва: Навч. посіб. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – 284 с.

Інформаційні ресурси

1. Методика викладання музично-теоретичних дисциплін:

<http://tib.znaimo.com.ua/docs/13900/index-21734.html>

2. Афоніна О.С. Оновлення методики викладання музично-теоретичних дисциплін http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mz/2012_21/2.pdf

3. Малашевська І. А. Методика музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К., 2005.

<http://www.disslib.org/metodyka-muzychno-teoretychnoyi-pidhotovky-majbutnikh-uchyteliv-muzyky-na-istoryko.html>

4. Скляр О.О. Музично-теоретичні дисципліни у розвитку професійного інтересу майбутнього вчителя музики:

<http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/186>

5. В.М. Нагаєв. Методика викладання у вищій школі

http://imanbooks.com/category_13

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – самостійна робота, контроль за формуванням практичних вмінь, проведення практичних занять з музично-теоретичних дисциплін під час науково-асистентської практики, модульна атестація.

УДК 781:378.147
ББК 74.266.7
Щ 35

К.О. Щедролюєва

**НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН:
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ**

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання за спеціалізацією” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 8.02020401 Музичне мистецтво*.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методики організації навчального процесу оволодіння курсом основного музичного інструменту у спеціалізованому мистецькому навчальному закладі та ВНЗ.

Міждисциплінарні зв'язки: викладання курсу узгоджено з вивченням педагогіки, психології, методики музичного виховання, основного музичного інструменту, спеціального музичного інструменту, проходженням науково-асистентської практики магістрантами у ВНЗ.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Інструментально-виконавська майстерність викладача музичного мистецтва.
2. Педагогічна технологія викладання за спеціалізацією.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання за спеціалізацією” є формування професійно-методичних компетенцій студентів зі спеціалізації на основі музично-виконавської, музично-історичної, музично-теоретичної підготовки з врахуванням новітніх досягнень музично-педагогічної науки і практики.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Новітні досягнення з фахових дисциплін: Методика викладання за спеціалізацією”:

Теоретичні:

- усвідомлення студентами значущості розвитку інструментально-виконавської майстерності як невід’ємної складової професійної підготовки;
- знання специфіки навчання гри на одному з музичних інструментів (фортепіано, баяні, акордеоні, скрипці тощо);

– систематизація теоретичних знань та практичних вмінь викладача-інструменталіста.

Практичні:

– на належному професійно-методичному рівні будувати заняття з основного музичного інструменту;

– вільно володіти музичним інструмент – виконувати сольні твори, що рекомендовані шкільною програмою та програмою з основного музичного інструменту у ВНЗ;

– на мистецтвознавчому рівні володіти художньою інтерпретацією музичних творів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

➤ методику викладання гри на інструменті з урахуванням специфіки роботи в початковій, загальноосвітній, спеціалізованій школі естетичного профілю, ліцеї (позакласні види роботи), музичній школі, ВНЗ;

➤ специфіку роботи у спеціалізованій школі естетичного профілю, музичній школі та вищій школі;

➤ новітні досягнення музично-педагогічної науки і практики.

вміти:

➤ застосовувати на практиці новітні досягнення передової інструментально-виконавської педагогіки;

➤ скласти методичну розробку заняття з фаху;

➤ скласти та проаналізувати методичну літературу з фаху.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 години/1,5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Інструментально-виконавська майстерність викладача музичного мистецтва. Введення в методику викладання за спеціалізацією. Особливості формування професійної майстерності в культурно-освітньому середовищі вузу. Сутність структурно-компонентного

складу професійної майстерності магістра музики. Спеціалізація – інструментально-виконавська майстерність.

Введення в методику викладання за спеціалізацією. Інноваційний курс активного включення студентів у систему “Людина – Професія” на етапі професійної підготовки. Основні підходи до визначення дефініцій: “магістр”, “спеціальність”, “спеціалізація”; “професійна майстерність магістра музики”; “інструментально-виконавська майстерність”.

Особливості формування професійної майстерності в культурно-освітньому середовищі вузу. Аналіз системи “освіта – культура” та формування у цій системі вчителя – професіонала, виразника як загальнолюдських так і художньо-культурних цінностей, людину гуманістичної спрямованості. Усвідомлення сутності обраної професії, її цілей, функцій та специфіки.

Професійну майстерність магістра музики – сутність, мета, ознаки, специфіка. Інструментально-виконавська майстерність в структурі професіоналізму магістра музики.

Сутність структурно-компонентного складу професійної майстерності магістра музики.

Структурно-компонентний склад професійної майстерності магістра музики: *гуманістична спрямованість* – головний стрижень, навколо якого формується професійна майстерність; три складові *професійно-педагогічної компетентності*: фахова музична, психолого-педагогічна, культурологічна; *професійні здібності*: музичні, комунікативні, креативні, перцептивні, експресивні, науково-пізнавальні (академічні), організаційні, дидактичні, сугестивні, рефлексивні; *педагогічна і психологічна техніка*: професійні вміння магістра музики, завдяки яким відбувається цілеспрямований розвиток музичних здібностей учнів.

Творча зустріч з практикуючими викладачами з фаху. Обговорення “життєвих педагогічних ситуацій”.

Заповнення анкети “Виявлення самодіагностики студентами рівнів готовності до формування професійної майстерності магістра музики”.

Змістовий модуль 2. Методика викладання за спеціалізацією.

Методика викладання гри на інструменті з урахуванням специфіки роботи в початковій, загальноосвітній, спеціалізованій школі естетичного профілю, ліцеї (позакласні види роботи), музичній школі, ВНЗ.

Аналіз програм “Музичний інструмент” (фортепіано, скрипка, габой тощо) для музичного відділення спеціалізованого мистецького навчального закладу.

Аналіз навчальної програми “Основний музичний інструмент” у ВНЗ.

Особливості методики навчання гри на музичному інструменті. Дослідження в галузі музичної педагогіки та інструментального виконавства.

Традиційні та інноваційні форми і методи навчання гри на музичному інструменті. Аудиторні індивідуальні заняття. Творчо-репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемно-пошукові, практичні методи.

Художньо-педагогічна інтерпретація музичних творів. Стадії художньої інтерпретації музичного твору: ознайомлення з музичним твором, усвідомлення його змісту; опанування драматургії твору; самостійне виконання музичної концепції.

Дидактичні матеріали для організації музично-естетичної творчості.

Форми та критерії оцінювання.

3. Рекомендована література.

Основна література

1. Шрамко О.І. Основний музичний інструмент: алгоритм методики: Навчально-методичний посібник для студентів музичних факультетів ВНЗ/ О.І. Шрамко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – 219 с.
2. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста: Підручник / М. А. Давидов. – К., 2004.

3. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: записки педагога. – 3-е изд. / Г.Г. Нейгауз. – М.: Музыка, 1987. – 98 с.
4. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посіб. / О.Олексюк, М.Ткач – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
5. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: Теорія і технологія: Монографія / За заг. ред. І.А.Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
6. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навч. посіб./ За заг. ред. О.П. Рудницької.– К., 1998. – 183 с.
7. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посіб. / О.П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
8. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан / О.П. Рудницька. – 2005. – 360 с.
9. Руденко Г. Художня майстерність музиканта-виконавця / Г.Руденко. – Вид. друге. Доп. та перероблене. – К., 2009. – 170 с.
10. Шелков І. Основи техніки музиканта-виконавця як предмет вивчення / І. Шелков. – К.:Музична Україна, 2003. – 115 с.

Додаткова література

1. Барбина Е.С. Педагогическое мастерство – искусство и наука быть человеком: Учебно-методическое пособие / Е.С. Барбина. – К.: Полиграфия, 1995. – 73 с.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать: Кн. для учителя. (Мастерство учителя: идеи, советы, предложения) /А.С. Белкин.– М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
3. Бех І.М. Особистісно зорієнтоване виховання: Навчально-методичний посібник / І.М Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Державна програма “Вчитель”// Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 10. – 32 с.

5. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність як мистецька дія: Посібник для вчителів /І.А Зязюн // Рідна школа: Книжка в журналі. – 1995. – № 7– 8.– С. 31– 50.
6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.- метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
7. Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику/ Д.Б. Кабалевський. – К.: 1982. – 320 с.
8. Кічук Н.В.Формування творчої особистості вчителя / Н.В.Кічук. – К.: Либідь, 1991. – 96 с.
9. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Педагогічна газета. – 2002. – № 2. – С.6 – 7.
10. Лазарев М.О. Основи педагогічної творчості: Навч. посіб. для пед. ін-тів. Суми: ВВП “Мрія” – ЛТД / М.О. Лазарев. – 1995. – 212 с.
11. Масол Л.М. Концепція загальної мистецької освіти /Л.М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С.2–5.
12. Національна Державна комплексна програма естетичного виховання. /Укладачі: Зязюн І.А., Семашко О.М.// Рідна школа. – 1995. – № 12. –С.29–52.
13. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
14. Педагогічна майстерність: Підручник/ І.А.Зязюна, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
15. Педагогічна майстерність: Тести – Ч.1./ За ред. Л.В.Крамущенко, Н.Т. Тарасевич. – Полтава, 1996. – 118 с.
16. Педагогічна майстерність: Тести – Ч.2./ За ред. Л.В.Крамущенко, Н.Т.Тарасевич. – Полтава, 1996. – 79 с.
17. Педагогічна майстерність: Тести – Ч.3. Комплект методик професійного самопізнання вчителя / Відпов. ред. В.А.Семиченко, Н.М.Тарасевич. – Полтава, 1996. – 93 с.

18. Робочий зошит з курсу “Основи педагогічної творчості і майстерності”: Навч.-метод. посіб./ Автори-укладачі Н.В.Гузій, Т.В.Вайніленко. – К.: НПУ, 2004. – 31 с.

Інформаційні ресурси:

Котова Л.М. Методика підготовки музикантів-інструменталістів до сценічної діяльності: Навчально-методичний посібник для магістрантів мистецьких факультетів вищих закладів освіти. – Мелітополь, 2010.
<http://fmho.mdpu.org.ua/index>

Давидов М. А. Концепція музично-художньої виконавської технології. http://knmau.com.ua/chasopisi/06_NBUV/docs/13_Davydov.pdf

Обґрунтовано музично-виконавську технологію як комплекс складових (мікро-макроінтонування, ритмодинаміка артикулювання, виконавський тонус, цілісне виконання музичного твору, майстерність), запропоновано технологію виконавського втілення художньо-образного змісту музичного твору, комплекс способів виконавського смислового мовлення (артикулювання), обґрунтовано поняття виконавського тонусу, фактори, які впливають на утворення виконавського тонусу; наведено зразок технології цілісного виконавського мікро-макроструктурного аналізу музичного твору великої варіаційної форми (Чакони Й.С.Баха); охарактеризовано музично-виконавську майстерність як складну діяльність.

Полубоярина І.І. Психологічне дослідження музично-виконавської діяльності. <http://eprints.zu.edu.ua/8676/1/26.pdf>

У статті досліджено психологічні особливості музично-виконавської діяльності. Визначено зміст та Сутність музично-виконавської діяльності, дві категорії виконавських дій музиканта. Зроблено Висновок, що при психологічному вивченні музично-виконавської діяльності варто розглядати всю Сукупність психічних процесів, які беруть участь у здійсненні цієї діяльності. Сам процес діяльності музиканта-виконавця варто починати досліджувати від знайомства з музичним твором до його виконання перед публікою. При вивченні психологічних особливостей концертної діяльності,

варто розглянути питання формування готовності до публічного виступу, сценічного хвилювання, натхнення, створення виконавського образу музичного твору, розкриття композиторського задуму.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання – самостійна робота, контроль за формуванням практичних вмінь, проведення практичних занять з фаху під час науково-асистентської практики, модульна атестація.